

הלכות קדוש ונר ושבתת עבדים.

קלד תיר ה) שבת שהלה להיות בראש חדש או בתול של מעד ערבת שחרית ומנחה מתמלל שבע ואומר מעין המאורע בעבודה. ואם לא אמר מחזירין אותו. ר' אליעזר אומר בהדואה. ובמוספין מתחיל בשל שבת ומסיים בשל שבת ואומר קדושת היום באמצע. וכבר פירשנו היצנה זו בהלכות ראשי חדשים הוא ראצמרכינן להכא לברורי כי תפילה ערבית ושחרית ומנחה אחת היא. ונרסינן נמי במערבאה (ג) כענין תענית היכן אומרה ר' זעירא בשם רב הונא אומרה כלילי שבת וכיומו כלומר בערבית שחרית ומנחה. וקדיל דמשחשקע ההמה (ג) איקדיש ליי יומא ואסור בעשיית

עתיס לבינה

ה) עירובין ט' ע"ב וכיצה י"ז א'. ומצינו במחלוקת זה לת"ק ור"א במשנה ברכות ל"ג ע"א בהבדלות אתה תוננתו במ"ש ולת"ק ס"ל דאמרה בחונן הדעת ולר"א אומרה בהדואה ובגמרא שם הקשה סיכרי אנשי כנה"ג תקנו ברכות והמלות קדושת והבדלות ניהו היכן תקנו. והנה השאלה הי' מצד מנהג הקבוע לרבים דור דור מימות אנשי כנה"ג דאי אפשר שתמל כזה שבתה עד כי יבא לירי מחלוקת הכמים אח"כ וצ"ל דאף דתפילה ערבית רשות מ"מ רבים לא היו ממליין אותה למ"ש הרי"ף בפרק תפילה השחר דהכוננו דרובה היא וליכא אבל מצוה איכא ועתוס' ברכות כ"ז ע"א ולא נקרא רשות אלא לענין לבטלה נגר מצוה אחרת שוברת ועתוס' שם כ"ז ע"ב ודף ל' ע"ב ר"ה למו ותוס' שבת ט' סע"ב ויוסא דפ"י ע"ב. [גם נראה תפילות ערבית של שבת ומצואי שבת אשר נתקן לומר בהם קדושות והבדלות לב"ע תפילה ערבית טובה וכן מצאתי בהי' הרא"ה ס"ד דברכות אבל אין נראה כן רעת כל הראשונים ועיין ראב"ן סימן קס"ט] ולזה היוצק ר' יוהנן לתיץ שהשכחה כזה נתיחת בזמן שקבעה על הכוס ונסחלקה מלאומרה בתפילה וכשנתקן שוב לחזור ולאומרה בתפילה נתעזה מחלוקת היכן אומרה, וקשה דתירוק זה לא שייך בהזכרות מעין המאורע בשבת ר"ה או תוש"מ רג"כ נחלקו כן כברייתא דעירובין הנ"ל ועיין בש"ס ברכות כ"א ע"ב דכעין זה הקשה הש"ס כמבולה בעל קרי זיהו עורא חיכי היקן וכתבו התוס' שם דברתבה מקומות גבי שאר תקנות לא סריך הש"ס הכי אלא שאני תנא דדבר הרגיל בכל יום היא על כן אנו זכורים ע"ש וא"כ אפשר לומר גם בהזכרות מעין המאורע בשבת ר"ה ותוש"מ דעכ"פ אינו דבר הרגיל בכל שבוע הי' אפשר שתפול בו שבתה, אבל מלכד שזה רתוק בדבר הנודע בכל ישראל כמה פעמים בשנה, הגה יקשה עוד שהרי כמו כן נחלקו ב"ש וב"ה במשנה ברכות נ"א ע"ב בקדוש שעל הכוס אם מברך על היום תחלה או על היין תחלה וקשה דניהו אנשי כנה"ג היכי תקנו כאשר נהוג הי' מומן אנשי כנה"ג עד ב"ש וב"ה והרי קדוש גם מתחלה קבעה גם על הכוס עיין על"ה ברכות דף ל"ג וכן מצאתי מפורש במדרכי שם וכל"כ כספר הסמייע לוי"ד הוקן ט' ע"א, וכן מצונו בברכות י"א ע"ב כשהלך אמוראי על ברכת התורה מאי מברך רב יהודא אומר לעסוק בדת"ר ויוהנן אמר הערב נא רב הונא אמר אשר בחר בנו והרי ברכת התורה ליהו"ה היא דאורייתא ואנשי כנה"ג תקנו ברכות ודבר הנהוג בכל יום היא והאיך נחלקו אמוראי בגמרה, וסוכרה לומר דתשובות ר' יוהנן בש"ס ברכות הג"ל על מחלוקת ת"ק ור"א בברכת הבדלה הי' רק קצת טעם להשיב להשואל על שאלה פשויות זה שמכות הבלבול והשכחה בברכה זו הי' גם סיבה טלמול המנהג מתפילה לכוס אבל אין ספק שיצטרף לזה עוד סבות אשר הם יהיו הסיבות גם לשכחה כשאר ברכות ותפילות שעבר הש"ס עליהם כשתיקה והדברי צריך ביאור רחב ואכמ"ל. (ג) ירושלמי ט"ב דתענית ה"ב ובפ"י הרי"ף בפ"א דתענית ועיין כבעה"מ ובמלחמות שם. (ד) כמשנה סוף ט"ב רשבת תנן דע"ש עם השיכה צריך שיאמר בביטוי הדלוק את הנר והיינו סמך לחשיכה עיין תר"י ס"ק דברכות ותוס' יומא ל"ו ע"ב וחשיכה היא צה"כ כמו דתנן בפסחים ס"ד וע"ב חשיכה יצאו וצלו פסחיהן, ואמנם הרמב"ן והר"ן פסחים פרק ע"ט דף כ"ג ע"ב היכיתו מאיזו מקומות דלשון חשיכה לאו דווקא אלא סי' חשיכה ככולן שקיעות החמה ועיין ראב"ן סימן ב' ועיין ב"י א"ה סי' רס"א, וראיתי להריבנו יונה ברכות פרק תפילה

מלאכה וכבר פרשנו בהלכות ערבי שבתו ושם הארכנו כראוי, והלכך בלילי שבת מקדימין ומתפללין כדגרסינן ד' עיולי זימא כמה דאמשר מקדימין ליה אבל אפוקי זימא כמה דאמשר מאחרין ליה כי היכי דלא ליהוי עלן כמעונא ואמרינן נמי (ס) אמר ר' יוסי יהי חלקי ממכניסי שבת במכריה וממציאי שבת כצפורי וכן נהגו כל ישראל למעבד וממדיין [להתפלל] תפילת המנחה ו' ומתפללין כולה כחול ולית נפילה על

עתים לבניה

חשור שכתב בשם הר"י מאורלי"ג ניש דאע"ם שותפת שבת דו ככל שדו אמ"ה אם הוא מסיף הריבה יותר בכלל תוספת הוי וחייב עליו כמו תוספת כל שהו וכיוצא בזה אמרו לענין תרומה דאע"ם שחייבה אחת מוסרת כל הכרי אמ"ה אם תרם הרבה הכל דיינין ל' תרומה ע"כ, ודמיונו לתרומה צ"ע בעיני דבתרומה אין שיעור למעלה אלא דיכול לפזור עצמו בכל שהו ולזה כל כמה שתודם קדושת תרומת עליו אבל שבת לא תליא בארם אלא ביוסא דיום השביעי שבת מסיילא וכשמוסיף בעצמו לעשות מוטל שבת וכל רגע מוכרל לעצמו מה בכוחו לעשות חול לשבת שהו' נאסור וחייב על מלאכה כמו בשבת ועיין להדי' בש"ס עירובין דף ג' ע"א דאמרינן ההמריבה כמעשרות מעשרותיו מקלקלין ופוש"י שוריי טבל מעורב בתן דאין חל שם מעשר אלא על הראוי והשאר טבל דמעשר בהדי' אמר רחמנא אחד מעשרה ולא דמי לתרומה דבתרומה לא כתיב ב' שיעור ע"ש והי כמ"ש אלא דבמעשר הם מקלקלין דהא לא ידעיגן הי מינייהו מעשר והי מינייהו התוספת אבל בתוספת שבת שהתוספת מוכרל וניכר לעצמו מיום השבת ו' ל' כי אין כזה קדושה כלל ועתוס' סוכה דף ס' ע"א שכתבו כן אף לענין עצי סוכה דחל עליהן קדושה סה"ת דלא חל רק על השיעור כדי הכשר סוכה אבל לא על הסכך שהוסיף יותר סכרו הכשר סוכה ע"ש וצ"ל דלא דמי לתרומה משום דאין בתוספת סכך מצוה כלל וכמותר המת ליורשים דמאי דלא חזי ל' לא תפוס עש"ס מנהדרין דף ס"ח ע"א משום דגם התם אין בהתוספת מצוה כלל, ועיין בר"ן פ"ד דביצה שכתב דעצי סוכה דמיתרי אף דפנות ככללן סיהו לאחד שעשה השיעור הצריך מן הדפנות ונשלם הכשר סוכה כגון שהי דפנות ושלישית טפת אם אח"כ הוסיף דופן משמע דלא מיתרי אבל אם עשה מתחלה לארבע דפנות סתם כולן אסורות ע"ש ועיין בהגהות חי' א"ש שם וא"ש כמ"ש דגבי דפנות יש הירוד מצוה מפי בכל ארבע הדפנות שלמות ועש"ס פ"ק סוכה ובין דמתחלה נעשה כולן סתם חל קדושה על כולן דהי מינייהו מפקות אבל לאחד שעשה השיעור אם הוסיף לא חל עליו קדושה ועיין במל"מ פ"א מה' מתנות עניים הסי' שהביא כה"ג בשם המכ"ס"ט בקיפת ספר בהפריש פיאה יותר מכשיעור לחלק כן ולא הריגיש להביא מהר"ן הג"ל ועיין בב' או"ח סי' תרע"ב לענין גר תנובה שהביא כה"ג בשם המהר"א ע"ש ודבריו שם עולין כמ"ש בשם הר"ן והמב"ס וסרה קשיות הסי' שם סק"א ע"ש ועכ"פ לענין תוספת שבת יותר מהשיעור כיון דקדושת שבת קבוע סומנה ושעות החול מוכרלין לעצמן לא שייך לומר בתכונ' דמעולה שם היותר מהשיעור ענין קדושת שבת כמ"ש ואינו מתמה עורמש"ם מעולה דף י"ג ע"ב במילא בהכלי יותר משלשה לוגין מים לניסוך דפליגו ר' יוחנן וריש לקיש דר"ל ס"ל דאינן מעלין אלא בשלשה לוגין ולא בהמותר כי אין המים מקדש אלא בשיעור הצריך לניסוך המים ור' יוחנן ס"ל דמעלין בכלן ואמרינן דר"ל ס"ל דיש שיעור למים ררק בשלשה לוגין היו מנסכין ור' יוחנן ס"ל דאין שיעור למים והיו יכולין לנסך גם ביותר ולזה ס"ל דמעלין בכלן ע"ש ובאמת צ"ע על הרמב"ם שפוסק בהלכות חמירין דמנסכין בשלשה לוגין ופוסק בה' מעולה כר' יוחנן דמעלין בכלן וצ"ל דס"ל דמ"ס אם מנסך יותר מג' לוגין ספי עדיף ולזה מועלין בכלן וכעין שם"ל ועיין היטב בתכונ' דמעולה שם ובפוש"י ותוס' ודברי התר"ם ע"כ בשם המהר"י מאורלי"ג הנ"ל צ"ע בעיני דוק. (ז) נסחים ק"ה ב' ועש"ס ברכות ג"ב ע"א אמרו כן רק אליבא דב"ש אבל ב"ה פליגי וצ"ל דלא פליגי רק לענין לרחות מעלות תדיר עש"ז או"ח סי' תרפ"א, ועוד שלא לשנות בסדר ברכות אבל לכ"ע עיולי זימא כמה דמקדימין עדיף. (ח) שבת ק"ה ע"ב. (ו) עש"ס ריש ברכות משעה שבנ"א נכנסין לאכול פיתן בלילי שבתות [ופוש"י בע"ש ממדיין למעורה] דברי ר' מאיר והכ"א משעת צה"כ והי גם לר"מ בוודאי היו מתפללין תחלה ועתוס' שם ר"ה משעת ושמ"ד דבע"ש היו מקדימין להתפלל עד שגמר התפילה בליל שבת היא וכן התחלות תפילה כבש"ש שעה ותרתו אחר צה"כ ע"ש וטעם הדבר נראה עפ"י דבשעת שבנ"א נכנסין לאכול פיתן בע"ש שעה ותרתו אחר צה"כ ע"ש וטעם הדבר נראה עפ"י הסבואר בירושלמי פ"ק דסוטה ובוי"ד פ' צו ובמ"ד נשא וד"ר שופטים דהי' ר' מאיר רגיל לדרוש בכל ליל שבת אחר התפילה והי' מתאריך עד שעה ותרתו בלילה ולזה ר' מאיר דקאמר בשעת שבנ"א

אנפיה, ומתחיל שליח צבור והוא רחום ז) ואומר ברכו ועונן אחריו וקורין את שמע בשמים לפניו ושמים לאחריה ובסוף השניכנו, ומנהג למיחתם בטקס שומר עמו ישראל ופרס עליו סוכת שלומך באי המרס סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל ועל ירושלים, ומאן דאמר אשר כילה את מעשיו מעות הוא בידו דשאלו מקמה דמר נפרונאי מהו לוטר אשר כילה את מעשיו בערב שבת והשיב כך מנהג בשתי ישיבות שכן בחול בין בשבת אין אומרים אלא אשר בדברו מעריב ערבים, ושאלו מקמה דמר רב נפרונאי בלילי שבת בכרכות אחרונת שבקיש אומר בחדך ד' לעולם כשאר ימות החול או ושמו בני ישראל את השבת וכיוצא לא כך ולא כך כיצד ראוי לוטר, והשיב הכי מדברי חכמים אינו לכרכה זו חמישית כל עיקר כדחנן ט) וכערב אומר שמים לפניו ושמים לאחריה ופלינו בנמרא בתפילת השחר ט) אמר רב יהודה אמר שמואל תפילת ערבית רבן נמליאל אומר חובה, ר' יהושע אומר רשות, ואמר שמואל הלכה כדברי האומר חובה ורב אמר הלכה כדברי האומר רשות, לשמואל דאמר הלכה כדברי האומר חובה בחר שומר עמו ישראל לאלתר סמיכין תפילה, לרב דאמר רשות מסקינן בקדיש למימרא דסיימין וקיייל כל רב ושמואל דשביקא מלונתייהו סתמא ולא י) מסיקא הלכתא בנמרא לא כמר ולא כמר הלכתא כרב באיסורי וכשמואל בדיני והבא באיסורי קא ספלינן והלכתא כרב דאמר רשות ואתו רבנן בתראי ותקינן בחר שומר עמו ישראל יא) למימר מסקי דאיה ברו שבחוח חמירות וכיון דאמרינן עתים לכינה

בנכסין וכו' בע"כ היינו שעוה ותרתי בלילה כנ"ל נכון אבל גם לפ"ז ש"מ שהיו מקדיסין להתפלל בע"ש מבית החול, ורע דכל לשון זה שכתב רבינו מוחלך עד לקסן ואנן חזי לן הכל מלשון סדר רב עמרם גאון תתלת סדר שבחוח חזי המקור גם לדברי השור סי' רס"ו. ז) עשוית הרשב"א ח"א סי' ת"ע, ובוהו חדש רות, ח) ברכות י"א סע"א, ט) ברכות כ"ז ב' וכפי גירסא הישנה כמו שחוגה שם מש"ס יומא ס"ו וכוה תכין ג"כ דברי האבודרהם ריש ה' ת"ע שכתב אמר אביו הלכה כדברי האומר חובה ורבא אמר הלכה כדברי האומר רשות וקיי"ל הלכתא כרבא משום דהלכתא כרב באיסורי עכ"ל וסיום זה משום וכו' אין לו כיואר כלל אבל א"ש כמו המבואר שהי' גירסא דרב ושמואל פליגי בזה, הגם כי לא הוצרך לזה דהא בלא"ה קיי"ל דאביו ורבא הלכה כרבא, גם לפי הנהגה מדברי הגאון רב נפרונאי דהכא לגירסא הישנה שהיו גורסין זה במחלוקת רב ושמואל לא היו גורסין מחלוקת אביו ורבא ואילו שגרסוהו במחלוקת אביו ורבא לא היו גורסין מחלוקת רב ושמואל וזה שתי גרסות שונות ועיין בכה"ג ורי"ף שם וכוה א"ש גם דהתוס' ברכות ד' סע"ב במ"ש דא"כ ר' יוחנן ס"ל ת"ע חובה ופלוגתא היא דרב ושמואל ורב ורי' הלכה כר' עכ"ל כצ"ל ותמה במעדני יו"ש שם דהא פליגי בזה גם אביו ורבא והלכה כרבא וממילא ליתא לד' יוחנן ע"ש ולפ"ז א"ש דלהתוס' לא גרסו גם מחלוקת אביו ורבא, אבל מה דקש' לי על התוס' דהא סתמא דגרסא רכ"ז שם אוקמו' לתם מתני' דקתני תפילת הערב אין לה קבע כמ"ד רשות וא"כ ממילא אירחי הא דרבי יוחנן ג"כ וצ"ל רס"ל להתוס' דאם יהי' ר' יוחנן סובר כמ"ד חובה וכוין דהלכה כמותי ככל מקום לא הי' הסתם גמרי מוקי למתני' כמ"ד רשות והי' טפי מוכרח לפרש דמה דקתני אין לה קבע היינו דכדלא לליא מצדו ולא לפרש הסתם משנה נגד כלל המוסכם דרב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן והבין. י) כוונתו היכא דלא נמסקו בהדיא הלכה כשמואל דלפעמים פסקו כשמואל נגד רב גם באיסורא דאמורא יש לו כח לפסקו נגד הכלל ואפי' נגד סתם משנה או ביחוד נגד רבים ועיין סוף ספר המכריע, יא) כיון דרשות היא א"צ למסוך גאולה לתפילה ועי' מספיקין בקדיש ולזה הי' אפשר לרבנן בתראי לתקן להרסוף אמירות מסופקים הללו לאיוו טעם שראו לתקן לאומרים גם מבלי צורך כל כך ולזה כיון שעיקר אמירתם אינו צורך כל כך היו יכולין לסלק מלאומרים בליל שבת ועיין תוס' ריש ברכות ד"ה כשור שכתבו שנתק בשבילי' להמתין לחביריהם בביראבג"ס שהיו עומדין בשרה ומסוכנים מהמזיקים, ולפ"ז אין טעם מ"ש הגאון פה אבל בשבת כיון דשניתי מוקיין דאדרבא מה"ט ראוי לוטר גם בשבת, אבל בתוס' שם ר"ד ע"ב כתבו עוד טעם לפי שיש בהם י"ה אוכרות כנגד י"ה ברכות דשמונה עשרה ואולי הכוונה שנתקן למי שלא יהי' לו פגאי להתפלל י"ה ויצא באמירות מסופקים אלו, וכיון שאינו לצורך כל כך הי' יכולין בשבת לסלקן להקדים התפילה, שוב ראיתי בשו"ת תישב"א ח"א סימן י"ה

סמוך תקינו בתריירו ברכה ודבר זה בחול אבל בשבת יצו כיון דשכיחי מוקין תריצין כל ישראל למיעל לבתייהו מקמי דתיחשך משום סכנת שדים אינו מקמי איעקרי שרינא סלקה והעמידה אדתגן בערב מברך שמים לפנייה ושמים לאחרייה וכן מנהג בישיבה ובבית רבינו שבבבל, ואמר מר רב שלום נאון זיל בלילי שבתות ובלילי ימים טובים נמי במערביי נהגו לומר שומר עמי ישראל יג' ובישיבה ובבית רבינו שבבבל אין מנהג [כן] אלא תחת שומר עמי ישראל חותמין ברוך מורס סיבת שלום על עמי ישראל ועל ירושלים ואין אומר אחריה כל עיקר אלא קרישא לאלתר ובשאר כנסיות ישראל או בשאר מקומות ישראל אומר שומר עמי ישראל לעד ואומר ושמי בני ישראל את השבת אבל ברוך ד' לעולם אין אומרים לא בישיבה ולא בבבל כולה ואנן חזי לן לעניות דעתן דאפשר למיהי האי מנהגא באתרי דלא אמרי כלום בתר מורס סוכת שלום מפני שמסדרין לקבל שבת ולכנוס לקדושתו כתובה עלינו תמיד ועוד דהגי פסוקי דתחנוני ודשמיה דתקינו רבנן בתראי דבתר דזרמא למיתתם בתריה המולך כבודו וכיון דבשבת אסור לו לאדם למישאל צרכו עקרו להגי פסוקין כי היכא דעקרו רבנן י"ח [בכרות] דאינון חובה ושמיע לן נמי דהאידנא נהגו ככל המסומת לומר ושמי בני ישראל את השבת ונר וישמחו השמים ותגל הארץ ואמרו בנרם ד' מלך וחותמין על הגי פסוקין המולך כבודו תמיד, ומנהגא דכתב נאון פסי עדיף ומסתבר :

ועתים לבינה

שכתב שנתקן זה בימי חשמד שגזרו שלא להתפלל וחקנו פסוקים אלו שיש בהן [י"ח אוכרת כנגד, כצ"ל]. י"ח ברכות שבתפלה ואף שבטל הגזירה נשארה ביד הירוחת ע"ש ולא מצאתי זה לע"ע בשום חיבור מהגאונים וגם בסוד סי' רל"ו מבואר כמ"ש שנתקן שאם ה"ו מתאחרים בביהכ"ס היו נספדין מהתפילה באמירות פסוקים אלו שיש בהם ח"ו אוכרות כנגד ח"ו ברכות וכ"כ בשבלי הלקט סי' ג"ב שמפעם זה הוסיפו זה ראשי ישיבות שבבבל וכ"כ גם בפרס הגדול סי' ב', שור' כתרש"א באבודחם ממנהגות. יג' אולי כוונתו לש"ס פסחים ק"ב סע"ב שביק לה לילי שבתות, אבל שם אמרו גם לילי רביעית וגם מפעם זה הרי סמורש להימך בש"ס שבת כ"ד ע"ב דאמרינן דמס"ה תקנו בליל שבת ברכה אחת מעין שבע דתקנו כן משום סכנה ופרש"י סכנות מויקון דכל ימי השבוע לא היו מתפללין ערבית בבית הכנסת אבל בלילי שבת שבאין לביהכ"ס חשו שיש שאין מסדרין לבוא ושוחין לארץ התפילה לכך האריכו תפילת הצבור ע"ש הרי סמורש דאדרבא מס"ה ראו להאריך התפילה וא"כ כש"כ שלא ה' להם לסלק ברכת יראו עינינו, ובאמת לפי פרש"י הג"ל י"ל במשניות הפעם שלא נתקן ברכת יראו עינינו בשבת כיון שכבר היו תקנת חזרות ברכה אחת מעין שבע כשבייל זה להסתין לחבריהם ואין להוסיף עוד תקנה על תקנה אבל בימי התל שלא ה' נתקן חקנו ברכת יראו עינינו בשביל זה, ודברי הגאון צ"ע בעיני, אבל אנכי לא ידעתי למה סרתו כל כך בפעם שלא לומר בשבת ברכת יראו עינינו והרי סמורש בש"ס ברכות כ"א סע"א דמיינו כל ברכת י"ח ראו לומר בשבת ג"ב ומ"מ קצרו רבנן שלא לאומרום דלא אפרתה מפני כבוד שבת ע"ש א"כ כש"כ פסוקי דיראו עינינו שהוא תוספת מאוחרת שאין להמריח לאומרום מפני כבוד שבת ובהכרח שנתקן בתחלה רק ללילי ועל שלא היו להם כח לתקנם לליל שבת כגלפ"ע. שם ראיתי בשבלי הלקט סי' ס"ה העתיק תשובתו זו דרב סוריאני באריכות ותר וע"ש מה שסיים באו האחרונים והוסיפו לומר וכי' יעו"ב ו"בסתתי שרצונו אלו האחרונים מותרים דכיון הראשונים כמ"ש, והפעם שכתבתי נראה נכון וכנראה שזה ג"כ כוונת רבינו המתבר במ"ש ואנן חזי לן וכי'. יג' עיין שבלי הלקט סימן ג"א בשם השוחר טוב מוסרי' [ועיין בשוחר טוב דמצאות ה"ב הגדול ומבקר נפלא יד"ג ר' שלמה באבער ג"י מה שחעיר שם באות ב' מהירושלמי ברכות מ"ד ה"ה וסמדרשים ועיניו שפיר חזון]. וכן היא כוונת בראשית ע"פ ויכל אלקים. ועיין רוקח סי' ס"ג שסאמר הסדרש שוח"ט דשם הביא בשם הירושלמי פ"א ברכות מה שלפנינו לא נמצא אבל גם בראב"ה סי' ל"ג בה' ברכות הביא זה מהירושלמי פ"א ברכות נראה שחסר כירושלמי שלנו כמ"ש הנ"ל שם ועיין ג"ב בשערי תשובה תשובת הגאונים סימן ט' אלא דמ"ש שם דאמר רבא אמר ר' יירא משל לרועה צאן וכו' לא נמצא בשום מקום נראה שהיו לפנינו כן באיוו מדרש ועיין באשכול ה' תפלת מנחה סי' כ"ז העתיק כל דברים הללו שבש"ת הגאונים הג"ל

קלח ושמרין בתפלה ומתפללין די ברכות ובסדרו מר רב עמרם כתב הכי רבין בערבית בין בשחרית בין במנחה מזכירין במגן כך ורצה והנחיל לבניהם שנתות למנחה למען שמו באהבה מלך עזר ומושיע ומגן באיי מגן אברהם. הוא מילתא דכתב מר רב עמרם גאון אנן לעניות דעתן חזי לן דהא מילתא לאו דסמכא היא וליתא כל עיקר דמה ענין להזכיר של שבת בברכת אבות ולא בשאר חמש ברכות אחרות ועוד דלא אשכחן דאמור רבנן למדכורי של שבת באבות ונכורות וקדושת השם ולא בשלש אחרונות וכל המשנה יד) מטטבע שטבעו חכמים בברכות לא יצא ידי חובתו וכבר מירשנו זה בהלכות ברכות לכן לא הוצרכנו להאריך כאן. ואומר אבות ונכורות וקדושת השם ואח"כ אומר של שבת ויש נוהגין לומר אתה קדשת ויש שנהגו לומר ומאהבתך והכי דוקא וכן כתבו רבותא בחבוריהן ומאהבתך ואעיג דמאן דאמר הכי ומ"ד הכי יצא י"ח קרוב להיות ומאהבתך חובה יותר מאתה קדשת מפני שהזכר ומאהבתך בתוספתא שכך שנוי בתוספתות דבי ר' חייא טו) בפיג במס' ברכות אמר ר' אלעזר ברי' צדוק אמא היה מתפלל תפלה קצרה בלילי שנתות ומאהבתך דיא שאהבת את ישראל עמך ומתפללך מלכנו שחמלת על בני כריתך נתת לנו דיא. את יום השביעי הנורול והקדוש הזה באהבה וכו' ועל הכוס הוא אומר ברוך אשר קדש את יום השבת ואינו חותם. ואעיג דלית הלכתא כרי' צדוק בחתימות הכוס מימ מתחזי לן מכלל הכייתא לפי צרכנו דמנהגא בימי חכמים למימר בלילי שבת ומאהבתך. ובשאלות למר רב נטרונאי נמי וששאלתם תפילת של שבת של ערבית ושל מנחה אם אומרין תפילה אחת כשם שאנו מתפללין ביוה"כ וכימים טובים יצא י"ח או לא טו) כך מנהג זה כשתי ישיבות ובניית רבינו שכבבל בערבית אומר

בינה לעתים

ועיין בסור סי' רס"ז שם כתב בשם המדרש בשבת א"צ שמירה להשבת שומר כגראה שבמדרש זה מוזכר שם מאמר הנ"ל דרבא אמר ר' יורא. די) ברכות ס' ע"ב, ולכאורה כאן שאומר הברכה: גוסס תק"ח אלא שחוסף גם אלו התיבות ורצה והנחיל לבניהם שנתות למנוחה צ"ע אם יחשב בזה משנה מטטבע שטבעו חכמים וכמו שמוסיפין גם כר"ה ויוה"כ, ואולי בוגתו כיון דבמשנה מטטבע וכו' לא יצא ולזה גם בהוספה אין ראוי לעשות כן וכ"כ בכסף משנה פ"א מה' ברכות ה"ה טו) בכאן מבואר דקיס ל' לרבינו רתוספתא שלנו היא תוספתא דר' חייא (דהיא עיקר עש"ס תולין קמ"א ור"ה ס' ל"ד סע"א) וכ"מ ברש"י תולין דף ע"ה סע"א ועיין אור זרוע פ"א סי' ק"ו כתב רתוספתא שלנו דסמכא היא רתוספתא של ר' אושעיא היא סוף דף ו' ואולם אני היכחתי במסק' סמברית מקומות בש"ס ירושלמי וגם מבבלי דכל מה שהביאו בשם תני ר' חייא היא בתוספתא שלנו וכן הראוי שהביא באור זרוע שם לפי גירסת הירושלמי ריש ב"ק יש ראי' ג"כ דהיא תוספתא דר' חייא, ועיין בכ"ס רפ"ד מה' תשובה שהביא בשם מ"כ רתוספתא שלנו כלול משני חיבורי ר' חייא ודר' אושעיא ע"ש, ומ"מ מוכרח שנתוסף בה גם ברייתות משוככות דלא דווקא ניתנו כמו שפצינו ספיקות בש"ס והם מבוארת בתוספתא ולפעמים גם להיפך וכיון שהש"ס דילן לא הביאו מבריותא זו ע"כ דמשוככות היא וכמ"ש הרא"ש בפ"ב רתולין סי' ה' ועיין ג"כ ברא"ש פרק יוה"כ סי' ה' בשם היר"ק גאות וכן בראב"ן דף קמ"ה סוף דף ו' ובארחי שם מזה באריכות, ודע דלפי המבואר דכרבי רבינו רתוספתא דדווקא לומר ומאהבתך נשכיל מעתה כי הנוסח ומאהבתך דיא וכו' האמור במחזורים בשחרית ליוה"כ בסליחות שם שזה נתקיים מהנוסח הקדום שהיו אומרים במקום ותתן לנו ומאהבתך אבל אצלנו שהנוסח לומר ותתן לנו אין ענין שיכפול הש"צ עוד הפעם לומר ומאהבתך להזכיר של [שבת ושל] יוה"כ אתר שכבר הזכיר בנ"ל, תיבות אלו, יצא י"ח או לא" נראה ש"ס כי על זה לא השיב כלל והשאלה הי' אם אומרין לכתחלה תפילה אחת כמו ביו"ט וזיוה"כ, אבל לענין ריעבד כתב כשבולי הלקט סי' קכ"ח שא"צ להזכיר ועיין ב"י סי' רע"ח, ושעם הגרל תפילות הללו לומר בלילה אתה קדשת ובחפלת היום מענין שמירות שבת ובתפילת המנחה מענין מנוחה שבת נ"ל לפי שבענין שבת יש מ"ע מה"ח לקדש את השבת בדרבים דכתיב וזכור את יום השבת לקדשו עומב"ס רפכ"ט מה' שבת ועיקר קידושא: ליליא עש"ס פסחים ק"ו ע"א ולזה תקנו בנוסח תפילת הלילה מענין קדושת שבת, וגם נצטוונו

ומאבהתך ובשחרית ואמר ישמח משה ובמנתה אתה אחר ושמך אחד יו' ואם סעד בשבת בין בערבית בין בשחרית בין במנחה ופתח באתה הונגומר אותה ברכה וחזר ואמר של שבת דאמר רב נחמן יו' כי הינון בי רבה בר אבהו איבעיא לן בני בי רב דסעו ומחלי בתפילת חול בשבת מדו לנומרה אמר לן נומר אותה ברכה וחזר לתפילת שבת:

קלף ולאחר שמתפללין תפילת לחש יורד שרצ ואמר ויכלו השמים הארץ וכל הפרשה ואומרים דצבור עמי כל הפרשה דנרסינן בפרק כל כתבי הקדש יו' אמר רב ואיתימא ריביל ואטילו יחיד המתפלל בעיש צריך לומר ויכלו דאמר רב המנונא כל המתפלל ואמר ויכלו מעהיכ כאילו נעשה שוחף להקביה במעשה בראשית שנאמר ויכלו אל תיקרי ויכלו אלא ויכלו אמר רב חסדא אמר מר עוקבא כל המתפלל בערב שבת ואמר ויכלו שני סלאכי השרת המלון לו מניחין ידיהן על ראשו ואומרים וטר עונך ומפאתך תכופר ואח"כ יורד שיצ לפניו התיבה ואמר קדושתא [ברכה] אחת מעין שבע ברכות וזו היא באי אלקינו אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי יעקב מנן אבות וכו' תותם ברוך מקדש השבת. ונרסינן בפרק כמה מדליקין כ' אמר רבא ייט שחל להיות בשבת שרצ היורד לפני התיבה ערבית אינו צריך להזכיר של יום שאלמלא שבת אין שרצ יורד ערבית ביום וכן הלכתא. ואי קשיא לן דא דאמר ריביל יום היא שנתחייב בה תפילת הבא בשבת ברוך היא דלא צריך שרצ ערבית לירד לפני התיבה ורבנן היא דתקן לפני מננה אבל התם ביהיכ יום היא שנתחייב בה תפילת וכבר כתבין בה ראשי חדשים דהיכא דסעי אינש ולא אידכיר כלל דערבית בין בשבת בין ביום וחדשים אעינ דבריה אין מחזירין אותה בשבת ויום חודשים מודירין ליה. ואעינ דקיייל דתפילת ערבית רשות היים היכא דלא קא בעי צלוי לא מסרחינן ליה אבל מרח צלוי ולא אידכיר דשבת [כבר] קבלה ושויה עליה כזוכה והרר מצלי.

בינה לעתים

על סמיות שבת מכל ל"ט מלאכות אשר ביטלה החול בוריות השמש יצא אדם לפועלו ולהתקנו הנוסח בתפילת היום מענין סמיות שבת, ועוד יש בו ענין מ"ע דשבתקן שיהיה יום שבתה ומנוחה אפילו מדברים שאינם מהל"ט מלאכות כמ"ש הרמב"ם רפכ"א מה' שבת וכיאר הדבר יפה הרמב"ן כפי' עה"ת פ' אמר ע"ש יחי' לכנס שבתו כי חי' אפשר שישראל חדרם כל היום מדברים שאינם מלאכה כגון במדידת פירות ולשקול פירותיו ולסלואות חביתיו יין ולשאת משאות מסקים למסום בחצרו או בעיר המערבת ולכך אמרה תורה שהיוב להיות לנו ליום שבתה ומנוחה לא יום סודת ע"ש [כגראה שלדבריו אלו רימו הלכות גדרות' פכ"א הנ"ל ודבר אלגאוי ו"ל בסוף ספר ארעא דרבנן אושתמטחי' שהם דברי הרמב"ן הנ"ל] ולזה היא שתקנו כנוסח תפילת המנוחה מענין מנוחת שבת שנצטוונו כנ"ל נכון. יו' כל המשך הדברים המה מסודר רב עמרם ו"ל. יו' ברכות כ"א ע"א, ומלשון בני בי רב משמע דשאר הנוטן לא חיו או מתפללין לעצמן והיו מספיקין עצמן בברכה אחת מעין ז' שמשמע מהש"צ וזה עולה כמ"ש רבינו בסומן שארזי זה בשם רב נטרנאי ועיין מ"ש בגמ' יהושע ברכות שם. יו' שבת ק"ט ד"ב. כ' שבת כ"ד רע"ב, ומ"ש ואי קשיא לן וכו' דא לשון ה"י"ף פ"ב ברכות שם. כח' גראה דצ"ל ולא אידכיר מעין חסאורע בתפילה דערבית וכו'. וכל דבריו הם דברי בעל הלכות גדרות' פ' ברכות דל"א דפס' ברלין וכן מ"ש בשם סודר רב עמרם ועוד קא אמריונן וכו' הם באמת ג"כ דברי הבה"ג שם, ועיין ג"כ ברי"ף ברכות פרק תפילת השחר שכ"כ והעתיק כל דבריו ה"י"ף גם הרא"ש ברכות שם ס' ז', וע"ש להשלטי הגבורים אור' ז' וכן בב"י רס"י רל"ה שהקשו על הרא"ש שמתר א"ע למ"ש בר"ם תפילת השחר, וכונתם רשם במ"י ב' הביא דברי הבה"ג במ"ש דאע"ג דת"ע רשות מ"ם אי צלי שוי' עלי' תובה והוא השיב עליו וכתב דלא נוירא ע"ש ובס"י ז' הנ"ל העתיק בסתם דברי הרי"ף שכתב כהבה"ג, ואמנם כבר כתב הש"ך כה"מ ס"י ל"ט סק"כ שהו דרכו של הרא"ש בכמה מקומות להעתיק בסתם לשון ה"י"ף אף שבסקס ארז אינו סובר כן, אבל דברי הרי"ף נוסא קשים

ונסמך מי רב עמרם כתב הכי ועוד קא אמרינן כנ) אמר ועירי הני חברין בבלאה למיד תיע רשות כיון שהתיר תגורו לא משרחינן ליה. מכלל דכמה דלא התיר תגורו משרחינן ליה הני כיון דרציל ולא אירכיר דשבת קבליה ושויה עליה תובה ומשרחינן ליה תגור מצלי כנ) ויחיד היכא דמעה ולא התפלל ומאתהתך בלילי שבת כיון ששמע מן השיצ מנן אבות בדברו שהיא ברכה אחת מעין שבע ברכות מתחלה ועד סוף יצא ידי חובתו והכי אמר מר רב משה גאון דיל, ואמר רב נפרונאי גאון היכא דלא התפלל ו' ברכות ושמע משיצ מנן אבות בדברו מירשא ועד סוף נסיק כד) וגאון לא בריר לן הא דרב נפרונאי דהא תינה הא דרב משה שפיר דהיכא דמעה ולא התפלל ומאתהתך נסיק בברכה אחת מעין שבע והיא דמכרין בברכה דשמע משלוחא רצימורא מתחלה ועד סוף, אלא דמר רב נפרונאי דאמר דלא התפלל ו' ברכות כלל היכא נסיק בברכה אחת מעין ז' כנ) הא קייל דלא מצלי אינש הבינו אלא בשעת הדחק כגון שהיה סהלך בדרך וכיצא בו, ועוד דקייל דמאן דמצלי הבינו בעי תלת קמייתא ותלת בתרייתא היכא נסיק מאן דמצלי בברכה אחת מעין ז' אבל אפשר דהי מעמט משום דתפילת ערבית רשות והאי נמי כיון דלא צלי לא שויה עליה חובה :

עתים לבינה

מצלי רשם כתב בתחלה [כתבה"ג] דהא דת"ע רשות דווקא אי לא צלי אבל אי צלי שויה תובה ואי טעה תגור ומתפלל, והביא ראי' מטעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית ולה בערבית של שבת וירש תגור ושוב הוסיף עוד ור"ל ואמרינן נמי טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שרתית שתיים והא דכרי תכל היא ואפילו למ"ד רשות תובה היא דלכא אבל מצוה איכא עכ"ל ובדבריו הללו מותר דבריו הראשונים דל"ז אפילו אי לא צלי צריך להתפלל וכדמיימא מטעה ולא התפלל ערבית, וב"ע"כ צ"ל שגם הרי"ף כתב מתחלה רק העתקות לשון הבה"ג ושוב הוסיף הוא ואמרינן נמי טעה וכו' להזכיר מה דא"צ לומר כהבה"ג לשויו' תובה היכא דכבר צלי אלא משום דנהי דת"ע רשות תיירנ לכוני תובה אבל לעולם איכא, ול"ז הר"ש בסימן ז' שהעתיק כל לשון הרי"ף אין מעתה סתירת לדבריו שבסימן ב' הג"ל בגלפערנר. כנ) שבת ט' סע"ב [וכגורסת כל הראשונים ועירי ודלא כלפינו אביון] וכבר כתבתי שם דברי הבה"ג אבל הר"ש כמ"י ב' הג"ל אדרבה הביא מש"ס זו לסתור שיטתו של הבה"ג דרזי מש"ס זו ש"מ דאפילו אי לא צלי כלל אי לא תתיר תגורו חייב להתפלל, וקצת תימה על הר"ש שלא הזכיר דארבא הבה"ג הוא שהביא ראי' מש"ס זו לשיטתו, אבל המעיין יראה שכונת הבה"ג להזכיר דכשם דבלא הותר תגורו חייב להתפלל משום דכיון שהודך להתיר תגורו כשכא לביתו וזה שלא התיר ש"מ רגלי ארעתיה ולא קאבעי למיפטר נפשיה מצלותא ולהא אי טעה משרחינן ליה ותגור מצלי, ודאי גלי ארעתיה דלא בעי למיפטר נפשיה מצלותא ולהא אי טעה משרחינן ליה ותגור מצלי, כנ) כל זה ג"כ מסודר רב עמרם שם דף כ"ה ע"ב. כד) לא ידעתי למת ניתב לוי' לרבינו מפי ספק של מר רב משה גאון דכיון דלא תחזר של שבת תרי אף להתפלל הו"ל כמאן דלא צלי כלל כדקי"ל בכל חיובי חזכרה בתפלת אם לא תחזר צריך לחזור לראש כשעקר רגליו וא"כ מה מהני מה ששומע אח"כ ברכת מנן אבות מהש"צ כמו דהקשה ע"ד רב נפרונאי ועתו"ס ברכות כ"ש ותוס' ר"ה ל"ד סע"ב, ואם יפרש דמייורי בלא עקר רגליו עכ"ס צריך ג"כ לחזור להתפלל ג' אחרונות ע"ש בע"ש ברכות כ"ס רע"ב, גם מה שהקשה רבינו ע"ד מר רב נפרונאי עיין שבלי חלקם ס"י ס"ז שהיא הביא דעת רב משה ורב נפרונאי דעה אחת כיווד שמעה ולא התפלל של שבת יוצא בברכה אחת מעין שבע ששומע מהש"צ, נראה שהוא מפרש דבריו כדרכו היכא דלא התפלל ו' ברכות ולא כתב היכא דלא התפלל ש"ס דכונתו שהתפלל של ועל והיינו ברעת הגאון רב משה ועיין סמ"ג עיין י"ח שהיא הבין ברעת רב נפרונאי כרבינו המחבר, ותיתי לוי' שאח"כ מצאתי כבוד אר"ח ט' רס"ח הביא ספק ר' משה גאון ותמה עליו ג"כ כמ"ש וכן הקשה על הרב ר' נפרונאי והכ"י שם כתב לתרץ ברעתם משום דת"ע רשות מני בחכי, וכאשר כבר תירץ כן רבינו מה אבל באמת הרי לא שייך תירוץ זה ע"ד מר רב משה דהא כיון דרציל כבר שויה עליה תובה ואולי ס"ל להב"י דרב משה גאון לא ס"ל כהבה"ג בזה אלא לעולם אמרינן דת"ע רשות וכמס'ל סהר"א"ש שהשיג על הבה"ג וצ"ע ועיין בספר בדכי יוסף או"ח סימן ק"ה"ה כ"ה

קמ וכתב מר רב עטרם הכי ומקדשין על היין בבית הכנסת להוציא אורחין י"ח (כו). ולאחר שמקדשין בבהגנים אוטר פרק אחד מטסתא שבת וזיא כמה מדליקין (כז) ושמי דמי למענד הכי מפני שהיא דבר בעתו לאדכורי הלכות הני נאה לומר ונאה למיטר עליו קדושא דאנתא ובמדר מר רב עטרם נמי אמר במה מדליקין ואמר ר' אלעזר [אמר רבי הנינא] ואמר קדיש (כח) והוא קדושא דתקינ רבנן משום סכנה (כט) דבי שימשי שכיחי מויקין ודילמא איכא דעייל ולא מצלי ועד דמצלי נפקי ציבורא ונשאר הוא ומסתכן ותיקינ רבנן דמתאורי ציבורא אחר תפילה כי היכי דלגמר צלותיה ונסיק בהרי ציבורא. ומיתבעיי ליה לאינש למיקים בני כנישתא

בינה לעתים

תרי"ף בפ"ד דברכות ואמרו רבנן ה"מ כשעת הדחק וכו' נראה שכוונתו למ"ש בבה"ג ה' ברכות שם שזה דווקא כד נפיק באורחא היכא דאיכא דחלמא ועיין מדר או"ח סימן ק"י, וס"ש ועוד דקו"ל וכו' מבואר בש"ס ברכות שם דף ל' ע"א. (כו) פסחים ק"א רע"א ושמואל למ"ל לקדושא בני כנישתא לאפוקי אורחים ודי תובתן, וסוזה נראה שכבר ה' זה מנהג פשוט מאד, ונראה רבוה הכל מרוב דעיקר החקנה נתקנה כראשונה לאפוקי אורחין ודי תובתן אבל כיון דמסתמא דעת הש"ע להוציא את כל השומעים ולזה נחלקו רב ושמואל אותן בני אדם שקידשו בבית הכנסת, פי' שהתכוונו לצאת בקדוש דמקדש הש"ע בביהכנ"ס דלרב יצאו י"ח קידוש אף שאוכלין בביתם ולשמואל לא יצאו אלו, והיינו דפריך ולדב למ"ל לקדוש בביתא פי' שבודק כלל אין מתכוונים לצאת ומקדשין בבית ולמה לא יתכוונו כולם לצאת בקידוש ביהכנ"ס וא"צ עוד בקידוש בבית ומשני להוציא בניו ובנ"ב פי' כיון דבלא"ה צריכין לקדש בביתיהם להוציא בניו ובנ"ב ולהיניחא להו מפי גם לקדש לעצמם בבית ואין הי"ג לבי שאין לו בני"ב או שרוצה לקדש רק עבור הבנ"ב ותא התכוון לצאת בקידוש הש"ע יצא ובהו ניהא כמה דתוקים שבתקין החסברים בסגו' זו ועיין מה שאכתוב עוד בסמוך. (כז) לא מציינו בזולת שקבעו לומר בצבור פרק משניות משום דבר בעתו וגם למה בפרק זה דווקא ולא פרק הראשון ולדעתנו הנהיגו זה או לפי שרבו הצדוקין תלמידי ענן שר"י שהלכו על הדלקת נר בליל שבת והחמירו על המון להיות מבנ"א וישבו תושך, ולזה קבעו לישנות בצבור בליל שבת פרק כמה מדליקין להוציא מלב אנשים נסיות דעת מינות ולדעת כי חיוב הדלקת נר שבת תובת מצוה היא משנות דורות עולמים ומעולם לא נסתפקו אי מדליקין נר בליל שבת אלא כמה מדליקין ובמה אין מדליקין כמ"ש הראב"ד בס' קבלת, ודבריו הגאונים כגון מבואר לומר פי' כמה מדליקין אחר קידוש אבל בשו"ת מהרש"ל סוף סי' פ"א כתב לאמרו קודם קידוש משום דנר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף ע"ש ואי משום חא ודי באסת כל ויחיד תא דמקדש אח"כ בביתו אבל בביהכנ"ס יש להקדים הקידוש שהיא תקנה קדומה בוסן הכתי המשנה משא"כ אמירות כמה מדליקין שהוא רק מנהג מאוחר ואין לוה מרברי רבוהיני הגאונים וראשונים, ועמ"א ססי' ר"ע הביא כן בשם הב"ח לומר אחר קידוש כמה מדליקין ובאמת מפורש הוא כן ברברי הגאונים. (כח) פי' בשביל לומר קדיש תוצרך לומר אחר הפרק אמרו אגרי ר"א אר"ח ת"ח מרבינו וכו' לפי שאין אמורים קדיש על המשנה כמ"ש הרמב"ם בפד"ס סוף מטסתא אבות, ומה שגרסם על תגליון שם תמיהת הרב באר שבע לדעתי כוננת הרמב"ם שאין אמורים קדיש אלא כשהיא מדרש הגמסכת על המקרא וזה ליתא בשום פרק מפרקי המשנה בסיומה עיי"ש ועמ"ש כמגן אבות סוף פ"א. (כט) כוונתו על תקנות אמירות כמה מדליקין וקורא ל' קדושא לפי שאמורים אותו אחר קידוש וכ"כ בכלבו סוף סי' ל"ה וז"ל ואח"כ אוטר כמה מדליקין ואמרו הגאונים דתקנו לאמרו כדי להסתין על סאן דלא מצלי משום סכנה דבי שימשי דשכיחי מויקין עכ"ל ותא לשון ספר אורחת חיים וכוונתו מ"ש ואמרו הגאונים דברבי רב עטרם גאון הללו, ורש"י בשבת דף כ"ד ע"כ כתב זה כשעם תקנת ברכה אחת מעין שבע דאמרו בש"ס שם דרבנן היא דתקינ כן משום סכנה, אבל כספר הפרדס שרבו סימן ג' כתב מעט זה על אמירות ברכת אחת מעין ז' ועל אמירות פרק כמה מדליקין ע"ש וזמנא דברבי רב עטרם גאון ז"ל לא נמצא זה כלל על טעם אמירות ברכת אחת מעין ז' ואם יהי' טעמו כדפרש"י ה' לו להגאון להקדים לכתוב זה כסדר אמירות ברכה א' מעין ז' שכתב קודם ולא לכתובו רק כשעם אמירות כמה מדליקין וכנראה שרש"י כתב כן מעצמו עמ"ש הרב עטרם כשעם אמירות כמה מדליקין כדי לפרש ביה כוננת דהש"ס שאמרו דרבנן היא דתקינ כן משום סכנה, וללא דבריו ה' נ"ל דכוונת הש"ס משום

עד דמקדש שלחא דציבורא על כמא דחמרא דקידושא ועד דאמר מקדש השנה לא
 ליחיב משום דמעלי לבורכי (ז) וכן נמי כתב בעל הלכות משום דמעלי לבורכי וחיוני
 מיטרא זו כתשובת הרבנותא ולא מסיימי בה משום דמעלי לבורכי היני רבנותא דכתבי
 הכי אפשר דהוי שכר (י"ט) מפני מצות מורה העמידה ומעלי נמי לחזק את הברכים
 אינ אפשר דאית (כ"י) להו קבלה בכך. ואמר טר רב נטרונאי נאון מקדשין ומברילין
 בבתי כנסיות אע"פ שאין אורחין אוכלין שם ולא מיבעיא הברלה הודאי מברילין
 בבתי כנסיות דכיון דאבדיל שיציצא כל הצבור ידי חובה (ל) והרצה לחזור ולהכדיל
 בביתו הרשות בידו ואם לא רצה או שאין לו יין יצא ידי חובתו בהברלה הכוס דשיצ.

עתים לבינה

סכנה אינו כמ"ש הוא ז"ל דמפני חשש מויקין לא מצינו שיאמרו סתם משום סכנה אלא מפני
 המויקין ולשון משום סכנה ריגול הש"ס לומר מפני גזירות המלכות כשהו' גזירות שמד או גזירה
 פרטיות עש"ס שבת כ"א ע"ב וכתובות ד' ע"ב וכתובות פ"ט רע"א ועוד וזלח וגם כאן הכוונה
 משום סכנה של גזרות: המלכות שגזרו על התפילה ובעין מ"ש לעיל באות י"א בשם שו"ת הרשב"א
 ושכ"ב האבודרהם בשם ספר המנהגות דתקנת ברוך ד' לעולם הו' בשעת שהי' גזרות שמד שגזרו
 על התפילה ותקנו ברכה זו שיש בה י"ח אוזרות כנגד י"ח ברכות ע"ש כן הו' התקנה ברכה
 מגן אבות כליל שבת שהיא ברכה אחת מעין ז' (דבליל שבת מתפללין ז' ברכות) ושוב גם בעבר
 השמר התקנה לא וזה המקומה (כתקנות ברוך ד' לא"ן] וכמ"ש התוס' ברה"ר ל"ב רע"ב וכן
 הוא מפורש בירושלמי פ"א דכתובות ה"ה אע"פ שבטל השמר המנהג לא בטל ע"ש זו הנ"ל נכון,
 כי גם בוולת מ"ש לא יתכן כפרש"י שא"כ לא הו' להם להוסיף שוב מפני זה גם אמירות במה
 מדליקין להסריח על הצבור מפני איוון פושע המתעצל לכוא לביהכנ"ס בזמן מאוחר יותר שאין
 לדבר שיעור ואם יודמן שוב קצת פושעים אשר יתאחרו מלבוא ערך מאוחר יותר יוסיפו עוד
 תפילות על הצבור אתמה, וזם לא הו' ענין לתקן ברכה מעין ז' דווקא מפני זה אלא אמירות
 איוון פסוקים או מזמור וכיוצא א"ו נראה נכון יותר כמ"ש כנלפענ"ד, ועיין בלקוטים בסוף ספר
 הפרדים וצ"ע. (ז) ככה"ג שלנו לא נמצא זה ועיין אורחת חיים וכלבו ונעתקו דברי רבינו בשמו
 בשו"ת הגאונים שערי תשובה סימן קי"א ועמ"ש שם בהגהות איי הים. (ח) דברי הגאון הללו
 הם קשי הבנה והנה מ"ש אע"פ שאין אורחין אוכלין שם לכאורה הוא נגד הש"ס סמחים ק"א
 דקאמר למ"ל לקדושי בני כנישתא לאפוקי אורחים י"ח שהם אוכלים שם, וצ"ל דהש"ס קאמר כן
 לתת טעם לימוד התקנה אבל שוב כשתתקן החכמים קבועות חן ולא יתקן שגשגוך בכל
 שבת לאתרווי אתר אורחין וגם א"א שיהי' התקנה מטולטלת מעם יקדשו ופעם לא, וכה"ג כתב בחי'
 הרשב"א ברכות ל"ג ע"א כהא דהמכדיל בתפילה צריך שיבדיל גם על הכוס, שות מטעם שלא יהי'
 תק"ח מטולטלת עיי' שאין לומר בזה דהוי ברכה שא"צ אי ליכא אורחין יען התקנת הברכות נמסרו לחכמים
 וכל שראו צורך לברך שוב לא הוי ברכה שא"צ וכאן ראו צורך תמידו לקדש לקיום התקנה בשביל זמן
 דאיכא אורחים כתקנת יו"ט שני משום ספק וקיומו תקנתם גם האירגא דליכא ספק בשביל זימנין דגזרו
 עכ"פ שמדא כמבואר ברפ"ק דביצה ומקדשין ומברכין ביו"ט שני גם בזמן דבקאין זבע"כ דלא הוי
 ברכה שא"צ כיון שראו חכמים שיתקיים התקנה תמיד וכ"כ הר"ן פ"ק ערובי פסחים שם והוא
 מוכרח לי' לברכה מגן אבות עיי' ש, אלא דמ"ש הגאון (ח) מה טעם מפני שהטעמת יין של
 קידוש רפואה היא וכו' הרי נראה שלא נחית להאי טעמא שכתבנו ובקש לתת טעם שלא יהיה
 ברכת הקידוש ברכה שא"צ לפי שבקידוש על יין בביהכנ"ס יש בו רפואה לצבור וסוים ותקיני
 חכמים לקדש על היין בביהכנ"ס משום רפואה, והם דברים תמוהים מאוד דהש"ס קאמר להדיא
 כדי לאפוקי אורחים דאכלו בביהכנ"ס וגם אי אפשר להתקבל דבשביל ענין סגוליו זו יתקנו לברך
 ברכות שאינם צריכות, וגם לא יתכן שתהיה פעולת הסגוליו אם אינו לחובת מצוה בעעמיותו,
 גם הוא סותר דבריו בכל טעם דפעם כתב שיצאו הצבור ידי חובתן ופעם
 כתב משום רפואה ופעם חזרו וכתב דבשמיעת הקידוש יצאו ואי משום רפואה
 היא מה צריך לצאת ואם לצאת האיך יצאו י"ח בהשמיעה שלא במקום סעודה וכבר בקצת תמה
 על דבריו הללו גם הטור באו"ח סימן רס"ט ע"ש, ואמנם מלבד זה גם מתחלת דבריו שכתב דכיון
 דאבדיל ש"צ יצאו כל הצבור ידי חובה וכ"כ אח"כ בהקידוש הנה זה תמוה דלעולם לא מצינא
 הש"צ לצבור י"ח בשמיעה לבר אלא דצריך שיתכוון כל אחד לצאת דקדו"ל דנתכוון משמיע ולא

אלא אמר קדוש הלהכה רוחת היא אין קידוש אלא במקום סעודה (ג) אע"פ יקדשו על היין בבחי' נכסיות מה מעם מפני (ג) שהמעמט יין של קדוש שבת רפואה היא זה שמעום כל הצבור כולה לא שחובה היא למעום אלא שחובה לשמץ קדוש בלבד וכיון ששמץ קדוש יצא ידי חובתו ואיץ למעום זה שמקדש ומטעם לצבור משום

עתים לבניה

נתכוין שומע לא יצא עש"ס ר"ה כ"ס דבעינן כוונת שומע ומשמיע וגם האיך כתב אח"כ שאם רוצה לחזור ולהבדיל בביתו כשיש לו יין הרשות בידו והרי הוי ברכת לבטלה כיון דכבר יצא כמו שהשיג עליו בזה הרמ"ש חנניו ו"ל שהעתיק רבינו דבריו בסמוך, וצ"ל דדבריו לצדיקין נאמרו שאם מבדיל הש"צ או מקדש, כל אחר מהצבור שירצה לכיון כשימעתו כדי לצאת בהבדלות או קידוש הש"צ יצא דרעת הש"צ להוציא כל השומעים, והרוצה לכיון שלא לצאת אף ששמע התברלה או הקידוש מחש"צ או אמילו בסתמא כל שלא מתכוין להדיא לצאת יכול לעשות כן ולחזור ולקדש בביתו, דכשימעת הש"צ לבר לא יצא כשלא נתכוין לצאת וכל שתזיר ומקדש או מבדיל בביתו גלי אדעתיה שלא ה' כוונתו לצאת י"ח כשימעתו מחש"צ וכ"כ בתר"י ספ"ק דברכות ומעתה נבין גם המשך דברי הגאון ז"ל כי הנה אמנם זה יתכן לענין הבדלה אבל לענין קידוש כיון דחייבין שמשמעינן מקידוש הש"צ לכל הצבור א"כ ש"ס שדעת כולם ה' כדי לצאת בשמיעתם וקשה דהרי אין קידוש אלא במקום סעודה [וגם האיך מקדשין עוד הפעם בביתם] וע"ז כתב הגאון שבאמת הם אין מתכוונים לצאת כלל י"ח קידוש בשמיעתם ואין הטעמה זו בשביל שהיו מתכוונים לצאת י"ח קידוש דבאמת בשביל לצאת י"ח קידוש א"כ עיימה כלל דמי שמכוין לצאת בשמיעה לבר יצא י"ח ואיץ למעום ושעיתה זו ולתת על הענין היא רק משום רפואה, וכי תימא אי משום רפואה הלא כיון דכל אחד בע"כ מקדש בביתו [שהרי בשמיעת הש"צ לא יצא] א"כ יוכל לעשות זה בקידוש שמקדש בביתו ולמה צריכין לקדש בביהכ"ס בזמן דליכא אורחים להציאם יודי תובתן ועל זה כתב משום דאיכא אינשי דאין להם יין בביתם לקדש והם מקדשים על הפת [ובקידוש על הפת ליכא מגולות רפואה] ולזה מקדש הש"צ בביהכ"ס על היין ומטעמים לכל הצבור להרעיל למי שאין לו יין ובוה עולין כל דבריו בחוגן וסרה קישיות הר"ש חנניו ותמימות הטור [וקצת קרוב לזה כתב גם הב"י שם ומ"ש חס"ז שם הם דברים דחוקין וזורים בדברי הגאון] ומה שמטעמין בלא קידוש אין בזה איסור כלל כיון שאינו להנאה כלל אלא להרפואה [וכמ"ס שוב בהתשובה שהעתיק רבינו] שהם טועמין ופולטין ונותנין אותה הטעמה על עיניהם שכך חשבו אז החסון מגולת הרפואה ומעימה דכה"ג אף בתענית מותר עש"ס ותוס' ברכות י"ד ע"א כש"כ כשהכוונה רק לצורך רפואה וז"ל, ונשאר רק לתרין מ"ש שאם היא רק הקידוש בשביל רפואה מגוליות זו האיך הותר מפני זה לברך ברכה שא"צ [והכ"ו והס"ז לא העידו כלל מזה] וגם היא נגד הש"ס דקאמר ולשמאל ל"ל. לקדושי בבי כנישתא וקאמר לאפוקי אורחין י"ח דאכלו שם תרי מוכרח שלא נתקן משום רפואה ותימא על מרן הב"י והס"ז שעברו על כל זה בשתיקה, וצ"ל דדוראי מודה הגאון דעיקר תקנת החכמים ה' לאפוקי אורחים י"ח וכיון שכבר נתקן התקנה לא נתבטלה אף בזמן דליכא אורחים אלא להסעים קצת שלא יהי' נראה כאילו אין עוד צורך בו ולזה כתב דיש בזה ענין צורך תמיד לסגולות רפואה שגם מצד זה לבר כיון שהחזיקו בו חסון א"א לבטלו כדאמרין בש"ס רפ"ק דהגיגה בסמיכות נשים על קרבנם אף דמיהו כעבודה התירו להם כדי לעשות נחת רוח לגשים ומה כתבו ג"כ להחזיר ברכה לגשים במ"ע שה"ג וה"ג בזה. ובחי' יתיישרו כל דברי הגאון. (ג) בשו"ת הגאונים דפוס ליק רס"י מ"ה השיב רב יהודאי גאון עבדינן לתרמא כשמאל [בפסחים ג' א] דאין קידוש אלא במקום סעודה, וכן פסק בבה"ג ה' קידוש ובר"י פ"ע פ"ט, ושם כתבו מ"ס דכתוב וקראת לשבת. עונג במקום קריאה דשבת שם תתא עונג וכנראה שכן לפניהם היה הגירסא בגמרא וע"ש בפי' רשב"ם, ונכון יותר כפי הגירסא שמצאתי בשו"ת הגאונים שערי תשובה סימן ק"ה שכתבו דכתוב וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תתא קריאה וכן גורס הרמ"ש בפרק ערבי מסופים ועיין קובץ חמדת גנוזה שו"ת הגאונים סימן ס"י. (ג) פי' רפואות עינים כמו דמיתא בסמוך מהא דמסיעה גסה נוסלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של אדם ומסדרא ל' בקידושי דבי סימשא והי' הקבלה אצלם רסגלת הרפואה בשתיה ובשיטה על גבי העינים כמבואר בן בפרקי דר"א מ"כ ככוס יין של הברלה שהיו עושין כן ואף כי עיקר מגולת כל מצוה היא בקיומה בכל זאת תפעול יותר כאשר תצא אל הפועל באיון פעולה דמיתא המדה על חיוביה ועל תועק האמונה בתועלתה כמשיחות מלכים ע"ג הסעיף ואכילת מינים שונים בריש

רפואה מקדש ונתן להן כדי ליהן ממנו על עיניהן דקאמרינן פסיעה נסה לה) נוטלת אחד מחמש מאות סמאור עיניו של אדם וכמאי הדרא בקידושא דבי שימשי הלכך זמנין דאיכא מן הצבור דלית ליה יין ומקדש לה) אריסתא ותקינן חכמים לקדש כבית

עתים לבניה

שתא אשר שסם סורים לטובה עש"ס בסוף הוריות וכריתות, וכענין זה מה שמצינו בנחמיה ה' י"ג שאמר גם חצני נעתי ואמרה ככה ינער ד', וכן בענין סים המאורים מלבד קללות וברכת הנהן ה' המצוה ואחר ישקה את האשה וכרברים הללו כתב הרמב"ן עה"ת פ' לך ע"פ ועבור אברם בארץ וז"ל ורע כי כל גזירות עיריין כאשר תצא מכת הגזירה אל פרעל דמיין תהי' הגזירה מתקיימת על כל פנים ולכן יעשו הנביאים סעשה בנבואתם וכו' עיי"ש ועשו"ת הגאונים חמדה גנוזה ספי' קס"ו, ויתכן כי החזיקו בזה בבבל ביותר למצויות מחלחם בטבע המדינה והיא כמו שאמרו בש"ס נרדים דף כ"ב סע"א מאי דכתיב ונתן לך לב רגו וכליון עינים וראבון נפש [אלו התחנתיות] בכבל היא דכתיב ע"ש והי' שהיות יין של מצוה לתועיל להם פגימה ושימה ע"ג עינים למחלות עינים, ולפלא כי הי' בכבל מצוי גידול סירות תמרים בזול גרול ועש"ס פסחים פ"ח ע"א וכפי המבואר בש"ס כתובות יו"ד ע"ב בטבע התמרים שהם משמחים הלב ומבטלין התחנות ועוד אמרו ביומא דפ"ג ע"ב שדבש וכל מיני מתיקה מאירין סאור עיניו של אדם ונתן היו התמרים לתועיל להם נגד לב רגו וראבון נפש וכליון עינים ויקרו דברי אבא מארי הרב הגאון זצ"ל שכתב בגליון ש"ס כתובות דק"א סע"א אשר שלחו לרבה מא"י שיעלה מבבל לשם וכתבו לו ואם אין אתה עולה הוטר בשלשה דברים אל תרבה בישיבה ששיבה קשה לתחנות ואל תרבה בעמידה שעמידה קשה ללב ואל תרבה בחליכה שהליכה קשה לעינים כי בתרו לזהוהו על השלשה דברים הללו אם לא יעלה מבבל בהיות שם מצוי לב רגו וכליון עינים וראבון נפש אלו התחנות והפח"ח [ובזכרוני שכן מצאתי גם בספר אמנות חכמים]. לה) ברכות מ"ג סע"ב ועיון חי' הרב המאירי שכת דק"ג מפרש דכה שאמרו מהדרי לי' בקידושא דבי שימשי היינו משבננס קדושת השבת רבמנחות שבת מתרפא ע"ש רצה לקרב הדברים אל הטבע וא"צ אך בש"ס פסחים מ"ב סע"א חשבו עוד ג' דברים הנוטלין אתר מחשש מאות סמאור עיניו של אדם ולא אמרו בהם מהדרי לי' בקידושא דבי שימשי משמע קצת כמו' המאורי והבין. לה) דעת הגאון רב נטרונאי כמבאר דס"ל דיכול לקדש גם על הפת רק היכא דלית ליה יין ועיון שאלותות סימן קפ"ו שכתב דמתייבין בני ישראל לקדושי שבתא אכמא דחמרא דכתיב זכור את יום השבת לקדשו וזכרוהו על היוין וסאן דלית ליה חמרא מקדש אריסתא ונפיק ידי חובתו דכתיב לקדשו עכ"ל אולי הכוונה במ"ש דכתיב לקדשו על הדיך כה שהשיבו חכמים לר' יהודה בפסחים כ"ז ע"ב שאמרו אין ביעור חמץ אלא שריפה לא מצא עצים לשורפו יהי' יושב בסל והתורה אמרה תשביתו [פתם] ע"ש ועד"ז גם כאן נהי' דמצוה מן המובחר לקדש על היוין אבל אם לא מצא יין לקדש יהי' יושב בסל והתורה אמרה לקדשו וכנראה שזה הוספת דברי הגאון והוא דלא כדעת הר"ת בתום פסחים ק"ו ע"ב דס"ל דאין מקדשין כלל על הפת וע"ש בשאילת שלום על ספר השאלות ודעת הר"ת היא גם נגד דעת זקנו רש"י ז"ל דס"ל ג"כ דיכול לקדש על הפת דהפת הוא במקום יין כמבואר ברש"י ברכות דף ג"א סע"ב ורש"י פסחים ק"ד רע"א ועיון בספר כפות תמרים בחי' סוכה דף ל"ח התפלא על שיטת רש"י במס' נזיר דף ג' רע"א ודף מ"ד ע"א דס"ל דנזיר מותר לשתות יין של קידוש דהיי' יין מצוה והיי' לשיטתו אינו יין מצוה דיכול לקדש על הפת, ולפמ"ש מהשאלות דלא הותר לקדש על הפת אלא היכא דליכא יין אבל אם יש יין אינו יכול לקדש על הפת א"כ לק"מ כדאמרינן בש"ס יבמות כ"א רע"א דאמרינן בעשה דיבום דרוחה ל"ת אף דאפשר בחליצה לא חשוב אפשר דחליצה במקום יבום לאו מצוה ות"ג הפת במקום יין לא חשוב אפשר וזוהי תורה לפי המבואר ברש"י נזיר דף מ"ד הא דנזיר מותר ביין של קידוש אינו מצד דתויה דבאמת לא שייך בזה דתויה דהא נזיר הוי עשה ול"ת אלא דמעיקרא לא אמרה תורה שיהי' נזיר גם מיין של מצוה שנצטווה בו קודם הנזירות ע"ש ולהו כיון שעכ"פ מצוה עליו לקדש על היוין הוי לא חלה הנזירות מתחלה על זה דאף דאפשר לו לקדש על הפת זה לא שייך אלא היכא שהיא בגדר דתויה שאין דתויה אלא באי אפשר משא"כ היכא שהיא בגדר הותרה כדאמרינן בש"ס יומא דף ע"ב גבי סומאא הותרה בצבור ולא מהדרינן אטהרין וכו' בשתופת קדושי דכשירה בור לא מהדרינן אכהן לשחוט עש"ס ברכות ל"א ע"ב, ובלא"ה לא קשה קשיות הרב כמות תמרים הג"ל דרש"י בנזיר שם מיירי היכא דלית ליה פת כדאמרינן בש"ס שבת קל"ג ע"א כדפרוך ואי איכא

אחר ליעבר ע"י אחר ומשני בלתיכא אחר ע"ש שוב מצאתי כן מפורש לרש"י בספר המצות ה' שבת סימן קי"ב רשם כתב דמצוה לקדש על התת או על חיוני ומה דאמרו ונדרשו על חיוני אחרתא דמילתא נקיס והה"ד על התת ומה דאמרינן דניזיר מותר בין קידוש חיוני אם אין לניזיר פת יקדש על חיוני וישתה אלא דאם יש לו פת לכתחלה יקדש תניזיר על התת וס"מ גם ביש לו פת אם לקח יין וקדש עליו דאם חיוני חיוני יין של מצוה כיוון קידוש עליו מותר לו שלתות ע"ש"ב והצבא דבניין גם בתוספת רי"ד פסחים ק"ו ובספרו ס' המכריע סימן ע"א, [ועיין בליקוטי הפרדים שבסוף הספר דף ס' סוף צד ד' ברפוס הארשא שהם סותרים קצת אבל כנראה שחתשונות רשם אינם מרש"י ע"ש] ולדעת הר"ח דס"ל בתוס' נזיר דף ג' דניזיר אסור ביוון קידוש וס"ל ג"כ דאסור לקדש על התת קשה הא דאמרינן בנדרים דף י"ד ע"א דהסדרים דהאשונים היו מתאווין להביא קרבן המצאת ולפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידן היו נדרין בניזיר ע"ש וקשה שהיו המסידו יותר מצוה קידוש והכרלה שעל הכוס שהצניכו להספיק רק בקידוש והכרלה שבתפילה, ולדעת רש"י מבוואר דס"ל דלא כהמשאלות והרב נפרזנאי גאון הנ"ל ולדעתו יכול גם לכתחלה לקדש על התת אף ביש לו יין, ואולי גם נדרשו חיוני רק למצוה כן המבותר ובה גם רש"י מודה דבין חיוני מצוה מסוי לפרטות אחריו אם אפישר וכמ"ש ג"כ בשו"ת הגאונים שערי תשובה סימן קס"ז בשם רב האי גאון משום דבין חיוני דכתיב המסמת אלקים ואנשים וכן אמרו בש"ס שבת כ"ג ע"ב הוהויר בקדוש חיוני זוכה ומסלא גרבי יין והכוונה בזהויר לקדש על חיוני דהויר שכרו מידה כנגד מידה וכן בש"ס מגילה כ"ו ע"ב שאמר רבי זכאי שהאר"ך ימים שלא במלתי קידוש חיוני אימא זקינה הויר לי פעם אחת כמרה כמה שבראשה והביאה לי קידוש חיוני, וכשמתו הניתי כמה מאות גרבי יין ע"ש ומשום הכוונה שלא ביטל קידוש חיוני על חיוני וכ"כ להרמ"א בחידושי הרשב"א שם וז"ל ולא במלתי קידוש חיוני בין א"ע"ש שמותר לקדש במת א"ע"ש כ"ש כ"ש שם ברב הונא שהשכיח טעור לקנות לו יין לקידוש ולפי שהחמירו על עצמן יותר מן הדין המצד הדין אף שאפשר לו לקנות יין כל שאינו מצוי אצלו או דשעתא דחיקא לוי יכול לכתחלה לקדש על התת מ"מ כיוון דהיודו מצוה ספי לקדש על חיוני כשהחמירו על עצמן להחדד בזה בהשתוללות יתירה וזכין לברכות והבין, והייתי בחידושי הרשב"א שבת כ"ג ע"ב כמה דאמרו שם דבר ביתו וקידוש חיוני גר ביתו עדיף משום שלום ביתו הקשה דחיקא לוי דאפשר לקדש אריפתא ותיירץ דמצוה מן המבותר לקדש על חיוני ואפ"ה גר ביתו עדיף משום שלום ביתו וכן כמה שאמרו דגר תנוכה וקידוש חיוני גר תנוכה עדיף משום פרסומא ניסא חיוני ג"כ משום ריכול לקדש על התת הא לא"ה קידוש חיוני עדיף דהויר דאורייתא ע"ש ושכ"כ גם בהנה"ג בהלכות תנוכה, וק"ל דאכתי למ"ל לומר משום שלום ביתו או פרסומא ניסא וברפס דרבא איבעי לוי בזה או קדוש חיוני עדיף משום דתירוי ומה ספק ספק יש בזה אפילו אם גר ביתו או גר תנוכה לא יהי' בהם מעלות שלום בית ופרסומא ניסא מ"מ הא"ך אפשר לבטל גוף מצוה בשביל היודו מצוה של מצוה אחרת שהיא רק למצוה מן המבותר וגם מה שייך טעמא דתירוי בזה הלא הלא גם במקדש אריפתא לא נתבטל מצוה התרדו, ומהו נראה כדעת השאלות דק באי אפשר שיהי' לו יין או קדוש על התת שלא יתבטל מקידוש חיוני אבל באפשר לקדש על חיוני אינו יכול כלל לקדש על התת ולזה שפיר רק מצד מעלות שלום ביתו ופרסומא ניסא דאמרינן דגר ביתו וגר תנוכה עדיף ובע"כ יקדש על התת, אבל לשיטת רש"י י"ל דס"ל דכל חיוני דמצוה אחת נרחית ספני מצוה אחרת החמורה מכנה הה"ד נרחית ספני קיום מצוה מן המבותר כדאמר רבה בש"ס מנחות דף ס"ד ע"א דאם היו לפניו שתי בהמות להמאת הצבור בשבת ושחט את הכרעשה אומרים לו הבא שמינה לכתחלה ושחט אף דכבר שחט לתמאת אמרינן לוי לדתות את השבת ספני קיום מצוה מן המבותר ע"י"ש ולזה גם כאן אי לאו מעלות פרסומא ניסא או שלום בית היו נדרתו מצוה הדלקת נ"ה או נר שבת ספני קידוש שעל חיוני אף שיכול לכתחלה לקדש על התת כיון דס"מ מצוה מן המבותר בין ועש"ס מנחות דף ל"ח סע"א דאמרינן את הקדים תכלת ללבן ואלא שחיסר מצוה ומספרינן שחיסר מצוה ועשה מצוה ומאי חיסר מצוה שלא עשה מצוה מן המבותר הרי רע"י שלא עשה מצוה מן המבותר חשבינן לוי כחיסר מצוה וכן מבוואר בש"ס נזיר כ"ג ע"א דל"י וחתן ע"י שלא עשה מצוה מן המבותר סיקרי רשע ועיניו ג"כ בש"ס תמורה דף ה' ע"א בתורה מן דרעה על היספה וגדלה מזו מבוואר שיטתו רש"י בסוכה כ"ט ע"ב דלולב הגזול פסול משום דבעינן מצוה מהדרת דכתיב ז"א זאנונו ע"ש הרי דס"ל דלפעמים גם בדיעבר פסול משום מצוה מהדרת והתוס' שם תמחו עליו דמשום מצוה מהדרת אי לא פסול בדיעבר והביאו רא"י בש"ס שם דר"א, ולדעתני כוננת רש"י דכיון דמן התורה בעונן מצוה מהדרת סמין התנבז לחכמים באינו אופן היא רק למצוה לכתחלה וכאיוו אופן מעכב גם בדיעבר כנ"ל, והע שהשאלות כפ' תצוה סוף סימן ס"ג ובפ' בהעלותך סימן

הכנסת על היין משום רמיאה (ו) ובתשובה לפר רב מנחם ואית דאמרי לה משום
 מי רב נטרונאי היכא דליכא אורחין לא מיבעיא הברלה רחמאי כי אבריל שיצ יצאו
 כל הצבור כולו והרצה לחזור ולהבריל בביתו הרשות בידו ואם לא רצה או שאין
 לו יין הרשות בידו יצא י"ח בהברלות השרץ אלא אמילו קידוש הדלכה רוחת היא
 אין קידוש אלא במקום מעודה אעפ"י יקדשו על היין בביהכניס מה מעם מפני
 שמעמית יין של קידוש לאו משום דחובה הוא למעום אלא משום רמאה היא דמעמינן
 ליה הואי דמעמינן ליה לא סכוני משום מצוה דלאו לאיתהניוי ביה היא דעכדי
 אלא משום דמסי כדאמרין פסיעה נסה נוסלת אחד מחמש מאות ממאור עיניו של
 אדם ומתדר ליה בקדושה דכי שימשי הלכך הרבר תלוי בשמיעה ולא במעמיה וכיון
 ששמע יצא ואיץ למעום תדע דיימנין דלא מתרמי ליה לאיניש חמרא מי אמרינן לבטל
 קידושה דיומא אלא מקדש אריפתא וסלקא ליה שמיעות קדוש בבית הכנסת (ו) וכתב
 הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמרי (ח) דילמא הוא לא אמר וסלקא ליה שמיעת קדוש
 בבית הכנסת. ועוד האי דאמר כי אבריל ליה שיצ יצא כל הצבור והרצה לחזור
 ולהבריל בביתו הרשות בידו הא קאמר כבר יצא בהברלה של שיצ ואם יש לו בנים
 וכני בית מבדיל בביתו כדי להציא בניו וכני ביתו ואם לאו אינו רשאי לחזור ולהבריל
 בביתו שהרי יצא וכיון שיצא אם חזר ומבדיל לעצמו הי"ל מציא שם שמים לבטלה.
 וכתב נמי רבינו האי גאון ז"ל (ט) הכי ושכתבת בקדושי דבי שמישי בשתיה או לשום

עתים לבניה

ק"ב נקים השאלה אי קידוש היום עדיף מפני שהוא דאורייתא דאמינן זכור את יום השבת
 לקדשו וזכרו על היין ואמ"ה ספיק דגרי ביתו או נר תנוכה עדיף מקדוש היום וזה מבואר דלא
 כתרשב"א הג"ל ולפ"ו נראה דמ"ל להשאלות דהא דציוכין לשמע דגרי ביתו. עדיף משום שלום
 ביתו וכן כגרי תנוכה משום פרוסמא ניסא היינו היכא דאין לו פת אבל אם יש לו פת דאפשר
 לקדש על הפת א"צ לשמע שלום ביתו ופרוסמא ניסא דאמילו בשביל מצוה אחרת נירדא עדיף
 מפני לדחות קיום מצוה מן המובחר כדי שיוכה גם בעיקר קיום עוד מצוה אחרת ועפ"ז א"ש דברי
 הסור באו"ח ס"י רצ"ו שפסק דאם אין לו יין רק על כוס אחד דיקדש על הפת ויניה הכוס יין
 להברלה שאין מבדילין על הפת וגפסוק כן בש"ע שם ס"ד והתפלא על זה המורש"א בפסחים
 ק"ג דהא בש"ס שבת אמרינן דגר תנוכה עדיף מקדוש היום משום דפרוסמא ניסא עדיף ואמאי
 לא קאמר משום דאפשר לקדש אריפתא א"ו רכיון דעיקר מצות קידוש היא על היין לא רחיונן ליה
 לקדש על הפת בשביל קיום מצוה אחרת ע"ש ולפמ"ש אין מזה קושי' כדי שיתקיים כדי שיהיה
 שפעם זה אפי' היכא דא"א לו לקדש על הפת דאמ"ה רחיונן מצות קידוש לגמרי משום הני מצות
 אבל באפשר לקדש על הפת באסת גם מצוה אחרת שאין בה מעלות אלו אין לבטלה בשביל
 קיום מצוה מן המובחר לקדש על היין ועיין ג"כ כזה במגן אברהם רס"ו תרע"א ע"ש ודלא כשו"ת
 בית יעקב סימן קי"ד וגדולה מזו עיין בב"י או"ח ריש סימן תר"ע, ואפשר לומר דזה תלוי במתלוקות
 ר' שמעון והבאים בש"ס מנחות דף מ"ד ע"ב אם חייב בשתי קרבנות ואין לו כדי שתייהם אי
 עדיף להקריב אחד עם נסכו ולהתבטל מקרבן השני או לקנות שתי קרבנות ולהתבטל מנסכים
 שאינם רק למצוה מהמובחר וע"ש דלרבנן עדיפא מפני שיתבטל מהנסכים כדי שיתקיים שתייהם וזה
 עולה כרעת הסור הג"ל וכמ"ש ודוק. (ז) כלשון הזה בשם מי רב נטרונאי הוא כן בסדר רב עמרם
 גאון ובשו"ת הגאונים דפוס ליק סימן נ"ב. (ז) תשובה זו היא כלשון תשובה הקדמת שהביא
 בשם רב בשנינו קצת דברים אבל העתיק רבינו גם תשובה זו בשביל מ"ש עליה הר"ש הנגיד.
 (ח) כנראה שיש חיסור לשון כדבריו וכפי הנראה תמה על סיוס זה הר"ש הנגיד רס"ג אי סלק
 ל' שמיעת הקידוש בבית הכנסת א"צ עוד לקדש אריפתא ואי מקדש תוי ל' ברכה שאינו צריכה
 ולזה כתב רבע"כ הוספת המעתיק היא והגאון לא אמר דברים הללו, ולדעתי י"ל דכוונתו דלענין
 מה דבועיל קידוש על היין לסגולת רמאה סלקא ליה כזה מה ששמע מהשליח צבור הקידוש על
 היין בבית הכנסת [לא לכוונה לצאת בשמיעה זו י"ח קידוש] וכענין דבריו הראשונים שלחכילית
 זה כה שפקדש הש"צ בבית הכנסת. (ט) וכן הובא בשם בשו"ת הגאונים ס"י נ"ד ובשו"ת שערי
 צדק סימן קי"ג ושם בהגהות א"י הים נסתק אם הם דברי רב האי ז"ל וזכינו עתה לראות

על נבי העין, לא שמענו מי שמשים את כוס הקידוש בלילי שבת עין עינו אלא ודאי בשבתה, ואמר מר רב מתתיה בן איבא אורחיס דאכלי בבית הכנסת ובין ליכא מקדשין ומברלין בבית הכנסת דבעינן זכרה על היין בכניסתו [וכיצראות] דילמא איבא איניש דלא שכיח ליה חמרא ונסיק בקדושה [הוברלה] דכית הכנסת, ואמר רב שמאל הנגיד הבי ולי דווקא דלא שכיח ליה [חמרא] אבל שכיח ליה [חמרא] הא אמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה, ודלא שכיח ליה דווקא דסעודתו בבית הכנסת אבל קידוש בבית הכנסת וסעודתו בבית לא מ) דהא אמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה, וכתב נמי הכי בחיבורו ואמר מר רב האי לקדושי שליח צבור על הכוס ולאברולי ברליכא אורחין [הבין חזינן] כיון דאיכא בני סתא שפיר דמי לאברולי שלוחא דציבורא על הכוס אעיג דליכא אורחין אבל לקדושי כיון דקידוש במקום סעודה היא איכא אורחיס דהתם [אכלי] סעודתן מקדש ואי ליכא אורחיס לחיל כל חד וחד מבני סתא ולקדש במקום סעודתו, הא פליגא ארבוזתא, והוא דאמר מר רב נפוראי משום רפואה אסור מי אמרינן מהדר ליה בקדושה דבי שימשא בבית הכנסת קדושה דבי שימשא אמרינן לא שגא בבית הכנסת לא שגא [בקדושה דמקדש] בביתו דהאי דאמרינן דימנין דאיכא מן הצבור דלית ליה יין ומקדש ארפתא אסור מי אמרינן מהדי ליה חמרא דקדושה דבי שימשא, קדושה דבי שימשא [סתם] אמרינן לא שגא חמרא ולא שגא ריפתא ולישעם ולא להניח עיני העינים הלכך הא דמר רב האי דווקא, אלא מדרו נהנו האידנא לקדש בבית הכנסת לעולם ואין מנהג אצלנו לשנות כל הצבור בבית הכנסת, נרסין בפרק אלו קשרים (נח) איל בתול מי התירה שאני אומר אף בתול אסור דאמר מר פסיעה נסה נשלת אחד מחמש מאות ממאור עינו של אדם ומסדר ליה בקדושה דבי שימשא :

קמא ואמר מר רב עמרם נשמיסין [התפילה] הולכין לבתיהן לקדש במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונג במקום שקראת לשבת שם יהא עונג (נח) מכאן שאין קידוש אלא במקום סעודה, וכסדר הזה [עושה] מקדש בביתו ואומר

בינה לעתים

דבריו רבינו הסתבר כי הם באמת מתרב האיין גאון ו"ל. (נ) איני מבין דבריו דאם סעודתו בבית הכנסת אפילו אי שכיח ליה חמרא למה לא יהי יוצא לכתחלה בשמיעת קידוש מהשליח צבור [ועיין תשובת הגאונים שערי תשובה סימן קי"ד ובתגרות א"י ה"ח] גם סוף דבריו מותרין תחילתן דלמי תחילת דבריו משמע שבא לומר דבלא שכיח ליה חמרא לא משגיחין על קידוש במקום סעודה, ואפשר לומר דרתי גזוני קידוש במקום סעודה, (א) כשסקדש במקום שכל קביעות סעודתו שם היה עיקר קידוש במקום סעודה דרצוינן לכתחלה. (ב) כשמועם מעם במקום שקידש ועיקר סעודתו היה במקום אחר ובאופן זה לא מהני אלא כדלא שכיח ליה חמרא ומוכרח לצאת בשמיעת קידוש במקום אחר ועיין בטור סימן רע"ג ובאופן זה היא דמיורי הנגיד בחילוקא דסיפא במ"ש ודלא שכיח ליה דווקא אם סעודתו בבית הכנסת פי' שמועם שם מעט כדי שיהי נקרא קידוש במקום סעודה, וכוהלוקא ראשונה שכתב אבל שכיח ליה חמרא הא אמרינן אין קידוש אלא במקום סעודה כוונתו שאין לו לסמוך על מעוסה שיטעום בבהכנסת ולצאת בקידוש הש"צ משום דיותר כהן שיקדש במקום שכל עיקר סעודתו שם דהיינו בביתו כנ"ל. (נח) שבת קי"ג רע"ב. (יג) עיין מ"ש לעיל באות ל"ב, ועיין ברא"ש פרק ערבי פסחים סוף סימן ה' שכתב בשם הרבנו יונה דמברוא ליה דהאי דאין קידוש אלא במקום סעודה זה רק מדרבנן דאמטרוה אקרא זה ועיקר קידוש מן התורה הזכירה על היין וכשיש בני אדם שאין יודעין לקדש נהנו לקדש בבית הכנסת כדי שיצאו אלו ירי תובת קידוש דאורייתא, והרא"ש שם השיג עליו דמאכזרו אין קידוש "אלא" במקום סעודה משמע דאינו קידוש כלל וכן מדאמר רבה [בפסחים דף ק"א ע"א שם] לתלמידי ובקדושה דהכא לא נפקיתו, וכן מדהקשה הש"ס לשמואל ל"ל לקדושי בני כנישתא ולא משני לתוצאו מי שאינו יודע לקדש בביתו, אלו דברי הרא"ש, הנה מה שהקשה עליו הרא"ש דמאכזרין

אין קידוש „אלא“ במקום סעודה ש”ס דשלא במקום סעודה לא חיי קידוש כלל, איברא דבש”ס זבחים דף ג”ז וזכירו מדרגת הפסח אינו נאכל אלא עד הצות דש”ס כ”א”א בן עזריה דמה”ת אכילת הפסח עד הצות דזוקא ואמרינן שם דילמא כ”ע דחכמים אמרו עד הצות כרי להרחיק מן העבירה ומשוב א”כ מאי אלא עד הצות, ואיכ”ע כי הני מה הני דאורייתא אף הא נמי דאורייתא וע”ש בתוס’ דלר”ב”ע דייק כר”ב”ע מדרגתי הא דאינו נאכל אלא עד הצות כאמצע בין אכילת לילה ואכילה למצוה דהני הם מדראווייתא ולא הני ל’ לבסוף ע”ש ולפ”ו לתירווצא קמא מבוואר ג”כ דמלשון זה דקתני אינו נאכל „אלא“ עד הצות וזכירו דש”ס לעיובא וכר”ב”ע מדראווייתא דאם יהי’ רק מדרבנן כרי להרחיק מן העבירה א”א שתהי’ לעיובא גם בדיעבד ויתבטל מ”ע דאורייתא, אבל לתירווצא דז”ב”ע סוכה דמלשון זה לתודא אין הוכחה דהיא לעיובא או י”ל דאמ’ אם נאמר דש”ס דהיא לעיובא אכתי אין לחוכיה דמדראווייתא עד הצות דזוקא דאמ’ אם אינו רק מדרבנן וכרי להרחיק מהעבירה ס”ס גם בדיעבד לא יצא אחר הצות דיש כח ביד חכמים בתקנתן גם לעקר דבר מה”ח וכפ”ש דרבינו יונה ריש ברכות דלחכמים דק”ש של ערבית עד הצות ב”ד להרחיק מן העבירה ס”ס גם בדיעבד אינו קורא אחר הצות דיש כח ביד חכמים לעקר דבר מה”ת ע”ש אף כי אני מתפלל עליו שבמח”כ לא הרגיש מש”ס זבחים הנ”ל דלתירווצא קמא מוכח דכל דאינו רק מדרבנן כרי להרחיק מן העבירה א”א שתהי’ מעכב גם בדיעבד ובפרט לגרסות רש”י שם [וצ”ל דמסך על תירווצא דז”ב”ע וכפי מ”ש] ולפ”ו נראה דבאמת גם הר”א ש”ס”ל דהא דאין קידוש אלא במקום סעודה היא מדרבנן דרחוק לומר שימבור הר”א ש דמה”ת בעינן קידוש במקום סעודה דזוקא דבאמת עיקר מצות קידוש דילשינן מכתוב זכור את יום השבת לקדשו היינו זכירה כמה לבד כמו שכן הס”ע מה”ת בכל הזכירות כמפורש בתורת כהנים פ’ בחקתי זכור את יום השבת יוכל בלבך כשתוא אומר שמור וכו’ הא מה אני מקיים זכור שתוא שונה בסוף וכן זכור את אשר עשה ד”א למרים וכן זכור את אשר עשה לך זמלק ע”ש ועינן ג”כ ש”ס מגילה י”ו ע”א, ובשול”ת שאגות אר”י סי’ י”ג במח”כ אישתמיש מנייה ברייתא דאשרא הנ”ל, וכן מבוואר מדברי תרמ”ם ופכ”ש מה’ שבת וע”ש בה”ו, אלא דס”ל לתר”א ש הנ”ל דמדראמי אין קידוש אלא במקום סעודה ש”ס דלחקת חכמים שיהי’ קידוש במקום סעודה שאמ’ בדיעבד לא יצא י”ח קידוש דאורייתא כשהי’ קידוש שלא במקום סעודה וקצוב לזה כתבו התוס’ בסוכה ג’ ע”א סוף ד”ה דאמר ועינן פסקי תוס’ פ”ק דברכות אות כ”ו, אבל מ”ם אין מזה הכרח לדעת דעת הרבינו יונה כי בלחקת מקוטות בש”ס נמצא לשון זה ואינו לעיובא כלל ועינן רפכ”ם פ”א מה’ קרבן ספק הי”א ברא דאין הספח נשחט אלא בשלשה כתות דמ”ם אינו לעיובא וע”ש כ”כ”ם וכן ספק הרמב”ם בפ”ו מה’ עירובין ברא דאמרי דאין מערבין ע”ת אלא לדבר מצוה דמ”ם אינו לעיובא וכ”כ הר”ן גרירם ס”ה ע”א במה דתניא הגורד הנגה מחבירו אין מחייון לו אלא בפניו דמ”ם אינו לעיובא, וכן מה דסוייתא הר”א ש מהא דדכה דאמר לתלמידיו ובקידושא דהבא לא נפקיתו ג”כ אין הוכחה דלכתחלה בוודאי אין סכוונין לצאת י”ח קידוש דאורייתא ולבטל מצות קידוש במקום סעודה זכיון שהם הולכין לאכול בביתם הרי בוודאי אין סכוונים לצאת י”ח קידוש כלל בקידושא ששמעו מרובה, וכן מ”ש מהא דלא משני הש”ס לשמואל דהוציא את מי שאינו יודע לקדש בביתו הנה באמת התם הקשו הש”ס על עיקר תקנת קידוש בביהכ”ס למת תקנו חכמים כיון דבעינן שיהי’ קידוש במקום סעודה ולפ”ו לא הי’ אפשר להש”ס לתרץ כרי להוציא י”ח קידוש דאורייתא לאינו בקי דלא מצינו שיתקנו חכמים תקנה קבועה לעשות לכתחלה רק כפי הדאורייתא ולעבור על הדרבנן תקנה כזו לא אמכחון בשום מקום ולהו תירוץ לאפוקי אורחים דאכלו בביהכ”ס ולהו שוב אחר שנתקן התקנה שפיר י”ל דמי שאינו יודע לקדש ושומע קדוש בביהכ”ס יכול לצאת כזה י”ח קדוש דאורייתא עכ”פ כנלפע”ג, ומה שנ”ל עוד לחידוש ברין זה כי הנה לפי הכבוואר בש”ס ברכות דף ל”ג היו תקנת אנשי כנ”ג לקדש ולהבדיל כתמילה וגם לקדש כלל להבדיל על הכוס ועינן שחתי קדושות הללו דבקידוש והבדלה בתמלה ויוצאין י”ח קידוש והבדלה דאורייתא דכתוב זכור את יום השבת לקדשו בכניסה וביציאתה, והי’ תקנת חכמים גם לקדש על הכוס וזה הקידוש שעל הכוס תקנו חכמים שיהא במקום סעודה דזוקא, ואין זה ענין לקידוש דאורייתא שיוצאין בדברים כתמילה, ותקנת חכמים לקדש על הכוס באמת אין יוצאין י”ח קידוש זה שלא במקום סעודה אבל אין ענין לומר שלא יהי’ יוצא י”ח קידוש דאורייתא ע”י שלא עשה בתקנת חכמים לקדש בביתו דבאמת לקידוש דאורייתא לא הי’ מעולם תקנת חכמים כלל לקדש במקום סעודה ולהו מי שאינו יודע לקדש א”כ בש”כ שאינו יודע להתפלל הי’ לא קידוש כלל בדברים שפיר יוצא עכ”פ ידי חובת קידוש דאורייתא בקידוש ששומע בביהכ”ס אלא קידוש שני שהיא קידוש על הכוס שהיא צריכה שתהי’ במקום סעודה באמת לא יצא בזה, ומ”ם לא הי’ יכול הש”ס

זכלו השמים וכל המישרה מנ) ומברך כשהיג ברישא הדר באיי אמה אשר קרשנו כמצותיו ורצה בנו ושבת זכוי עד סקדש השבת דתנן מר) כיש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וכיה אומרים מברך על היין ואח"כ [מברך] על היום והלכה כב"ה. וכתב רב עמרם הכי ומועם ממנו כדי רביעית ואם קדש ולא מעם ממנו כדי רביעית לא יצא ידי חובתו דקא אמרין מה) המקדש אם מעם מלא לונמיו יצא ואם לאו לא יצא והיינו כדי רביעית מו) ומר רב צמח נאון נמי כתב הכי קדש ולא שחה רביעית לא יצא ידי חובתו דאמרין המקדש אם מעם מלא לונמיו יצא ואם לאו לא יצא הלכך כיון ששחה ממנו רביעית צריך לברך לפניו ולאחריו וכשיב אם שותה כוס כלו. וכשיב כוס של הברלה שאין רגילין להשקות ממנו את בני הבית ולבני המסיבה והמברך רגיל לשתות את כולו מו) שחייב לברך אח"י. ואם תאמר כיון דכוס מצה היא ולא להנאתו קא סכוין פסוד מה) איכ מצה בלילי ספס שחובה היא ומצוה היא היג שאיט מברך ברכת המזון אלא כיון שמועם כשיעור בין באכילה בין בשתייה נחתיב בברכה אחרונה וכן במקדש וכן במבדיל. ואי עבר ולא מעם כדי רביעית וודאי פסוד מברכה אחרונה וכתב הגניד הכי ולי אית מרבנן

עתיים לבינה

לתרן רמה שמקדשין הש"צ בבניהכנס" ה' כרי להוציא את מי שאינו יודע לקדש דא"כ לא ה' להם לתקן לקדש בבניהכנס" ע"ה הכוס" ולזה תרצו לאפוקי אורחים דאכלי בבניהכנס" ולזה ה' עיקר חתקנה לקדש גם על הכוס כבניהכנס" להוציאן גם י"ח תק"ח בקידוש על הכוס דהוי להם גם קידוש במקום סעודה ואין ה"ג דסמילא בזמן דליכא אורחים מהני הקידוש להוציא את אלו שאין יודעין להתלל ולקדש מידי הוכח קדוש דאורייתא עכ"ס כנ"ל נכון בס"ד ועמ"ו תבין כי הגיוסא דזוקנית היא גירסת רב האי גאון והרא"ש ע"פ ס' ה' שהבאתי למעלה אות ל"ב שגורסין וקראת לשבת עונג במקום עונג שם תהא קריאה והיינו דהסמיכו חכמים תקנתן על קרא זה דר"ק דגם במקום סעודה צריך שתהא קורא לקדש השבת ואותה קריאה דסעודה היא דצריכה שתהי' על הכוס ואם אין לו כוס תהא על גוף הסעודה שהיא על הפה דדוק. זב) עיין הלשון בסדר רב עמרם ועיין לקטן סימן קמ"ח העתיק רבינו כל לשון זה בשם מר רב גשרונאי גאון. מר) ברכות נ"א ב'. מה) פתחים ק"ו א'. וזו) הובא כל זה גם כהלכות ר"צ גאות ה' קידוש צד' ועיין בשבלי הלקט השלם סימן ע"ד שהעתיק כל לשון זה שכתב רבינו בשמ"ו דמר רב צמח ככס תשובה לרב עמרם גאון ושם התשובה כאריכות ואולי ה' הצינו בקובץ שלו משובש וע"ל בבסיה דהגאון מר צמח. זז) במור סימן רצ"ס כתב גם בהברלה להסעים לבני ביתו ודבינו סעדיה כתב דא"צ להסעים לבנ"ב בכוס של בריכה אבל לחלק בין קדוש להברלה לא ידעתי שום מעם. ואולי לא התיגלו בזה לפי שפע"י רוב לא נשאר להברלה רק כשיעור סמועס ולזה רגילין לשתות כולו כדי לברך אחריו. מה) עיין כונתו דר"ל ראין תיוב ברכה אלא באכילת רשות שאוכל ושחה לתנאות אבל תיכא דלאו להנאתו שותה ומתחלה רק למצוה קא סכוין אין בזה חיוב ברכה כהאי דאמרין בש"ס ברכות דף ל"ה ע"א אבל הכא כיון דלכתחלה לרפואה קא סכוין לא לברך עליה כלל ע"ש וה"ג במצוה דלאו להנאות הגוף ניתנה ופעשו סוכויתין דרק לשתייה של מצוה קא סכוין ועל כן כתב דבאמת זה אינו דא"כ גם באכילת מצה בליל ספס שחובה ומצוה היא לאכול ה"ג שאינו סובר כרהמ"ו א"ו כיון דמ"ס קא אכיל ושחה נחתיב בברכה לפניו ולאחריו וכרמס"ק בש"ס ברכות תנ"ל קמ"ל כיון דאית לי' הגאה מיניה בעי הגאה מינה כיון דאית לי' הגאה סמילא כמ"ש המחברים לענין מצות לאו ליהנות ניתנו דבהנאות הגוף כהדי עשיות המצות לא אמרין לל"ג ועיין ר"ה כ"ה סע"א בפרש"י שם ר"ה סאי דתימא וכתוס' ברכות דף מ"ה רע"א, ומ"ס הוכחה שכתב הגאון מאכילת מצה בליל ספס ערבך ערבך צריך דר"ל גם שם שאם אינו אוכל רק כזית מצה המחויב אמר דאינו סובר כרהמ"ו אלא שנהג לברך כיון דבאמת אוכל יותר משיעור המחויב למצוה וכנראה שלוח ג"כ הוסיף הגאון דבריו, וכש"כ אם שותה כוס כולו" אשר לאכורה אינו סוכן כי מה הברל בין שתיות רביעית או אם שותה כוס כולו אבל כונתו לאם דבאמת גם על שתייה רביעית כשיעור המחויב לבעט המצוה ג"כ צריך לברך לאחריו וכש"כ אם שותה כוס כולו וכמו בכוס של הברלה שרגיל לשתות את כולו ההשתא כששותה יותר מהמחויב למצוה כדוראי דחייב לברך לאחריו והיינו דסימא עליה מהא דמברכין כרהמ"ו אורי

דאמר בהא [שכתב] דמסודים מברכה אחרונה (מט) כיון שנהגו [לברך] חייבין ואנן נמי הכי חזי לן דהני מילי דסיים מר רב צמח בסוף דבריו ואי עבר ולא מעמי כרי

עתים לבניה

אכילת מצה בליל ספר דאף אם נאמר דמברכין ברהמ"ז למי שעש"י רוב אוכלין הרבה יותר מחשיעור כוית מצה המצויב נקוט כיהא רה"ג בשתיית כוס של קדוש והבדלה ששותין הכוס כולל יותר מרביעית דחייב לברך. (עט) זה דבר תמוה בברכה שאינו צריכה דעברין בלא תשא עש"ם ברכת ל"ג סע"א ולטר בזה דכיון שנהגו לברך חייבין וכי נהגו במקום אוסורא מי שבקינן לחו כקשויות הש"ס ר"ה מ"ז סע"ב ונתנו"ס שם, אבל לכאורה מש"ס ברכות מ"ד רע"ב דאמר רב אשר לענין ברכה דלאחריה בשתיית מים אנא ויסגא דכי מרכינא מברך נמי אמאי א"כ מצה דאף דאין חיוב לברך על מים לאחריה מדינא מ"מ אם ירצה לברך יכול לברך ולזה שפיר אם נהגו לברך חייב לברך דהמנהג משוי ל' לדובה כתפילת ערבית דרשות דתבנו בהכ"ג והר"ף דאם נהגו להתפלל שוב שוי' עלייתו טובה וכן תנן בבבבא דלאחריה בקריאת המגילה ברפ"ג דמגילה במקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך ש"ס אף דמדינא סבור מ"מ יש מקומות שמחייבין עצמן לברך ואף במקום שנהגו שלא לברך דלא יברך פרש"י שם דא"צ לברך משמע דאי בער מברך וכן בשתחיינו אקרא חרתא בש"ס עירובין מ' ע"ב אמרינן על רשות לאוי קא מיבעי' לי ע"ש אשר על כן נ"ל לתרש דאיסור ברכה שאינו צריכה היא רק היבא דכבר בירך עליו וירצה לחזור ולברך כהאי דש"ס ברכות דף ל"ג בתבולה שחי פעמים וקרב לזה ביומא דף ע' רע"א ע"ש, או בספק שמא כבר בירך, או בספק אם יש במעשה זו מעשה מצוה כלל כמילת אנדרוניגוס וכיוסו דים כוי וכיוצא לדעת קצתן עיין רמב"ם סוף הלכות טילה ובכ"ס שם, אבל ח"כא שבוראי לא ברך בדברים דשייך ע"ז ענין ברכה אלא דחז"ל לא תקנו עליו תובת ברכה בזה חזי הברכה רשות ואם ירצה וברך ואם יתנהג לברך שוב בעשה כתקנה וחייבין לברך ובוהו א"ש בכל המקומות הנ"ל ובוהו מרה ג"כ תמיחה הסוד באור"ה סט"ו כ"ס מה שתמה על רשב"א חזי גאון וכן יתיישב בזה דברי הבעל העיטור שהביא הסוד באור"ה רס"ו תל"ב ולא קשה קשויות הב"י שם ע"ש ולזה א"ש גם דברי הנניד כאן דגם בברכה דלאחריה על פתות מרביעית אם ירצו יכולין לברך כיון דשייך ברכה גם על פתות מרביעית כמו ברכה שלפניה תקנו גם על פתות מכשיעור אלא דלאחריה לא תקנו חיוב ברכה בפתות מכשיעור ומ"מ אם ירצו יכולין לברך כמ"ש וא"ש גם דהתורה ברכות מ"ם ע"ב ד"ה ר"ם ודהתוס' ישנים יוסא ע"ס ד"ה פחות ולא קשה קשויות הב"י אור"ה ס' ק"צ ע"ש, ומצאתי ג"כ לרבינו לקטן בהלכות ברכת עונג שבת סימן קפ"ה העתיק שם מתשובת רב האי גאון דאם ירצו להוסיף בשבת ויו"ש על מגין הקראים יכולין לחזור ולקרות עוד הפעם מה שכבר קראו וכתב רשפיר דמי זכמה וימנין חיוני דקרי ולקחתם לכם ביום הראשון עשרה גברין ולאשר אמר ברוך מבניו אשר קורין שלשה וארבעה בתורים ולית בהא מילתא למיחוש לברכה שאינו צריכה, וכל מאי דאורחיה היא ברכה צריכה היא" עכ"ל הגאון ועיין מה שהעירותי שם בעתים לבניה, ועפ"ז נסתרו דברי המהר"ק בתשובותיו שורש ח' שהביא דאי' דגם במנהג שיש בו תשש איסור א"א לבטל מתא דש"ס תענית דף כ"ח דרב איקלע לבבל וראו שקראו הלל בר"ה וסבר להפסיק כיון שראו דמדלגין אמר ש"ס מנהג אבותיהם בידיהם אף דבודאי היו מברכין עליו כמנהגינו ולדעת רב שאף בדילוג אין לקרות הלל בר"ה א"כ הי' בזה איסור ברכה שאינו צריכה ואפ"ה לא רצה לשנות ממנהגם אשר נקבע עפ"י אבות הקדמונים חכמי המקום ע"ש דבריו ובמח"כ כי דברים תמהוים הם ואנן ריהסא כ"כ ולמי דעתו למה לו להביא ממשמעות מהא דרב ואשר עוד אין הכרח שהיו מברכין או על קריאת הלל בר"ה ולמה לא הביא מהממשניות דמגילה וסוכה מקום שנהגו לברך יברך שלא לברך לא יברך הרי דאפשר שיהיו מנהג לברך אף דאין חיוב מן הדין ואפ"ה אין מבטלין המנהג משום איסור ברכה שא"צ ואי הי' ס"ל להרב דשאני התם דגוף הקריאה עכ"ס היא חיוב לכל מ"מ אם אפשר לברך מצד המנהג א"כ הי' יכול לברך מצד קריאת המנהג שנהגו במצוה זו ובאמת הא דרב רצה מתחלה להפסיק לא הי' משום חשש איסור אלא דלמי המבורא ממקומות רבות בש"ס כשבא רב לבבל מצא אותם בכמה מקומות שאינם בני תורה עד כי אפילו איסור ביטול ואכילת בשר כחלב לא ידעו עש"ס תולין ק"י ע"א ועירובין מ"ז ובתשובה דרב שרירא גאון בספר יוחסין אשר לזה חשב מתחלה דמת שקורין הלל בר"ה היא מחמת מעות ברות אשר שומעים אנשי מקום ההוא ולזה רצה להפסיק אבל כשראה דמדלגי דלוגי הבין כי תונהג כן בכוונה מחכמי ורזות הקדומים [כשאר חילוקי מנהגים שבין א"י לבבל] וממילא דשוב ליבא בזה משום ברכה שאינו צריכה כיון שעל עסק דבר מצוה היא שוב לא מיקרי אינו

רביעית ספור מברכה אחרונה וכו' והגניד נמי דכתב בשמיעו דהני רבנן כיון דנהנו חייבין לא קאמר אלא ברכה דעל הגפן ועל סהיג אבל לענין קדוש לא יצאו ידי חובתן עד דשעמו מלא לונמיו. הדר ומברך בורא סהיג בלחוד (ג) והוא דחוב באותו מקום כי היכי דעכוד היכא דלא שעמו כלל וכמפורש למטה. והאי דאמר נמי בהני מילי דמר רב צמח הלכך כיון ששוחה ממנו כדי רביעית צריך לברך לפניו ולאחריו אמר למיהו היכא דליח ליה כוס לכרכת המזון שצריך לברך לפניו ולאחריו וכמפורש למטה במילי דמר רב עטרס דאם באנו לומר דס"ל למר רב צמח מענין הברלה (ה) או עתידין לפרשו בהלכות הברלה. וקאמרי הני רבוותא דלעיל דהמקדש צריך לשעום כדי רביעית ואנן נרסינן בהדיא בפ"ק ערבי סמחים (ז) אמר רב הונא וכן תני רב גידל דמן גרש המקדש ושעם מלא לונמיו יצא ואם לאו לא יצא ובהא ליכא מאן דסליג עליה וקמה הני, ואמרין נמי תו תיר אין מקדשין על השכר משום ריא ברי שמעון אמרו מקדשין ופעמית יין כל שהו ר' יוסי ביר יהודא אומר מלא לונמיו. וכולהו [רבנן] בתראי ספק והלכתא מלא לונמיו. ואם באנו לומר דמלא לונמיו היינו רביעית איכא מילי פונא דמתקשין עלן והני מילי כוליהו כבר דקדק אותן הנניד בחיבורו. ואלה הן תורף דבריו ולי אית מרבנן דאמרי מאי רביעית. רביעית הלון וכמה שיעור רביעית הכי אסכימו רבנן בתראי דהוי משקל כיה זוז (ז) כמשקל זוזים שטרונים עכשיו בבבל שקורין להם כספים כיל שהן במשקל שלנו ליה זוז והיינו ביצה ומחצה אבל איני יודע מנין לחכמים שמלא לונמיו כדי רביעית הי לענין השוחה מלא לונמיו

עתיס לבניה

צריכה וכס"ש הרב האי גאון הג"ל ועיין ג"כ בפני חדש או"ח בדיני מנהגי איסור ועוד כתבתו בזה לקמן בסימן קפ"ה הג"ל וע"ש ס"ש דבר נכון במה שחקרו החוס' אי מברכין על מנהגא. וג"ל עוד דס"ש הנגיד כיון שנהגו חייבין שלא נהגו כן אלא אחר שחיות קדוש והברלה [לא אחר שחיות רשות] דאף דשוחה פחות מכשיעור י"ל דהמזוה משוי לוי כשיעור לענין שחי' כדרך לארריה וכה עיין ב"ד סוכה פ"ק פרק הישן דף ק"א סע"ב ודוק, (ג) צ"ל והדר שוחה ומברך כפ"ג בלחוד, פי' וא"צ לחזור ולקדש ועיין לקמן סימן קפ"ב ס"ש בשם תה"ג ורב שרירא, ויש להעיר לפמ"ש הרב צמח גאון בתשובה בשו"ת הגאונים חכרה גנוזה סימן ק"ח דחוב מעימה בברכת קידוש משום דאם אין אדם טועם מהכוס נמצא דברכת כפ"ג הוי כרצוי ש"ס לבטלה ע"ב א"כ למה לא יצא י"ח קידוש בטועם פחות מלא לונמיו [או פחות מרביעית] דרוקא במידי דהמ"ע היא האכילה או השתייה בזה שיעור אכילה אינו פחות מכוית ולא פחות מרביעית כשחיה אבל כן המצוה היא קידוש שעל הכוס אבל השתי' שכמד ברכת כפ"ג שלא תהי' לבטלה הוי גם על כל שהו מברכין ברכה ראשונה, וראיתי להרא"ש פ"ק ע"ס סט"ו י"ח שהוא כתב דלא מיקרי שחיה של הנאה כפחות ממלא לונמיו ואנן בעינן שיהנה האדם ככוס של ברכה עכ"ל ואני תמה דהא חייב ברכה גם על שחיות כל שהו משום דאסור ליהנות מעוה"ז עיין רמב"ם פ"א מה' ברכות ה"ב ובכ"מ שם הוי רגם שחיות כל שהו הוי הנאה ואף לברכה וע"ש ברכות י"ד ע"א, וצ"ל דכוונתו רהנאה חשוכה לא הוי בפחות משחיות רביעית ומ"מ לא ידעתי מנ"ל להצריך הנאה השוכה לעכב גם בדיעבד, וראיתי לה"ב בסימן רע"א שכתב באמת דמה דקאמר הש"ס המקדש אם לא טעם מלא לונמיו לא יצא היינו דלא יצא מצוה כהקנה אבל א"צ לחזור ולקדש ע"ש ואיברא דאשכחן כה"ג כתב הר"ן בסוף פסחים על מתני' כל שלא אכר ג' דברים אלו במסא לא יצא י"ח ע"ש וכ"כ הרשב"א בחי' ברכות ט' ע"א על מה דתנן הקרא עם אנשי משמר לא יצא י"ח וכ"כ הכ"ס בפ"א מה' ק"ש ה"ז ע"ש, מ"מ דברי הב"י בכאן נגד הגאונים ועיין מה שכתב עליו ג"כ המג"א שם ס"ק ל"ב ע"ש וצ"ע, (ה) טעות דמכתב יש מה שדחסי המעתיק מאסר שלט. (ז) סמחים ק"ו א', ולמנינו אכר רב הונא אכר רב ולכאורה לפי הסבואר בש"ס עירובין דף ע"ט סע"ב יותר ראוי לגרוס רב יהודא ע"ש, (ג) (כ"כ גם בהלכות רי"ץ נאות צד ו' ששיעורו כן בימי רב הלאי וכ"ס מדברי הרי"ף רס"ח דעירובין שכתב שהקב יש בו ד' מאות זוז כמשקל אלףזוא"ן,

ביום הכבודים ולענין מלא לונמו רקדוש דאיכא לאקשו (נד) אי מלא לונמו רביעית
 הי גייל למתני לכני יהיכ רביעית כי הויכא דקתני בכל מילתא דשיעורא דרביעית
 לתוך (נכ) ושיעורא דמלא לונמו לתוך. ודמי דמלא לונמו בציר מרביעית באדם בינוני
 ועוד איכא לאקשוויי דכל מילי דשיעורי ברביעית כבר מנאום חכמים ולא מנ ככללן
 רביעית ליהיכ ולקדוש דאמר ר' אלעזר (נו) עשר רביעית הן ונקיפ רב הונא בתרי
 חמש סמקתא חמש חיותא. חמש סמקתא ניר ועושה ססח הורה ונכנס וסתים ניר
 כדי רביעית יין לנויר. עושה ססח דאמר רב יהודא אמר שמאל ד' כוסות הללו צריך
 שיהא בהן כדי רביעית. הורה שחה רביעית יין אל יורה. נכנס [כרתני] שחה רביעית.
 ונכנס למקדש חיוב. מתים דתני [מנין] לרביעית דם שיצא משני מתים. שטממא
 באוהל דכתיב ועל כל נפשות מה לא יבא תרתי. חמש חיותא חלת ניר ומצורע
 סיסלין בשבת. חלת רביעית (נז) חלת רביעית שמן למצורע. מוסלין דתנן ושאר משקין
 סיסלין את הנייה ברביעית. שבת דתנן ושאר כל המשקין ברביעית ושאר כל השומכין
 [ברביעית] ואמרינן ותו ליכא האיכא מי רביעית נוסלין ממנו לידים לאחד ואפילו
 לשנים רבי אומר לאחד ולא לשנים. והאיכא מביא מילי של חרס ונותנין לתוכה חצי
 לוג מים מן הכיור ר' יהודא אומר רביעית. והאיכא כמה מים נותן לתוכן כל שהוא
 די זכאי אומר רביעית. כסלונתא לא קא מיירי. והאיכא טקה. בר מינה דההוא כסלה
 דבגן זכית רביעית דקידוש נמי סלונתא דתניא ושעימת יין כל שהו ר"י בר יהודא
 אוקר מלא לונמו איכ נחשוב נמי בהריה ושוחה ביהיכ רליכא סלונתא. זכית אמר
 ושירי מאי שירי דהאי שירי [זכית] שירי כדי רביעית לכהן מברך הא תני ליה ניר
 זכהן מברך מנויר יליף ליה דאריביל משום בר קפרא (נח) למה נסמכה פירשת כהן
 לפירשת ניר לומר לך מה ניר אסור ביין אף כהן מברך אסור ביין וקא דהו בה רבנן
 והוא דשתה כדי רביעית בכת אחת במקדש (נט) ויתר מרביעית אע"נ דאיפסק או שנתן
 לתוכו מים לא. וכן רביעית נמי מכהן מברך נמי ל"י דבעינן שיעורא דמשכר. הלכך
 מלא לונמו דמי דלא הי שיעור רביעית. ואיכא נמי למימר דהא ר' אמי ורבי אמי
 מעמי עד שיעור רביעיתא כשהן היו שרויין בתענית (ס) ולא תימא דמכהי שמעית דמלא

עתים לבינה

והקב ר' לונני נמצא רביעית הלוג כ"ה זוז, וכ"כ במאמר על המדות לר"י בן עקינן פ"ד בשם רבינו
 גסים וכ"כ בתו"ס מוסה דף ה' סע"א בשם רבינו חננאל וז"ש שלעים כוונתם כספיים וכן איתא
 לכתוב בערוך ערך רבע א' [שסתומות דבריו היא סדר"ח] שהן זוז כמ"ש פה ולתנן דחק עצמו
 בהגהות לפו"ח מסתים צד רכ"ץ לחלק בין דם לשאר דברים, והרמב"ם כתב בפת"מ פ"א דעדיית
 מ"ב ובהקדמתו למגרות שמחזקת מן היין כ"ז כספיים מצירות זמן היין כ"ז ע"ש ועיין רמב"ם פ"א
 מה' עירובין ה"ב זבמגיד שם וצ"ע דשם כתב משקל שוה ליין ומים ועיין מ"ש בס' כפתור ופרח
 פס"ו דף ס"ו ע"א דשם ברלון וש"ת תנאונים לוק סי' צ"ו ושע"ת סי' שכ"ו וש"ת חו"ט השני
 סי' צ"ג, ומ"ש ביצחק יונן בה' ר"ח גאות הג"ל אות נ"ב דאין לסמוך על המשקל כ"כ בשו"ת
 מבי"ט ח"א סימן קכ"ג והאר"ך כן גם בשו"ת שער אפרים סי' נ"א וגם בלוח המדות לרבני ויניצאה
 עיין פתח יצחק ערך סקה ושיעורו עש"ב, ועיין ג"כ בתשובה לרב שירא גאון הגדול בחמשה
 קונטרסים ע"י קודגול דף ל"ו. מהר"ב נר"ן. (יד) עמ"ש לקמן על זה באות ס"א. (נח) צ"ל דשיעוריה
 ברביעית אלא ש"ם דשיעורא דרביעית לתוך וכו', (נו) ניר ל"ח ע"א, ושם ונקיפ רב כהנא.
 (נז) צ"ל חלת, רביעית שמן לחלה, ניר רביעית שמן לנויר, מצורע, רביעית מים למצורע. (נח) תענית
 כ"ז ע"ב ע"ש. (נט) צ"ל והיא דשתה כדי רביעית יין חי בבת אחת כבמקדש ויתר מרביעית אע"ג
 וכו' מים אסור וכן רביעית דנויר וכהן מברך נמי ממקדש נמר ל"י כע"ל ודברים הללו הם מדרבי
 השאלות שמיני סי' פ"א ובהעלותך סימן קכ"ג וכן הוא בבב"ג הלכות כהנים ומהם מקור דברי
 הרמב"ם פט"ו מנשיאת כפים ה"ד וסמן לא העיר מקור, מהר"ב נר"ן. (ס) ברכות י"ד ע"א.

לזמני דיוח'ק עד כרי רביעית היא דהתם הא סמישי רבנן דפעמייה בלא בליעה
היא סל):

קמב ואמר מר רב מנחם קדש ושחה כוס של קידוש אם דעתו לשחות עוד יין
במעדתו אין צריך כרכה לאחריה ואם אין דעתו לשחות מברך לאחריה ואמ"י
מר רב עמרם כוס של קידוש כל זמן שלא בירך ברכת המזון חייב לברך עליו ברכה
אחרונה הימ' היכא רלית ליה כוס לברכת המזון אבל אית ליה כוס לברכת המזון
כיון דעדיון לא מסח דעתיה דהא אית ליה כוס של ברכה לא צריך לברוכי אתר
כוס של קידוש. ואי קשיא למה מברך בורא סרי הנסן על כוס של ברכת המזון,
משום דאססקיה בברכת המזון. והיכא נמי דלא הוי ליה לכד מן הורא כמא של
קידוש ואיקרי וברך ברהמי' נפיק בברכת המזון סנ) ולא יכול למיטרד ברוכי. על הנסן
בחר ברכת המזון. ולא שנא קדיש מקמי פתורא ולא שנא קדיש אפתורא כיון ששתה
כרי רביעית כבר נהחייב בברכה ראשונה ואחרונה דער רביעית שמייה שתייה ואית

עתים לכינה

סל) [כ"כ הרי"ף ס"א דתענית רמז תתי"ג בשם ספרי רבנן וכו"כ התום' ברכות שם ובברכת משולשת
שם בשם פ"ח ועיין באורך בערוך ערך רבע א' בשם גאון ובשערי תשובה סימן שכ"ד בשם רב
שירא ועש"ת הרשב"א ח"א סי' רס"ז כ"כ בשם רב תמי גאון ועיין ג"כ בפקדת הלוי' ח"י
הרא"ה ס"ב דברכות דף כ"ה ובהערות שם אות כ"ו ובס"א דכס' תענית שם עמוד ט', ובניעור
הכר דס"ל לר' צמח גאון ור' עמרם וכו"כ בה' רי"צ גאות בשם שאר גאונים דס"ל דשיעורא
דכלא לזגסו בכ"ס היא רביעית, ושאר גדולי הפוסקים תססו במחלט דלא כדבריהם וס"ל דכלא
לזגסו טמס הוי יותר מרביעית אבל כלא לזגסו בקידוש היא כרי שיראה כמלא לזגסו והוא
פתור מרביעית עתוס' פסחים ק"ו א' ויוסא ס' ד"ה ה"ג וכן בתוס' רי"ד פסחים שם והר"ן פ"ע
והרא"ש שם והמנהיג וחבור מי' רע"ע וזולתן, ס"מ הראיות שהביא תר"ש הנגיד שהעתיק בשמו
רבינו המתבר פה וכן הרי"ג הג"ל לפתור דעת הגאונים לדעתו יש ליישבן דמ"ס ראי' מדהנן
בחיוב יוה"כ כלא לזגסו ולא תנן רביעית, לדעתו אין טוח פתירה דאי הוי תנן רביעית סילתא
פסיקתא היא לכל אדם ולזה תנן כלא לזגסו לאשמעינן דכל חד וחד כדירי' משערינן ע"ש יוסא
ס' ע"ב ובספרי' במשנה פ"ז דכלים מ"א ואין ה"ג דלאדם בינוני שיעורי' ברכיות, ובלא"ה
אני תמה על הנגיד ז"ל דהגאונים הג"ל בוודאי לא אמרו כן אלא לענין קידוש ודכוותי' אבל
לענין יוה"כ מ"א שיאמרו הגאונים כן דהא ספורש ביוסא ס' שם ובירושלמי שם דכלא לזגסו
תנן כרי שיראה והוא פתור מרביעית לכ"ע דאח"כ הוי מקולי ב"ש ע"ש ומסילא נפתור ג"כ ראי'
השני' שהביא הנגיד ז"ל סילא חשבו בש"ס נזיר בין עשר רביעית גם יוה"כ וכאמ"ר לק"מ ובס"ש
והא דלא חשבו גם רביעית לקידוש ג"כ לק"מ דהרי חשבו ד' כוסות לפסח וכוס של קידוש אחר
מתם ועתוס' יוסא ס' ע"א וכעין זה תירצו גם בתוס' ע"ז דף ל' ע"ב ר"ה וסמכא בענין קסיוהם
ע"ש, ואני תמה על הנגיד דהרי גם לשיטתו דכלא לזגסו בקידוש היא פתור מרביעית מ"מיקשה
למה לא חשבו רביעית לקידוש דהוי דא"צ לשתת רביעית אבל הכוס צריך עכ"פ שיהי' מחזיק
רביעית ככל כוס של ברכה וע"ס שבת ע"ו ע"א והרי חשבו ד' כוסות של פסח אף דספורש
בפסחים ק"ח ע"ב דאם שחה רק רובא דכסא יצא, א"צ מוכרח לתרין כס"ש דכיון דחשבו ד' כוסות
של פסח דבכללם קידוש סמילא שוב א"צ לחשוב קידוש כפ"ע ולזה לא חשבו ג"כ בפ"ע כוס
של ברהמ"ו כיון שהיו ג"כ כולל ה' כוסות, ומה שתמה עליהם תיר"צ גאות והתוס' דהא ספורש
כיוסא דף ס' כמה ישתה ויהא חייב בש"א רביעית ובה' אומרים מלא לזגסו ולהס"ד דכלא
לזגסו טמס קאמרי מ"כ בע"כ סבואר דהוי ספי מרביעית דאל"כ כמאי עליג, וגם זה לאו קשי'
רי"ל דלפניו דלכ"ש סילתא פסיקתא מרביעית ולכ"ה אמרי מלא לזגסו דהוי רק רביעית באדם
בינוני אבל הכל לפי מה שהוא אדם פעמים היא לקולא כגון בעוג שלך הבשן ופעמים לתוסא
כגון באדם קטן דהוי פתור כולפני' ליישב שיטות הגאונים מכל תמיתות שתמרו עליהם הראשונים
הג"ל, [פתרי"ב נר"ו]. סנ) לפי דבריו הללו דאי בירך ברהמ"ו פותר ברכה אחרונה שעל היין,
הא דחייב לברך ברכה אחרונה קודם ברהמ"ו צ"ל דס"ל דדוקא בדיעבד פותרא אבל לכתלה
קובע ברכה אחרונה לעצמה ואין פותרה בברהמ"ו, ואולם ראייה בשו"ת הגאונים [דפוס ירושלים]

קידש ולא שחה רביעית איכ לא יצא ידי חובתו כמו שאמרנו הלכך מעון ברכה
 לאתרוי (ג) ובסדרו מר רב סעדיה צריכין כל היושבין למעום מן היין או מן הפת
 שקידש עליהו מי שקפץ ונפל ידיו אינו מקדש על היין, ואסור לו לרבר קודם שישמע
 מן הקידוש ואם דיבר אינו חייב להתיר [ולקדש] אלא בורא מהיג ובהלכות תרדו

עתים לכינה

סימן קנ"ג תשובה לר' יצחק בר' יעקב גאון שנשאל בשאלה זו דמייתא פה רבינו בשם מר רב
 עמרם והשיב דיון דברכתו מיוחדת לעצמו ברכת על הגפן, כשם שברכת על הגפן אין פוסדת
 מחיוב ברהמ"ו, ה"ג ברהמ"ו לא סיפטר לכרכה אחרונה דיון, וחייב לברך על הגפן גם בתר
 ברהמ"ו ע"ש ודלא כרעת הגאון רב עמרם ודברי רב עמרם הללו המצא כביאור יותר בשו"ת
 הגאונים דמוס לוק סימן ג' ע"ש ועיין בסור א"ח סי' רע"ב שהתניק רב תחלת דברי רב עמרם
 ונתקשה בדעתו וע"ש בב"מ ס"ש לפרש בדעת רב עמרם דמ"ש כל זמן של בורך ברהמ"ו חייב
 לברך כרכה אחרונה כוונתו שלא בורך ברהמ"ו כתיקונה דהיינו שבוךך שלא על הכוס ע"ש ובמח"כ
 דין גרמא ל' שלא ראה גוף דברי רב עמרם ז"ל ובאמת לפי המבואר דבריו פה ובביאור יותר
 בשו"ת הגאונים ר' לוק הג"ל מפורש דכוונתו כפשטו' שלא בורך ברהמ"ו בלל אבל בביור אף
 שלא על הכוס ברהמ"ו פוסרתו ודלא כהב"י וגם דלא כהפ"ז שם, והנה חמוד כתב שם
 בשם הרא"ש דס"ל דגם לכתחלה [וגם באין לו כוס לאתרויהו] הברחמ"ו פוסרתו
 דהיי כדברים הגמים טחמת הסעודה דאין מעון ברכה לאתרויהו וכן פסק בש"ע
 שם והיא נגר פסק הגאון ר' יצחק הג"ל דס"ל דלא מהני לתושב' כדברים הגמים
 טחמת סעודה להיות נפטר בברהמ"ו, ובאמת לפי"ש הב"י כפי' ר"ח בשם הרא"ש והרשב"א
 ורבינו יונה וחכמי צרפת דאף דאין ברהמ"ו פוסרת ברכת מעון שלש אבל יין ותמיים דמיון וייני
 גם ברהמ"ו פוסרתן ודלא כהב"ג אלא דלכתחלה אין ראוי לפטרנו כבהמ"ו כפי' הב"י שם
 מהירושלמי וא"כ שפיר נכונים דברי רב עמרם כפי' לחלק בין לכתחלה ודיעבד, ועפ"י א"ש
 כסין תומר הא דתנן' בש"ס ברכות ל"ז סע"א מפליג ר"ג וחכמים דלר"ג על כל ז' הסינים מברך
 ברהמ"ו ולחכמים רק ברכה אחת מעין שלש וקאמר מעשה ברי"ג וקנים שהיו מסובין ותביאו
 לפניהם כותבת ואכלו נתן ר"ג רשות לר"ע לברך קפץ וכוךך ר"ע ברכה אחת מעין שלש וא"ל
 ר"ג לר"ע עד מתי אתה מכניס ראשך בין מחלוקת והשיב לו ויחיד ורבים הלכה כרבים ע"ש
 וכבר תמרו רמז א"ל ר"ג עד מתי וכו' הלא עכ"פ נתן לו רשות לברך וא"כ גם אם הי' מברך
 ברהמ"ו כדעתו הי' סכנים עצמו במחלוקת נגד חכמים, ועוד עיין מה שחקש התוס' שם, ואמנם
 נראה כי הלשון שהיו מסובין מורה שכבר היו מסובין בסעודת הלחם וכן כתב להדיא בחידושי
 הרשב"א שם בשם הראב"ד ולפ"י כשנתן לו ר"ג לברך אם הי' מברך ברהמ"ו לא הי' סכנים עצמו
 במחלוקת שהרי בע"כ מחויבין לברך ברהמ"ו וממילא הי' הברחמ"ו פוסר גם ברכת מעון שלש
 דתמיים וכמ"ז וכיון שלא הוכרע ההלכה עוד אם ברי"ג או כחכמים לכתחלה הי' לו לפטר
 בברהמ"ו דמס"ג אם הלכה כרי"ג כוודאי א"צ רק ברהמ"ו ואפי' לחכמים ג"כ כדועבד פוסר וטוב
 יותר להכניס עצמו בספק ברכה בחנם, ואמנם ר"ע רצה להראות הלכה לתלמידים דהלכה
 כחכמים ולזה קדם ובוךך ברכה אחת מעין שלש לכתחלה אין ברהמ"ו פוסרתו וכמ"ש, וסדורק
 בזה לשון קפץ וכוךך כפי שמכוון להראות הלכה והיינו דא"ל ר"ג עד מתי אתה מכניס ראשך
 [להכריע] במחלוקת וא"ש הכל וחדרד נחמד והכין וגם איצטמיד כדעת רוב עמרם הג"ל
 (ס) גם בהלכות רי"צ גאות עד ז' ועד ז' הביא שני דינים אלו בשם רב סעדיה, אך דגשל ידיו
 אינו מקדש על היין [אלא על הפת] הביא גם בשם רב עמרם וכן הובא בשמו גם בסדרו של
 דף כ"ז ע"ב וכן בפרס הגדול סימן ס"ז ובאריכות יותר בשו"ת הגאונים לוק סימן ג', ועתוס'
 פסחים ק"ז רע"ב שכתבו השעם בשם סדר רב עמרם משום היסח הדעת [בין נטילה להמוציא]
 והקשו על זה ושוב כתבו בשם רבינו אלחנן משום דיהי' מהויה כנוטל ידיו לפירות דהיי מגמי
 הדוח ע"ש ונפלאהי ששעם זה שכתבו בשם ר' אלחנן היא השעם שכתב רב עמרם בסדרו שם
 וכן הובא בשמו בכל הראשונים, ושעם היסח הדעת לא מוזכר כלל בדבריו, וע"ש שחומס' להמעים
 הדרכי יפה וכוונתו שם רכיון הדגושל ידיו לפירות היא מגמי הדוח בע"כ שהיי' דעתו לקדש על
 הפת [משום החיוב ל'י] ועקר דעתו מחיין, ומילתא דתמה בעיני רבשו"ת הגאונים לוק סי' ג'ז
 אחד שכתב רב עמרם כל דבריו הללו בסעם דגשל ידיו לא יקדש הביא שוב הא דאמר רב יצחק
 בר שמואל דבין נטל בין לא נטל על איוו מהן שירעה יכול לקדש ע"ש ולפ"י למה קבעו בסדר

סד) קדוש ואישתלי ולא טעים ושתי ליה אחרינא מיתא ליה כמא אחרינא ומכרך בפהיג ושתי. ולא צריך אהדורי קדושא דאזר מר סה) הקדוש אם טעים מלא לונמי יצא ואם לאו לא יצא. ואמר מר רב שרירא דבי סבירא לנא חמינן סניא בהבין חמינן לא סניא בהבין היכי דמי אי במקום סעודה קדוש ושקלוהו אחריני לכמא ושתיזה ועדין יושב הוא במקומו סניא בהבין לכרך על כוס אחר כפהיג דדיו. ואי שלא במקום סעודה קדוש או קם סן הווא דוכתא צריך למיהדר ולקדושי:

קכב) נרסינן בפרק ערבי ספחים (סו) תיר זכור את יום השבת לקדשו וזכרו על היין אין לי אלא ביום כלילה מנן תיל את יום השבת. מהדר אליליא ונסיב ליה קרא ליממא (סו) ועוד עיקר קדושא כליליא הוא אלא אימא זכור את יום השבת לקדשו וזכרו על היין כנניסתו אין לי אלא כלילה ביום מנן תיל זכור את יום השבת.

עמים לבנה

שלו לחלכה הא דאם נטל ידיו קדם לא יקדש וכתבו והכי אמר רב עמרם גאון נטל ידיו לא יקדש על היין מה טעים וכו' ובאמת רב עמרם לא אמר כן אלא לתת טעם לדרך ברומא וס"ל כן אבל לענין ההלכה הרי סיים להביא הא דרב יצחק ב"ש [רש"ם ספחים ק"ו ספ] שסתר זה דלאו כנסיות ידים תלי' ועיין ג"כ בהלכות רי"צ גאות יצד' ו' הג"ל שכ"כ, שוב ראיתי מ"ש הר"ן בפרק ערבי ספחים שם ועפ"י דבריו נסתלק החיות הרי"צ גאות וא"ש גם הא דרב עמרם ונתחזקו כזה דברי הר"ן ע"ש והבין, ורע שהטור בסו' רפ"ט כתב לתדש שזה רק בקידוש הלילה באם נטל ידיו לא יקדש אבל לא בקידוש היום והבי' כתב עליו שאינו מוכרח ג"ש ובאמת כדברי הטור כן ספורש בתשובה רב עמרם בשו"ת הגאונים הג"ל, אך באמת לא ידעתי דזה יתכן למ"ש הטור הטעם משום הפסק אבל לטעם רב עמרם מה הברל בין יום לילה ועיין ע"כ ב"י סו' רע"א, ואולי מ"ש רב עמרם שם כך דאינו שבקידושא דבי שימשי אתמר, כוונתו אף בקידושא דבי שימשי לא כספק השואל אם רק בקידושא רבא איתמר ע"ש. סו) נראה שכוונתו בהלכות גדולות ובהלכות פסוקות וכן היא באמת בכה"ג שלנו ה' קדוש [וחסר בכה"ג ברלין] ודברי הלכות אלו עם מ"ש בשם ר' שרירא שהוסיף עליו הובא גם בשו"ת גאונים ליק סו' ג"ה ועוד בביאור יותר בהלכות רי"צ גאות הג"ל ועיין ספר הפרדס הגדול סו' צ' הובא שם מה ששאל הרב שרירא על דבריו אלו ומה שהשיב על זה עור ע"ש ועיין גאות רע"א, ורע הדעוברה שהביא ע"י שם אשר נדפס לו וחקר שלא יהי' צריך שוב לקדש עוד ושוב הביא משו"ת תה"ר סו' קפ"ו ע"ש הנה מצאתי הדבר ספורש בפרדס הגדול סימן ס"ח בספר וז"ל מעשה היה שבין אחד קידוש קסבר בזמן שמברך דיין היא בכוס ונמצא שכר והציריכוהו לעשות קידוש וקידוש הראשון לאו כלום עכ"ל ודלא כהט"ו. סה) עירובין ע"ש ספחים ק"ו, וצ"ע מה נהנינות טעים הוא מה גלידון ידיו' וחבין, סו) ספחים ק"ו א', והכוונה לדעתי דקשיא לה טילת לקדשו והא שבת מיקדשא וקיימא כבש"י ביצה וכו' ע"א ולזה דרשו שהכוונה צריך לעשות איון פעולה שעל ידה יזכור קדושת השבת ולא ישכחהו וכן דרשו להדיא בש"ס ביצה מ"ו רע"ב וזכרו מאד שבא להשכיחו, ומה שאמרו שם בבניצה אור זה מ"ס הכוונה מ"ס כשיו"ט כע"ש יגרום לו זה שנתה מפי לשכות השבת שיצטרך עוד לע"ת להזכירה וא"צ להזכירה רש"י שם כי באמת האי דהכא ודחתם לכוונה אחת הולכת כמ"ש. סו) לפנינו שם קשיא זו נאקדמת ובכה"ג ה' קידוש ליחא קשי' זו כלל ובשאלתנו סו' ג"ד השמיט לגמרי והעתיק רק כלטון הברייתא ע"ש, ובאמת איני מבין כלל קשיות הש"ס דמתמה תנא מיהדר אליליא ונסיב קרא ליממא ותוצרד לשבש ולהתליף והרי כוונת הברייתא פשוטה דמיום השבת שמעינן חיוב קידוש היום ומרכיב את יום את לרבות הלילות כמתנ כה"ג להדיא במשנה סוף פ"ג דברכות לחיוב הזכות יצ"ם גם כלילה מרכיב כל ימי חייך וימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות, דכל ריבוי' היא. ועש"ס תריות דף ד' סע"א דאמרו בתווי כ"ד בנדה בדבר שאין הצדוקים מרים דאמרו זכה לא הוי אלא בחי' ביסמא דכתיב כל ימי זוב סומאתה וכתוב' הקשו דלא מיתא מקרא קמא וזכ דמה ימים רבים ע"ש ודלעתי א"ש דהא גם לדירן יקשה דמנ"ל דובה גם בחי' כלילה כיון דיום כתיב ולזה מיתא מקרא כל ימי זוב סומאתה לדירן נדרשו כל לרבות הלילות משא"כ הצדוקים לא רישו כל וא"ש וז"ל כאן חיוב הזכות הלילה נדרש מאת דבכל דוכתא את ריבוי', וכן קשיא השניה דהקשו

כיום מאי [מברך] אמר רב יודא ב"ם הנמן, סת' והיא בורא מהיג בחול' כי בחול אוכל אדם ואחיכ' שוחה בעת שמזדמן לו אבל בשבת צריך להביא נוס' ולברך עליו קודם שיאכל בפרסית מפה והיא ב"ם הנמן הקרוי קידושא רבא וכדרב' אשי כלומר שהשבתות וימים טובים קבוע' להו כסא סט' ויש חיצונים שמברכין ביום ב"ם הנמן ומקדש השבת והיא דרך שטות ובורות ולא נפיק ידי תובתן ולא עוד אלא שהם הייבים מלקות בשביל לא תשא שהברכה ברכה שאינה צריכה היא, וגם מסמיקין בין ברכה לשתייה, רב אשי איקלע למחזא אמרו ליה ליקדש לן מר קידושא רבא אמר מאי קידושא רבא כל היכא דאיתיה בורא מהיג ברישא בריך כפהיג ואניד ביה חיזיה להודא סבא ט' דקא נהין ושותי ליה קרי אנפשיה החכם ענינו בראשו, תניא

עתים לבינה

אדרבא עיקר קידושא בליליא דמלילה נהקדש היום לא ידעתי מה קשי' רס"מ הכרייתא קאמר ראי הוי כתיב זכור את יום השבת וז"ל שהחיוב רק ביום דאף דקדושת השבת החל מעצמו מהלילה [לפי שהלילה נמשך להיות שלאחריו] מ"מ מצות זכירות קידוש ביום כתיב כדרדשו כמגילה כ' ע"א דקריאת המגילה ביום דכתיב והימים האלה נזכרים ביום אין בלילה לא [והוצרכו לימוד אחר גם לקריאת הלילה] ועוד שם במגילה דף ו' דסעודת פורים בלילה לא יצא דימי משתה כתיב, ובכמה מקומות דרשו כן דכל דכתיב יום בע"כ אין לילות בכלל עיני ברכות דף מ' ע"א וסוכה מ"ו סע"א וש"ס מ"ק ח' ע"א ותגינה דף ה' סע"ב ונדרים ע"ז סע"ב ושבעות מ"ו ע"ב והבאים י"ב ע"א וזולת במקומות רבות וכ"כ בשו"ת הרשב"א ח"א מ' תת"ו רכל מקום שנאמר בו יום דווקא יום ולא לילה, ולזה הצריכו לדרוש מריבוי דאת גם לרבות הלילות, ואם נאמר דלא נחא לחש"מ להיות קידוש הלילה נדרוש רק מריבוי דאת כיון דקידוש הלילה עיקר לא מפני זה נכשב ונפרס הברייתא דלענין לימוד המקרא בע"כ לא נדרוש רק מריבוי דאת וכיון דגם הנדרש מריבוי דאת ג"כ דאורייתא משכ כראמרין בפשיטות בש"ס כתובות ק"ג סע"א אשת אב נמי דאורייתא דתני' כבד את אביך לרבות אשת אביך ע"ש טוב לדין ו"ל דקידוש הלילה עיקר כפי משום דכי קריש יומא מלילה קדיש וצע"ג, והנה מהש"ס הללו מבורא דאף דקידוש הלילה עיקר מ"מ מריבוי לחיובא גם קידוש היום כיון דבע"כ יום כתיב בקרא, ויפלא בעיני הא דתניא במכילתא סוף פ' בא ובכרייתא דאגדות הספס דיליף מבעבור זה דחיוב סיפור יצ"מ רק בלילה אף דכתיב והגדת לבנך ביום ההוא, ולא מצאתי בשום מקום היכא דכתיב יום אשר נאמר דמצותו רק בלילה ולא ביום והדרוש ויכל לרבות גם לילה אבל לדרוש רק בלילה ולא ביום אף דבבבא כתיב ביום התוא למיעוט זכרונו לא מצאתי עוד כה"ג, ועיני במשנה למלך פ"ח מה' מתנות עניים הכיבא כשם שו"ת הרשב"א ח"ג סימן ג"ב שכתב דבכל לשון נכללו הלילות בכלל יום הלכך מי שנדר ליתן פרנסה לעני ככל יום צריך ליתן בין ביום בין בלילה ע"ש ולא מצאתי זה ברשב"א שם גם לא בכל תמשה הלקי שו"ת הרשב"א ובאמת בלשון תורה אמרינן דיום ולא לילה וזולת היכא דאיכא ריבוי לרבות הלילה ועיני להסריי אבן בתי' מגילה דף ד' ועש"ס ספחים ה' ע"א ויאמא לרבות ליל י"ד לביעור זמשיני ביום כתיב [ודברי האבן עזרא ר"פ בשלה ע"פ לא יבוש שכתב דאשכחן לשון יום בתנ"ך על לילה לכד נראין סותרין לדבריו שם פ' בשלה סוף פרשה ט"ו מסוק ב"ה עש"ב] גם יום והדרוש ויכל לרבותו כמ"ש צריך ליתן בין ביום בין בלילה אם כוונתו דחייב בשניהם או כוונתו שיתן או ביום או בלילה וצ"ע בכל זה למצוא דרך ישרה ליישא הוריים ולהעמידם בקרן אורה, סט' כלטון הוה בשו"ת הגאונים שערי תשובה סי' קס"ו, ט' רתק לומר כי עד הנה לא ידע רב אשי מברייתא דביום השבת אין בו קדושה על הכוס וגם לא ידע מדברי רב יהודה הקדום ממנו איזו דורות [דיום ששט רב יהודא גולד רבא ויום ששט רבא גולד רב אשי כש"ס קידושין ע"ב] וגם לאיזו חפץ הביא הש"ס סיפור זה, וגראה לפי ששם במחזא קראו קידוש היום קידושא רבא נסתפק במנהג מקומם אולי נהגו שם במשבע אורכה וקשה דלפ"ש רבינו מה הו' חייב שיאמר להם דהוי חפץ וזולתו בלילה, וצ"ל שחשש בן חסון לא ישמע לו שיאמרו שאמר כן לפי שאינו יודע לקדש ולזה הכיבא הש"ס הא דגחין התוא סבא לשתות אף שזה נגד הנימוס ד"א כראמרין בש"ס ברכות מ"ז ע"א אין המסובין רשאין לשעום עד שיטעום הבצוע ועתו' שם [וי"ל בתוס' בחולין ו' רע"א דכ"מ שמזכיר התוא סבא אליהו זה] והיינו כחאי דאמרין בש"ס ב"ב קל"ג רע"ב קרי עלי' רבא אני ד' בעתה אחשינה וע"ש פרשב"ס בעת

על) לילי שבת ולילי ימים טובים יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון (עכ) ובגדולות אע"פ דאדכיר קדושת היום בתפלה ועל כסא סיבעי' ל"י [נמי] לארבוריה בברהמיז דתיר לילי שבת ולילי ימים טובים וכו' שבת וירם אין כהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברכת המזון ואמרינן שבת וירם נמי משכחת לה דיש בהן קדושה על הכוס, דאי לא קדיש באורתא, מקדש ביממא, ואמרינן דאי לא קדיש לא קתני, אבל אי אשתלי ולא קדיש באורתא ודאי מקדש ביום ואמרינן נמי אמר רבא הלכתא מעים מבדיל מעים מקדש ענ) ומי שלא קדש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו, ואפילו ריח וחושם דלית בהן קדושה על הכוס, בברכת המזון מוכרינן, וקדושה ביום מאי הוא אי קדושה כדאורתא, הא אמרת אין בהן קדושה על הכוס, אמר רב יהודה בורא מהיג והיינו קדושה רבא ביומא דשבתא וביומא שבא ובשאלתות דמר רב אחא ענ) אלא אמר רב יהודה בורא מהיג איתויי כסא וכרזי עליה ומשתי משום כבוד שבת :

קמ"ד ובפסוקות ובגדולות אע"פ שקדשו בבית הכנסת לא יצא ידי קדוש עד שיקדש בביתו והלכתא כשמואל דאמר אין קדוש אלא במקום סעודה דכתיב וקראת לשבת עונן במקום שקראת לשבת שם תהא עונן הלכך בודחא המקדשי מיבעי' להו למיכרך ריפתא אמילו מארעא לאיגרא הדר מקדש, ובפסוקות נמי קדיש באושפיזא ואיתרמו ליה אינשי ולא ידעו לקדשי אזיל ומקדש להו דאמר רב אשי כי היינו ביה רב כהנא ענ) הוי מקדש לן כי הוו אתו אריסי' מדברא הדר מקדש אמר להנציא רבים ידי תובתן שפיר דמי, ובירושלמי ענ) שמואל אמר קדיש בביתיה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש, בשהיה בדעתו לאכול בבית אחר ענ) ואמר

עמים לכינה

שהצדיקים צריכין לישועה הקב"ה מצמיא להם ע"ש וגם כן כרי שלא יתבייש רב אשי בפני המון כעובדא הטובא במדרש שיר השירים ע"פ כשושנה בין החוחים שנתברכמו פני ר"א חסמא ע"ש ולזה המציא הקב"ה יהוה שמואל סבא להיות מקדים לפניו לשתות, ענ) פסחים ק"ה סע"א, עכ) הלכות גדולות ברלין דר ס"ט, ענ) פסחים ק"ו רע"א והתוס' שם כתבו אמר רבא הלכתא וכן הלכה ע"ל וכונתם דאע"פ דר"ה אמר רב ורב יוסף אמר שמואל ס"ל דטעם אינו מקדש מ"ם הלכה כרבא דבתרא הוא וכן מפורש נמי כה"ג בתוס' ברכות י"ג ע"ב ד"ה אמר רבא ואתוס' מגילה י"ה ע"ב ד"ה תפילין [יען פסחים רבות מצינו דאנו לא קי"ל כן אע"פ דבש"ס קאמר הלכה ובש"ס גופא מצינו כן דקאמר הלכה ומסיים עליה ואין הלכה, ועיין באריכות ברשב"ם ב"ב ק"ל ע"ב ד"ה ולא,] וא"צ לדחוק כזה כתלמידי תרביצא דמעילין כזה פילא כקופא דחסמא, ענ) פ' יתרו סימן נ"ד והביאו גם ברשב"ם שם, ענ) ד"ה כ"ס רע"ב ולפנינו בי רב פפי וגם הסיוס אמר להנציא וכו' ליתא לפנינו, ענ) פ"ו דברכות ה"ג, ומ"ש בשחי' בדעתו לאכול בבית אחר משמע שחי' גם לפניו הירמא כנסתא שלנו ונרחקו זה המפרש פ"ם שם אבל באמת ברא"ש פסחים פ"ם סימן ה' העתיק לנכון תירומא כשם רבינו נסים מה דאמר רב כשהיה בדעתו וכו' ומה דאמר שמואל כשלא ה' בדעתו וכו' ועיין ג"כ בפ"י התריסין ובפ"י מהר"א פולדא שם וראיתי להתוס' פסחים ק' ע"ב ד"ה בכיתו שהם גרמו מה דאמר רב כשלא ה' דעתו לאכול בכיתו [דהיינו בכיתו שקורש] ומה דאמר שמואל כשה' בדעתו לאכול בכיתו ע"ש והכל תלך לכוונה אחת וכל זה נעלם מה"ם ונחלק בחינם, ענ) לכאורה לא שייך לשון לתומיא אלא לענין לכתחלה אבל לפי מה דאמרינן דאפילו בדיעבד כשקירש שלא במקום סעודה צריך לחזור ולקדיש א"כ לא שייך כזה לתומיא דהא איכא איסור דלא תשא בברכה שאינו צריכה איברא שראיתי בתוס' ברכות י"ב ע"א ד"ה לא לאתניי שכתבו שם כה"ג בשם תר"י דלתומיא אזלינן וצריך לחזור ולברך פעם אחרת, אמנם גם לשון הרגיל ספק ברכות להקל סורה כן דהקולא היא מה שאינו מברך והפני יחושיע שם כתב באמת לחיד' מזה דהא דמסק להקל היינו שא"צ לברך ואם ירצה להתמוי' ע"ע יכול לברך ע"ש והביאו נגד כל הראשונים ועמ"ש התב"ם שו"ת פאר הדור סימן ק"ה ו"ל אמנם נעשה להסתלק מהמסק ויקרא גם בט"ו אבל בלא ברכה מפני שהוא חשש ברכה שא"צ ואיסורא דאורייתא הוא שנושא

מר רב יהודה עבדינן לחומרא כשמואל דאין קדוש אלא במקום סעודה: גרסינן בפרק ערבי ססחים (טו) אותן בני אדם שקדשו בביהגים אמר רב ידי קדוש יצאו יין לא יצאו, ושמאל אמר אף ידי קדוש נמי לא יצאו, ורב למה לה לקדושי בביתיה כדי להציא בנו ובני ביתו, ושמאל נמי למיל לקדושי בני כנישתא לעולם בין איכא אורחין בין ליכא אורחין, ואודא שמואל למעמיה דאמר שמואל אין קדוש אלא במקום סעודה, סנה מינה הימ מבית לבית אבל מפינה לפינה לא אמר להו רב חנן בר תחליטא זימנין סניאין הוה קאימנא קמיה דשמואל ואסילו מארעא לאינרא הוה מקדשו, ואף רב הונא סבר אין קדוש אלא במקום סעודה, ואף רבה סבר אין קדוש אלא במקום סעודה דאמר אביי כי הדין ביה מר כי הוה מקדש לן אמר לן סעיטו מדי הכא דילמא ארעילתו לבתיכו מיתקרי לכו שרנא ולא מתקדיש לכו ולא מיתאכיל לכו ובקדושה דהכא לא נפקיתו דאין קדוש אלא במקום סעודה וכן הלכתא, ובין לרב ובין לשמואל תריהו סבירי דיין לא יצאו ותניא כוותיהו דתניא שיני יין איצ לברך ושיני מקום צריך לברך וכן הלכתא (עט) אמר רב יוסף בר אבא אמר רב אעסי שאמרו שיני יין איצ לברך אבל מברך הפוכ המשיב, יתיב רב אידי בר אבין קמיה דרב חסדא ויתיב רב חסדא וקאמר משמיה דרב הונא הא דאמרת שיני מקום צריך לברך לא אמרן אלא מבית לבית אבל מפינה לפינה לא:

קמזה גרסינן בסוף ראדו ביד פ) תני אהבה בריה דרי זירא כל הברכות טולן אע"פ שיצא מציא חוץ מברכת הלחם וברכת היין שאם יצא אינו מציא ואם לא יצא מציא, בעי רחבא ברכת הלחם של מצה שהיא המציא וברכת היין של קדוש היום שהיא כפודיג מאי כיון דתובה הוא מסיק פה) או דילמא ברכה לאו תובה

עתים לבניה

ש"ש לשוא ואין ראוי לעשות כך מפני הספק וזה כלל גדול בכל מצוה בין מדאורייתא בין מדרבנן אם נמתקנו בה אם יברך או לא עושה אותה בלא ברכה ע"ל ועיין בב"מ סוף ה' מילה בהעתיקות תשובות רבינו לחכמי לונלי אך דעת חכמי לונלי דבמצוה דאורייתא מספק צריך להוציא גם לברך וכן דעת תרומ' פ"ג דברכות ועיין רמ"ש פ' ביסוי הדם וכפשוטו דברי אביו בשבת כ"ג ע"א ספק דבריהם לא בעי ברכה משמע דספק דאורייתא בעי ברכה ומה שהסליג לתמוה עליהם הרב לחם משנה פ"ג מה' מניח וקדם לו השואל בשו"ת הריב"ש סימן רכ"א הוא כמעשה דמאי דקאי אביו שם ג"כ הספק בשל תורה דאם לא המריש הרי חיוב המעשר מן התורה ע"ש במח"כ לא זכרו ש"ס ספורי בב"מ דף פ"ה ע"א דמה"ת עשר העשר ולא סוכר ואכלת ולא לוקח וכן פסק הרמב"ם בה' מעשר ולפ"ו תקנות דמאי שהי' לעשר פירות הלכותין מן ע"ה הרי גם אם בודאי לא עישרן אין בהם חיוב מעשר מה"ת וכו"כ להדיא בתוס' בתום ב"מ שם ד"ה תבואת זוח כרוי וא"כ אפשר דס"ל לרב יהודאי דחיוב קידוש במקום סעודה הוא מה"ת אף כי לדעתו א"מ אי שישבור כן כמ"ש לעיל באות מ"ב, ועיין בפסחים ק"ב ע"א במ"ש הרשב"ם בהא דהואה דהתירא עדיף במה דא"צ לחזור ולברך והמחזיק"ל שם השיג עליו דבברכות אדרבא כח החידוש הוא כמה דחזיר ובבב"ר ולא חיישינן לברכה שא"צ והמחזיק"ל שם השיג על המחזיק"ל וכתב להלך בין ברכת המצות לברכת הנהנין דברכות הנהנין דאסור ליהנות בלא ברכה הוי קולא אם נאמר ולא יברך ע"ש ועפ"י דבריו א"ש גם דהתוס' בברכות י"ב הג"ל ועמ"ש הצ"ח בחי' ברכות דף ס' ע"א מ"ש כהא דקאמר שם כהא דהתירא ע"ש וכבר הרגיש אבא סארי הרב הגאון זצ"ל בגליון שם שנעלם דס"ל דברי הרשב"ם והמחזיק"ל ומחזיק"ל פסחים הג"ל וכבר כתשובת הארצתי דרבה בהא דספק ברכות להקל ופה קצר המצע מלהשתרע, (עט) פסחים ק"א רע"א, וזכאן ועד סוף הסימן העתיקות דברי הלכות תרי"ף פ' ערבי פסחים שם, (עט) כפי הנראה בגמטת גמרות תרי"ף ה' מימרא זו דרב יוסף בר אבא בש"ס פסחים ק"א רע"ב אבל לפנינו לא נמצא שם מימרא זו כי אם בש"ס ברכות ג"ש סוף ע"ב, ולפנינו שם הגירסא בשם ר' יוחנן וע"ש בד"ס, פ) ר"ה כ"ש סע"א וע"כ. סה) ערש"י שם השעים הכוונה דאכילת מצה תובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה

הוא ומשמינן אע"פ שיצא מוציא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב כהנא היה מקדש לן וכי היה אתי אריסיה מדברא דוי מקדש להו, תיר לא יסרוס אדם פזיסה לאורחין אלא איכ אוכל עמהן (ס) סי שאם אינו אוכל עמהן נמצא שמתירא שיש לבטלה אבל פורס הוא לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות (פ) בהלל ובמנלה אע"פ שיצא מוציא, ובתשובה אין קידוש אלא במקום סעודה בעריכת שלחן לפת ומבשיריה ולא דבר אחר, ונשאל מפר רב האי הא דאמר שצאל אין קידוש אלא במקום סעודה בעריכת שלחן לפת ומבשיריה או כל מיני מאכל, וכד מקדש איניש בביתא לבדדי שרנא ומקום סעודה במקום אחר ומיתחוי ליה, במקום אחד דמי ולא צריך למיטעם

עמים לבניה

ואי אפשר להנאה בלא ברכה נמצא המצוה תלוי בברכת הגאה וע"ש"ב, ועיין במשנה למלך הלכות יטורי התורה ובהלכות מאכלות אמורות שנמתק אם יוצא מצוה באוכל שלא כדרך הגאון דכיון דכאסורין פסוד באכילה שלא כרה"ג י"ל דה"ג גבי מצוה לא יצא ואבי זקני הגאון בתורת חיים בתי' תולין דף ק"ב סובר דבמצות לא בעינן כרה"ג ע"ש ולכאורה מש"ס דהבא מוכח דבמצוה לא יצא שלא כרה"ג דאלי"כ אין המצוה תלוי בברכת הגאה כלל שהרי מצות אכילת מצה יכול לצאת גם בשלא כרה"ג וברכת הלחם אינו מברך אלא באכילת תנאה ועיין ג"כ תוס' פסחים כ"ד ע"ב דבמעשר דתיב ואכלת לפני ד"א לא מהני שלא כרה"ג, (כ) עיין בתנתינא אשרי דפ"ק דתולין שכתב בשם הגאון ורוע דאם אחד שוחט ואחר עומד אצלו ולא מהני שהאחר העומד יברך על השחיטה וזה ישועה והוא מתאמר ורוע ח"א סי' שס"ו ועיין במגן אברהם סי' שס"ב סק"ב שכתב דאף דעשרה שעושין מצוה אחת כאחד מהני שאחד יברך עבור כולן היינו דזוקא התם שגם המברך עשה מעשה או היכא שעכ"פ גם המברך מתייב או במצוה זו ויוצא במעשה המצוה שעשה זה יכול הוא לברך [והשני יוצא ג"כ בברכתו] אבל אם הוא אינו מתייב במצוה זו ואינו עושה מעשה לא מהני שיהי יעשה המצוה וזה יברך ע"ש ולכאורה דבריהם תמוזים דהא מפורש בסוגי' זו דר"ה תנ"ל דבברכה אכילת מצה פשיטא דאע"פ שיצא זה מוציא את תבירו ובע"כ מיירי דהוא אינו אוכל עמהם דאלי"כ גם בברכה הגהני מצינו ככה"ג כדקאמר אלא א"כ אוכל עמהן וא"כ סבא דברכה המצוה גם בכל אופן מהני שזה יעשה המצוה ואחר יברך ומהא דתנן בפ"ק דתרוומת חמשה לא יתרומו מפני הברכה אין להקשות דלמה לא נימא שאחר מברך וזה יתרום ד"ל דהתם קאמר דכל דליכא אחר לא יתרומו אלו לכתחלה מפני הברכה אבל אי איכא אחר אין ה"ג דיתרומו כשאחר יברך, שוב ראיתי להמ"ו ביו"ד סימן א' שכתב ליישב דברי הגאון אשרי תנ"ל דבמצוה חיובית שא"א להיות המצוה נעשית ע"י שליח אלא הוא בעצמו [במצות אכילת מצה] בזה אם הוא אינו יכול לברך בתכרה דיוברך אחר אבל בשחיטה וכיוצא דאפשר שהמברך הוא ישועה ככה"ג לא מהני שזה יעשה המצוה וזה יברך ע"ש ולפ"ז נראה דבדיעבד עכ"פ לא הוי ברכת אחר ברכת לבטלה ומהני גם במצוה דאפשר להיות נעשה ע"י אחר דמש"ה במצוה שא"א להיות נעשה ע"י אחר כדיעבד דמי אבל אם יהי' ברכת האחר ברכת לבטלה כל שהוא אינו עושה ואינו מתייב בה א"כ האין מהני במצוה שא"א להיות נעשה ע"י אחר דמה בכך שהוא מצוה חיובית בגופו דזוקא יעשה המצוה בלא ברכה דהא ברכות אין מעכבות ולאו תל"י בברכה כדאמרינן בברכות מ"ו ע"א א"ו מוכרה כמ"ש, ועפ"י נכונים דברי הב"י באו"ה סי' תקפ"ה במ"ש התיר במי שבירך על תקיעות שופר ואין יכול לתקוע כלל דהשני תקוע בלא ברכה ולא הוי ברכת הראשון לבטלה כיון שהוא יוצא בתקיעות השני וכתב הב"י שאין לשנוי סדוקת שחי' לו לומר כיון שהשני יצא בברכתו ואע"פ שלא יצא המברך בתקיעות השני כגון שתולך לו מ"ם לא הוי ברכת לבטלה ע"ש והמ"ו שם סק"ג כתב ליישב דעת הטור ע"ש מ"ש ובאמת במח"כ דבריו ליחא דבכה"ג שהמברך ג"כ מתייב בתק"ש ויוצא בתקיעות השני לא הוי צורך הטור לאשמעינן רק בדיעבד ער שיסתפק על חשש ברכה לבטלה רגם לכתחלה יכול זה לברך וזה לתקוע ובספורש בתוספתא פ"ב דמגילה בר"ם שקרא מגילה כביהכ"נס ונתן לאתר לברך עליה וכדספורש בירושלמי שם משום דשומע נקרא ע"ש וה"ג שומע נתקע ועיין ג"כ בב"י שם, א"ו מוכרה כמ"ש הב"י דהתירוש צריך לומר היכא שהמברך הולך לו דמ"ם כדיועבד מהני ברכתו לבני השני התוקע ולא הוי לבטלה וכמ"ש והדברים ברורים ועיין מ"ש עוד בזה לקמן בהלכות ברכת וענג שכתב. (פ) נראה דהכוונה דכיון שהייב האב לתנן בניו וכנותיו במצות א"כ ששיר פורס להם אף שאינו אוכל עמהם כיון שאינו מצד

ידי או כשני מקומות רמי וצריך קדוש, הברלה צריכה מקום סעודה או לא. והשיב סעודה זו חדאי עריכת שלהן בלסת ומכשיריה ולא לדבר אחר, וכונן שהגר בבית זה ומקום סעודה בבית אחר והגר נראה במקום סעודה אם אורה של נר מניע לשם להשתמש בו ודעתו מיושבת עליו לאכול לאור הגר אע"פ שהוא במקום אחר מקדש שם ושסיר דמי אבל אם אין שם הגר נראית ואין אורה מניע להשתמש בו אין שם סעודה ואין שם קדוש, אבל הברלה איצ מקום סעודה:

קבזו ואמר מר רב יהודה סי שקדוש לאנשי ביתו ונא אצל אנשים שיודעין לקדש אינו רשאי לקדש להם, וכתב הגניד הני ולי אית מרבנן דאמרי דההיד להברלה ולכל ברכת המצות והוא שיצא הווא שיודעין [לקדש] [לברך]. ועוד כתב נמי אית

עחים לכינה

חובב הבן אלא מצד חובב מצות חינוך דידו' ולא שייך לומר דהוי ברכה לבטלה כיון שבכך המצוה להנכין בכרחה ועתוס' מסחים מ"ה ע"א ר"ה שה שכתבו דאף דשה לבית אבות לאו דאורייתא מ"ס מותר לתאכלים מק"פ אף דאסור להאכיל מק"פ שלא למנויו דהכא משום דאיכא חינוך מצוה שרי חיינו דהוי בכך המצוה להאכילם מק"פ כרי להנכין במצוה, ועפ"י לק"מ מה שנתקשה חב"י באור"ח סי' קס"ו דאי בקסנים מיורי מה הברל בין בניו ובג"ב דידו' לדאורייתו כיון דהיא כרי להנכין במצוה ולזה כתב דבאמת לאו דווקא אלא דאורחא דמילתא נקוט ע"ש ולפ"מ א"ש במצוה חינוך ליכא אלא בהאג אבל באיניש אחרינא ליכא מצוה חינוך כמ"ש התוס' בניו כ"ה ע"ב ד"ה בנו בשם הר"י וא"כ באיניש אחרינא הוי ברכה לבטלה משא"כ באביו כנ"ל נכון, פנ) עיין במורי אכן לר"ה שם שכתב דמדלא נקוט תנא אלא גבי מצוה דרבנן הלל ומגילה ש"ם דבמצות ברכות של תורה לא אמרינן אם יצא מוציא וכתב דלזה פרש"י שם מקדש ישראל לא חיבעי לך וכו' ולא כתב מקדש השבת דשכיח ונקוט מקדש ישראל דהוא קידוש יו"ט ובע"כ משום דקידוש שבת דהי מה"ת משא"כ קידוש יו"ט וודאי אינו מה"ת לפיכך אעפ"י שיצא מוציא ונדחק בהא דקאמר הש"ס דכי הוי אחי אריסי' מדברא הוי מקדש להו ע"ש ובאמת ה' יכול לפרש גם זה כערב יו"ט מיורי אמנם מ"ש דקידוש יו"ט וודאי אינו מה"ת איכרא שכ"כ הרב המגיד פכ"ס מה' שבת הו"ח ולא ידעתי מנ"ל זה דאף דוכור וכו' לקדש ורק בשבת כתיב מ"ס הא מפרש בשאלתות פ' יתרו ח"ל שאילתא דסחיביין בני' לקדושי ליומא טבא וליומא דשבתא דכתיב וכו' את יום השבת לקדשו וכו' כתיב מקרא קדוש ותגיא מקרא קדוש זה קידוש חיום ע"כ א"כ גם קידוש יו"ט נלמד מקרא כקידוש שבת ועיין בבה"ג ריש הלכות קידוש דיליף קידוש יו"ט מכוונה דכתיב בכל יו"ט ע"ש ועיין הישב בתוספת רי"ד סוף פסחים מדברא ג' ובאמת לימוד זה שכתב השאלתות מסקרא קדוש שהג' הגאון ר' ישע' ברלון ז"ל בעירו שאינו יודע מקורו מפרש הוא במכילתא פ' יתרו וז"ל אין לי אלא שבת ימים טובים מנין ת"ל אלה מועדו ד' וגו' ע"כ ותיבות „אלה" מ"ס וע"ל ת"ל מועדו ד' והיינו קרא דכתיב מועדו ד' אשר תקראו אותם מקראי קדוש ולומר דלגבי יו"ט הוי אסמכתא בעלמא מנ"ל לחלק בין שבת ליו"ט, ועיין ג"כ בתשב"צ קטן סימן תקס"ו שכתב ז"ל מהר"ם התענה בסוף ימיו שני ימים טובים של ר"ה וקידש לבני ביתו ק"ד משקם שקידוש הוי דאורייתא ע"ל זכ"כ בשו"ת מהר"ל סימן ל"ג ובשיטה מקובצת לביצה דף ד' ע"ב [ובשו"ת מהר"ל שם כתב דאף דכבר קידש בתפילה הוי קידוש תבוס דאורייתא וזה המזה ועיין מנ"א רס"י רע"א, וראיתי בשו"ת התם סופר חאור"ח סימן ס"ו וסס"י י"ז וסי' כ"א שיצא לזון דכיון שתקנו רז"ל הכוס על קידוש על הכוס א"כ כל מי שיודע שיש לו יין לקדש ה"ז כמכיון שלא לצאת יו"ח קידוש בתפילה וכשמכיון שלא לצאת לב"ע אינו יוצא ושוב הוי הקידוש על הכוס דאורייתא ע"ש וליתנייהו לחגי סילי דאי הוי כמכיון שלא לצאת א"כ הוי ברכת קידוש השבת שפסוק בתפילה ברכה לבטלה ובאמת עיקר תק"ח סתחלה ה' דאע"ג דמקדש בצלותא [לצאת יו"ח קידוש מה"ת] ליקדיש נמי אכאם כמבואר בברכות ל"ג ע"ב וכן מבואר בפרי"י בשבועות דף י"ג ע"א גבי יוה"כ לא קראו מקרא קדוש רשירי דהיינו דלא קדשוהו בברכותיו לומר מקדש ישראל ויוה"כ ומה שהקשו עליו התוס' דלא אשכחן דברכות של יוה"כ יהי' דאורייתא, י"ל וודאי גוסת ברכות לזון לאו דאורייתא אבל עכ"פ מה"ת צריך לקדש ברבים כדכתיב מקרא קדוש [ורש"י נקוט מקדש ישראל ויוה"כ כפי נוסח המתוקן מחו"ל] עכ"פ עיקר קדוש היינו לקדש ברבים וכו"כ ברמב"ן עה"ח שם פ' אומר דמקרא קדוש היא המצוה לקדש חיום בפרהסיא בתפלה וכהלל

סרבנן דאמרי אונן אעני דאמור בשתייתין נקדוש ובהבדלה (סד) מותר דתניא בספרי (דבי רב פס) מין ושכר יזיר לעשות יין מצוה כיון דהשות שהיה בדין הויאל אונן אמור בשתייתין ונזיר אמור בשתייתין מה אונן לא עשה בו יין מצוה כיון דהשות אף נזיר לא עשה בו יין מצוה כיון דשות (פו) ולא תימא דהאי עשה ולא תעשה אקדושא והבדלה קאי דאמילו נזיר חייב נקדושא והבדלה אלא אנשבע קאי דתנן הריני נזיר מן התרצנן ומן הונן ומן התנלחת היו נזיר וכל דקרוקי נזירות עליו ואמרינן

עתיים לבונה

לד' ועתוס' מס' כריתות ז' ע"א ועפ"ו נראה דגם בשבת וכתוביב בס' אמור מקרא קדוש היינו לקדוש היום בתפלה ומהקרא וזכור את יום השבת לקדשו למרו לקדוש על הכוס ובאותו קידוש הוא דילין ג"כ רב אחא בר יעקב בספחים דק"ו ע"ב כגו"ש דזכורה דצריך להזכיר בה יצ"מ ולהו לא תקנו וכו' ליצ"מ רק בקידוש על הכוס ולא בקידוש שבתפילה ועפ"ו א"ש הא דתמח הש"ם בברכות ל"ג ע"א כיון דהבדיל בתפלה למה שוב סבדיל גם על הכוס דהא ה"ל ברכה שא"צ וססיק נקדושו מה קידוש אף דמקדש בצלותא הדר מקדש אמכא ה"נ בהבדלה ע"ש ואינו מבין דאכתי לא תירץ בזה הקושא דהא ה"ל ברכה שא"צ ואף בקידוש יקשה כן ולפמ"ש א"ש הקידוש פשוטא להו ולא הוי ברכה שא"צ כדילפינן מתרי קראי דצריך לקדש בצלותא וגם אמכא אבל בהבדלה נסתפקו ולזה ל"מ"ד דהסבדיל בתפילה משוכח יותר מהסבדיל על הכוס דמשמע דבהרא מני ספרי הקשו ד"כ בסבדיל בשתייתין ה"ל אידך ברכה שא"צ אבל לפי מה דססיק דהסבדיל בתפילה צריך שיבדיל גם על הכוס והיינו משום דתקנו דומיא דקידוש ולזה ספרי לא הוי ברכה שא"צ בסבדיל בשתייתין וא"ש הכל ויתושרו הסגנות עכ"ם נראה דעת רז"ה"ם דגם קידוש יו"ט מה"ל. (סו פ"י לשתות יין קידוש או הכדלה. סו) בש"ם ברכות י"א ע"ב ושם דף ח"י רע"ב מצינו ספרא רבי רב וזו הברייתא דתורת כהנים ובש"ם ב"ב דף קכ"ד ע"ב מצינו תני רב נתנן בשאר ספרי דבי רב בכל אשר ימצא וכו' וכני רבי תני דמי בר המא בשאר ספרי דבר רב בכל אשר ימצא וכו' וכני רבנן וכתב במרשב"ם שם דשאר ספרי דבי רב היא ברייתא דספרי על במדבר דברים וכן המכילתא ע"ש ועיין ג"כ בש"ם יומא דע"ד ע"א דתני רבה דבי יוסף בשאר ספרי דבי רב מנין וכו' ומרש"י שם ג"כ שהיא ברייתא דספרי וירבד וספרי ואלה הדברים ע"ש ואנכי לא ידעתי למה יתכנה ברייתא דספרי בשם "שאר" ספרי ובמרבית מקומות בש"ם וכו' ספרא ספרי, גם מדוע בשני מקומות הנ"ל הובא אחר שמות אמוראים פרטיים דתנן להו וכשאר מקומות רבות בש"ם כשהביאו מברייתא דספרי הובא בתם תניא או תגו רבנן, והנראה לדעתי כי בזולת הסתם ספרי שנתפרסמו בבי רב ה' גם קובצי ברייתות קטנות על ספר במדבר דברים משאר חכמים אשר אלו לא נתפרסמו ולא נתקבלו לעיקר [כמו שהיו איוז קובצי ברייתות כאלו זולת מהם נתפרסמו דר"ח ור"א שלא נתקבלו לרווקנין] והם נתקראים בשם שאר ספרי דבי רב וכשהובא איוז ברייתא מהם הובא אחר שם אמורא שהי' קובץ זה מצוי אצלם אבל ספרי שלנו מכונה רק בשם ספרי דבי רב כמו הספרא בשם ספרא דבי רב והארכתי במק"א לכאור זה. (סו) דברים הללו אין להם ביאור כלל מה ענין עשה ולא תעשה דקאמר, גם מותר לדברוי הקדושים, ונראה דצ"ל האי עשה ולא עשה, ויש בכאן תסרון דברים שספרי הנראה כתב ותגיד להשיב על תני רבנן דספריי דהא דתני' דעשה יין מצוה כיון דהשות כניזיר ולא עשה יין מצוה כיון דהשות כאונן דקאי על יין של קידוש והבדלה ולזה כתב דלא תימא דהאי עשה [יין מצוה וכו'] כניזיר ולא עשה [יין מצוה] כאונן אקידוש והבדלה קאי שהרי גם נזיר חייב בקידוש והבדלה אלא אנשבע קאי כדסייתא מש"ם נזיר, וראיתי גם להמנן אברהם כספרו זית רענן שכתב למרש כן מדעת' דיון מצוה דקאמר אנשבע קאי שאם נשבע לשתות יין ונעשה אונן דמותר לשתות וכו"כ המפרש בודע אברהם שם וכרכי הנזיר פה, ואני תמה דמנ"ל להברייתא דנעשה אונן יהי' מותר לשתות והרי כיון דאונן ספור מכל מצות האמורות בתורה ואפ"י אם ירצה לתחמי אינו רשאי כסבואר בירושלמי רפ"ג דברכות ובתוס' ברכות י"ז ע"ב סמילא דה"נ אין לו לקיים את שבעתו ואסור לו לשתות יין כמו שאסרוהו חכמים ביין של רשות כדי שלא יתשל מקבורת מת, ואף למ"ש בשו"ת חכם צבי סימן א' דאונן ספור רק מ"ע אבל לא מעונשין ולאוין, נראה דזה רק בלאוין של ק"ע אבל בלאוין דשוא"ת ספור דהא גם מה דמפור מכל מ"ע האמורות בתורה אינו משום רמזות אנינות חסור ורחי' להו אלא משום כדי שלא יתבטל מקבורת מתו ע"י קיום המצוה א"כ מה לי ביטול מ"ע גירא או ביטול מ"ע דאית כ"י לאו כדאמרינן ביבמות דף ז' ע"א לענין

עלה סו) מתניתין דלא כריש דתניא ריש אומר אינו חייב עד שיודר מכולן ורבנן [אמרי] אמרי נידר באחת מהן הוי נדר ואמרינן מאי מעמידו רבנן דכתיב מיין ושכר יידי. וריש הווא מיבעי ליה לאסור יין מצוה כיון רשות. ואמרינן מאי הווא אילמא קידושא והבדלה הלא מרשבט מדרי סיני היא ספ) אלא מאי לעשות יין מצוה כיון הרשות כי הא דאמר רבא שבועה [שאשתה] חזור ואמר הריני נידר אתיא נזירתו חלה אשבעתו ואנן הוי לן דהאי דאמרי הני רבנן דלעיל דאונן אעיג דאסור בשתיית יין. בקידוש והבדלה מתייב. האי אונן על מי שמתו מוטל עליו לקבוצו קאמר ולא אונן לאחר שנקבר המת דלאחר שנקבר המת ספ) ווראי מותר הוא בשתיית יין וכיון דמותר הוא בשתיית יין האידך יסמור מקדוש והבדלה. ועוד כל הני דקרוקין לא צריכנא להו לענין קידוש ואי אצמריכו לענין הבדלה (ז) הוא דצריכו אבל קידושא רבשבת היא מפורש

עתיים לבינה

עשה דוחה ל"ת שיש בה כרת אפס ל"ת נזירא מי לא חמיר מעשה ואמ"ה אתי עשה דהוי ליה מה לי חומרא רבא מה לי חומרא ווסא עיי"ש, (וכ"כ הרב פרי מגדים במ"כ לאו"ה דאונן בתוה"ש ספור מביעור חמץ גם להח"צ אף דאית ביה לאו דבל יראה כיון שהיא בשוא"ת) ועוד דאי גם נאמר בפשיטות דאונן מותר בין שכרעה מה ענין לדון מאונן לנזיר דאונן ראונו רק מדרבנן כרי שלא יתראל בקבורת סו י"ל דלא העמידו חכמים דבריהם במקום עכויות שבועה דחמירא, ועצו"ת מדרש"ל סימן ע', משא"כ בגזירות דאורייתא, ואולי לגלוי מילתא בעלמא אמרו כאשר מצוי כן בברייתות דספרי ע"ד יגדיל תודה וכעין סו דמצינו במשנה ביצה י"ב ע"כ אמרו להם ב"ש גו"ש ע"ש בפרש"י רצ"ע. סו) נזיר ב' ע"ב. ספ) הר"ש הנגיד מפרש דהש"ס בפרש"י שם ורשבטע סה"ס לקדש לחבדיל על היין ולא חלה הגזירות להיות נאסר בין קידוש והבדלה והתוס' שם תמרו על מי' זה ולהכי תוא דאוצפריך קרא דמיון ושכר יויר לגלות דאסור אע"ג דרשבטע סה"ס על יין קידוש והבדלה ע"ש בברייתא, ולענ"ד לק"ם דקושיות הש"ס דסברא תיא דאין לאוקמי קרא לאסור יין מצוה להיות קאי גם על יין קידוש ויין הבדלה כיון דמצוה על זה סה"ה וכ"כ בחי' המאורי לנזיר שם וכן מצאתי ברא"ב דקמ"ג ואני מצא כח"ג מפורש בש"ס פסחים דף פ"ה ע"א דהני ועצם לא יסברו בו גם בעצם שישבו מצה אף דאית ביה ס"ע דאכילת המסחורשואל או אינו אלא בעצם שאין בו סוה אבל בעצם שיש בו סוה שובר ואוכל ואל תתמה שהרי אתי עשה ודחי לא תעשה ע"ש ולכאורה אינו מובן כלל הא דקאמר ואל תתמה שהרי אתי עשה דהוי ל"ת דמב"ג אם הלאו היא גם בעצם שיש בו סוה הרי לא שייך בזה עשה דוחה ל"ת כיון שמתחלה נאמרה הלאו גם על עצם שיש בו סוה, ומה שבי' אהי הלאו בעצם שיש בו סוה א"כ מה לי תתמה בזה ע"ד שוה"נ דהברייתא לומר ואל תתמה שהרי אתי עשה ודחי ל"ת הלאו אם הלאו לא נאמרה בזה כלל אין בכאן ענין צורך לדחיות עשה לל"ת. אבל בוגת הברייתא ע"ד שכתבתי שבא לומר דסברא היא דתמימת הלאו שנאמרה ועצם לא יסברו בו לא נאמרה רק על עצם שאין בו סוה אבל לא בעצם שיש בו סוה כיון דבעלמא קי"ל דעשה דוחה ל"ת בש"כ שיש לנו לומר מסברא דלא אתי קרא מתחלה לאסור גם באכילת ס"ע, ועיין ג"כ בתוס' כתובות דף מ' ע"א ד"ה הוי עיי"ש וה"נ כוזת הש"ס בגזיר' תג"ל דנהי דילפינן מקרא דנדר הל גם על דבר מצוה היינו דרוקא במי שגזר להיאיר לאסור עצמו גם בדבר מצוה דכה הנדר לחול לפי שאין מאכילין לאדם דבר האסור לו עש"ס נדרים, אבל בניזור שהיא מקבל על עצמו הגזירות בסתם וסחוקי הגזירות להיות נאסר כיון סברא היא שלא הוי' הכוזת להיות נאסור. אלא כיון של רשות אבל יין מצוה שכבר נשבע עליו מה"ס לא נגזר בכלל איסור נזירות וכן מפורש בבבאור זה בפרש"י נזיר [מ"ד ע"א ד"ה לאסור עיי"ש] וכח"ג במשנה נדרים ס"ג ע"ב שלא נחכוין זה אלא עד שעה שדרך בני"א לשתות יין אבל לא כליל אפס הריבוי בדי' כוסות יין וע"ש כר"ן, ומש"ה מפרש הש"ס דבאמת קאי רק באומר שבעה ואשתתה יין ואח"כ קיבל הגזירות דכיון דבע"כ קיבל על עצמו הגזירות גם על יין סעודה שפיר ללפינן מקרא דחלה דאין מאכילין לאדם דבר האסור לו וגזוי יתיישבו כל קושיות התוס' שם כנלפענ"ד נכון שז"ר מ"ש בשאגות אריה סימן ס' ויש ליישב קשיותו ואכמ"ל. ספ) כן מפורש בש"ס נדרים נ"ז סע"א מירי דהוי אבשר ויין דכולא שתא או בעי אכיל או בעי לא אכיל תאי יוסא אנן יהבינן ליה עיי"ש ועיין ש"ס כתובות ח' סע"ב עשרת כוסות נאסרו בבית האהל ובפרש"י שם וכ"כ דהסב"ם מ"ד סה"ה אבל. (ז) דבריו נפלאים דחא אונן

היא במקומו בתחלת מי שמתו (ל) דקתני אינו אוכל בשר ואינו שותה יין ואינו מברך אינו מזמן ואין מברכין עליו ואין מזמנין עליו ופסור סקיש ומן התפלה ומן התפילין ומכל מצות האמורות בתורה ובשבת מיסב ואוכל בשר ושותה יין ומברך ומזמן ומברכין עליו ומזמנין עליו והייב בקיש ובתפילה ובכל מצות האמורות בתורה וכו' :

קב"ז ובגדולות קדיש ואתקרא ליה שרנא מעיילין ליה מאני לאתרי דאינא שרנא והדר סקדיש ושעים מדי כמעשה דרב הונא (נ) דאמר מר רב יהודאי הלכתא כמעשה דרב הונא וכי אמרינן הלכה כר' יוחנן (נ) דאמר בין שיני יין בין שיני סקוס איצ לברך היס לברכת יין אבל לקידוש לא (נ) וקיייל דאי אישתי מחטרא בישא לחטרא טבא אומר ברוך הטוב והמטיב. מביאת לכיתא דהיינו שיני מקום אומר בפתיג. ובתשובה הויכא דהיינו נר בבית ומקום סעודה במקום שהוא משתמש לאורה מקדש שם ואם לאו איעים שאורה נראה אין שם סעודה ואין שם קידוש ואמר מר רב שלום לקדש בבית ולצאת לחצר לסעוד אם רואה את מקומו הראשון מותר כדקאמרינן (ה) שתי תבורות שהיו אוכלין בבית אחד בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו הרי אלו מצטרפין לזימן שכיון שרואין זה את זה נעשין במקום אחד וכמסיבה אחת ומצטרפין הוינ כאן כיון שכשישוב בחצר רואה את מקומו הראשון נעשה כמסיבה

עתיים לכינה

קדם קבורת המת פסור מהבדלה ואף אם רוצה להבריל אינו רשאי הוא פסור מכל המצות ואי מבדיל לא יצא בזה י"ח הבדלה כלל והאיך שייך לומר שיהי' מותר בין הבדלה ועיון ברא"ש פ"ג דברכות ס' ב' שמחולק שם עם מת"ם מר"ב אם חייב להבריל אחר קבורת מתו דעת הרמ"ש רכיון דבט"ש בשעת שחל עליו חיוב הבדלה ה' פסור מלהבריל נפסור לגמרי ותו לא מיתחייב ע"ש עכ"פ בשעת אנינות בוודאי פסור מלהבריל ואינו יכול להבריל כלל והאיך שייך להתירו בין הבדלה שאינו יין מצוה כלל ודברי תרב המחבר בזה נפלאים מאוד. (ל) ברכות י"ז ע"ב, ואמנם באמת גם בשבת רמותר בין אינו משום דהיינו יין מצוה אלא רשות בידו אם ירצה כמ"ש בתר"י שם. וההיתר בשבת היא משום דלא נאסר האונן בכשר ויין אלא ממעט שלא יתירשל בקבורת מתו ובשבת שאינו קובר מתו מותר כמבואר שם בירושלמי ועתוס' מ"ק כ"ג ע"ב ד"ה אינו ואדריבא מבואר ברא"ש מ"ק ופסק כן בטוש"ע או"ח ס' תקס"ח ס"ה דיון אנינות נהג גם בתה"ש ומשמע גם לאיסור שמיות יין וכמ"ש שם בסג"א סק"ו אף דגם בתה"ש נעצו בשמחה כמבואר שם מ"ש דף י"ד ע"ב וכו' הרמ"ש. כמ"ג דמ"ק סימן קל"ד ועיקר מצות שמחה היא כיון כמ"ש הרמב"ם פ"ו מהלכות יו"ט כ"ג וגדולה מזו מבואר ביו"ד ס' שס"א סוף ס"א דאמילו ביו"ט שני כיון שמוטל לקברו תלה עליו כל דיון אנינות ועיון בש"ך שם סוף ס"ק מ' שפוסקס"ם דבביל יו"ט שני אסור לו לקדש יעו"ש ב' דגם כיון מצוה אסור אונן והדעת מוכרעת כן רכיון דפסור מכל מצות האמורות בתורה א"כ לא שייך בו יין מצוה, ותמוהים בעיני דברי הב"י באו"ח סס' תרצ"ו בשם האורחות חיים ומסקן כן בש"ע שם ס"ו דאונן מותר בפתיים בכשר ויין ולא אתי עשה ריחוד ורחי עשה רבנים דאורייתא דלשמחה בפתיים דברי קבלה גינהו שחם כד"ת והדבר תמוה שהיינו גם כיו"ט והור"ם ראיכא מצוה דאורייתא ואמ"ה אסור האונן בכשר ויין כמ"ש, ודע דמה שייך בכאן ענין הדיות עשה דאסור כישר ויין לאונן איסור עשה יש בזה ודרי לא נאסור אלא כדו שלא יתירשל בקבורת מתו ואיסור התירשות מהעשה דקבורת מתו הרי באמת חסור שפותרו עיי"ן מכל מצות האמורות בתורה וא"כ גם אם יהיה שמחת פורים מ"ע דאורייתא ממש נפסור כעוד אונן וסמילא דשוב אסור בכשר ויין כמו כשאר ימות התעל ותתיי לי שראיתי אח"כ בשו"ת ושב הכהן סימן צ"ו ולהרב הספרדי מרד"י עיי"ש בשו"ת בית יהודה האו"ח סימן ה' הרגישו בזה, ואם נאסר דמ"ל להספרי דאונן מותר בין בתה"ש ובפורים דהיינו עשה דרבנים (ואינו דמה לשאר מצות) ה' אפשר לפרש כן כונת הספרי במה שאסרו שלא עשו באונן יין מצוה כיון הירשות וצ"ע. (נ) ספחים ק"א ע"א, והם דברי הלכות גדולות ה' קידוש. (נ) ברכות ג"ט מע"ב. (ז) בתוס' ברכות שם הביאו זה בשם הרשב"ם ושדריכוני תם תולק על זה ועיון כסדר ברכה משולשת בתוס' ר"י החסיד שם ויש שם שיבוש הסתן כמ"ש מברך הטוב והמטיב והביאו ראי' וכו' וצ"ל מברך הטוב והמטיב, אבל תה"ת תולק דאפי' אין האחרון חשוב מברך" והביאו ראי' מירושלמי וכו' ובהו א"ש כל דבריו שם ע"ש. (ה) ברכות נ'

לפינה (ואסור) [ומותר]. ובמסקא נמי היכא דקא יתיב בחצר וקא חיי פורתא דנתורא דשרנא דאיכא בכיתא ולא משתמש להווא נהורא אורחא דמילתא דמצוה מן המוכתר למיתב להדי שרנא ולקדושי ואי לא אפשר כגון דאיכא הבלא או מירחא ליתוב בהווא דוכתא ולקדיש כי הויכ דקאמרינן לענין סוכה לז' רב שרא ל' לרב אחא ברדלא וכו' ורבא שרי ליה לרב אדא בר אהבה וכו'. ונתשונה נמי מאן דאית ליה שרנא בכיתיה וכעי מיכל בחצר מצוה למיתב להדי שרנא ומקדש ואי איכא הבלא ליתוב בחצר להדי [דחצרי] [דכיתיה] וקא חיי פורתא מנהורא דשרנא ומקדש. ונשאל ספר רב האי הא דאמר אביי כי הינן בי מר [רב כהנא] כי הוה מקדש לן אמר לן מעיטו מידי דילמא אדעיילתו לאושמויכו מתעקרא שרנא ובקדושא דהכא לא נפקתו. וקשיא לן הדין מעמא מי שאין לו נר בלילי שבת או מי שכבה נרו אסור לו לישעם מידי נמצא מתענה בשבת או איה מעמא אחרנא. והשיב כך ראינו שאין דבר זה תלוי בנר אלא בסעודה דאמרינן לז' [רב הונא] סבר אין קידוש אלא במקום סעודה בעבור כי אחר אשר קדש ככתה הנר ולא נתישבה דעתו לאכול סעודתו אלא באורה ופינו לו בנריו לבית. וחסת בנו חזרו וקדש ואכל ומתוך שלא חשב לעצמו את הקידוש והראשון אלא חזר וקדש עוד שנייה למרנו שהוא סבר שאין קידוש אלא במקום סעודה ואלן נתישבה דעתו לאכול בחושך אחר שככתה נרו מותר היה וגם הקידוש עולה לו ובעבור אשר לא נתישבה דעתו לקבוע סעודתו שם חזר וקדש במקום סעודה. וכן רבה היי' אומר לבניב אחר שמקדש להן אכלו כאן כשיעור מהו שיקרא סעודה למען יעלה לכם הקידוש כי במקום סעודה היא ואם לא תאכלו כלום שטא חכמה הנר ולא תתישב דעתכם לקבוע סעודה בחושך ולא עלה לכם קידוש זה לשיכך מי שאין לו נר או שכבה נרו אינו אסור למעום כלום ומותר הוא אם דעתו מתישבת עליו לסעוד בחושך אינ שיש לבנה שסועד לאורה מותר ואם אין דעתו מתישבת עליו לאכול אין קידוש עולה לו עד שקבוע סעודה ומקדש ויעלה לו קידוש היום :

קמח גרסינן בפרק במה מדליקין לז' אמר רב הונא הרגיל בנר שבת היוין לו בניס תלמידי חכמים. הרגיל במזוזה וזכה לדירה נאה. הוהיר בציצית וזכה לפלית נאה. הוהיר בקידוש היום וזכה וממלא גרבי יין גרסינן בפרק בני העיר לט' שאלו

עתים לבניה

ע"א. לו סוכה כ"ו ע"א. לז' צ"ל ואף ר"ה סבר ע"ש מסחים ק"א ע"א. וע"ש ברא"ש שכתב דיש רוצים להביא ראיה כמאן ראיין מקדשין אלא לאור הנר ודחה דבריהם ג"כ כפי' הגאון שהביא רבינו, ולדעתו הדבר מוכרע מש"ס שבת כ"ג ע"ב דאמרינן נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עריף משום שלום ביתו, ואי ניבא דאין מקדשין אלא לאור הנר א"כ א"צ למעם משום שלום ביתו דמה שעל בקידוש שיקנה הא לא יהי' אפשר לו לקדש כיוון שאין לו נר, א"ו משום דאם רוצין לאכול בלא נר שפיר יכולין לקדש ולזה הוצרך לומר משום שלום ביתו, ועיין ירושלמי ס"ח דברכות סוף ה"א דפליג ר"ה ור"י ביו"ט שחל להיות במצואי שבת דר"י אמר דמכר יין קידוש נר הברלה ור"ה סבר יין נר וכו' ומקשי הירושלמי על ר' יוחנן דכמי רבכל מצואי שבת מוכר על הנר תחילה שטא יכבה ח"נ ביו"ט שחל במצואי שבת ויכר על הנר תחלה שלא יכבה ומשני מכיון שיש לו יין אין נרו כבה והמפרש פני משה וכן המור"א פולדא נדהקו מאור כפירושים וזים בבזנת תירוצ' זה ולדעתו הכוונה ברורה דהא קי"ל נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עריף משום שלום ביתו וצריך לקנות נר על כל הסעודה ולפ"ז כשאר מצואי שבת שפיר אפשר שאין לו רק כל שהו שסן ואם ימתין עד אחר הברלה מלבדן שטא יכבה נרו ולזה מוכר על הנר תחילה אבל ביו"ט שחל כמ"ש כיון שמקדש ומכריל על היוין בע"כ שיש לו שסן עד אחר גמר כל הסעודה דאליכ' הוי נר ביתו עריף והיינו דקאמר מכיון שיש לו יין אין נרו כבה משא"כ כשאר מצואי שבת וחס' אמיתי לדעתו בעהש"ת בלי דוחק. לז' שבת כ"ג ב' לט' מגילה כ"ז ב' ק' עיין שאלתות יתרו סי' ג"ד.

תלמידיו את ר' זכאי במה הארכת ימים אמר להן מימי לא השתנתי מים בתוך דיא של תפילה, ולא כניתי שם לחבירי ולא בסלתי קדוש היום אימא וקנה היתה לי מעם אחת לא היה לי קדוש היום מברה בימה של ראשה והביאה לי קדוש היום, תאנא כשמתה הניחה לו שלש מאות נרבי יין כשמת הוא הניח לבניו שלש אלפים נרבי יין ק) וכשאלתו דמר רב אחא ואסור לי לאיניש למימעם מדעם מקמי דמקדש והיכא דלא קדיש ואישתלי ופעם מקדש דאמר רבא קט) הלכתא פעם מקדיש מעם מבדיל ומי שלא קדיש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולה, ובפסוקות הלכתא מי שלא קדיש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו מי שלא הבדיל כמצאי שבת מבדיל והולך קנ) כל השבת כולה, והוא דלא פעים מירי כאמימר קנ) דבת פוחת ולמחר הבדיל, ובהלכות הברלה אנו עתידין לכאר וו היסב, ובסדר מר רב עמרם והיכא דנאים מחמת שכרות או שינה או שאר אונסין ולא קדיש בלילי שבת מקדש בבוקר ואפילו כל היום כולה, ובסידור מר רב סעדיה נמי אי אירע מאורע ולא קדיש בלילי שבת מקדש ביום השבת, כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה ואם אין לו אלא כוס אחד כבוד לילה קודם לכבוד יום ולא אמרינן נשכנינו למחר וליעבר ביי תרתי משום דחביבה מצוה בשעתא, ואעיני דמי שלא קדיש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו הימ דיעבר אבל לכתחלה לא, וכי אמרינן לכתחלה לא הימ לקדוש אבל להבדלה הא תניא הנכנס לביתו כמצאי שבת מבדיל על היין ועל המאור ועל הבשמים ואחיב אומר הברלה ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאתר המון ומשלישין כולן לאתרוי ולא אמרינן חביבה מצוה בשעתא משום דשיניא עולי יומא מאפוקי יומא עולי יומא מקדימינן ליה אפוקי יומא מאחרין ליה כי היכא דלא ליהוי עלן כמעונא קד) ואעיני דאמרינן כסימא כיש היא לא סליגי להו כיה היכא דלית ליה:

עתים לבניה

קפ) פסחים ק"ז א' ק) ואם לא הבדיל כמצאי יום טוב פסק בשו"ת יהודא יעלה אנה" סי' צ"ב דמבדיל רק כל היום כולה ולא יותר ע"ש אבל בס' זכור לאברהם ה"א אכל אות ה' הביא משו"ת בני יהודא סי' ב"ח ריבול להבדיל כל השבת כולו ע"ש. קנ) פסחים ק"ז א' קד) כל ענין זה בפסחים ק"ה ע"ב, ולמאורא הדבר תמוה רמה שייכות כלל חביבה מצוה בשעתא בהא דהברלה לרמותה למה דאמרו כן גבי קידוש דבשלמא בקידוש הלילה דמצוה הוא בלילה וכשעבר הלילה ולא קירש ביטול קידוש דומנה אלא דמתני לקדש גם ביום בתורת השלמה כדאמרינן ב"ר"ס תפילת השחר בברכות כ"ז ע"א לענין תפילה ולזה שפיר אין לבטל לכתחלה קידוש בומנה ולקדש ביום בשביל איזו תועלות אחר צדדי דחביבה מצוה בומנה, משא"כ בהרוא דהברלה דבכל שעה בלילה כשמבדיל הוא מבדיל בזמנה אלא דכשםקדים לעשותה מתחלה הזמן יש בזה רק ענין הידור וזיוון דמקדימין למצות ואם יתאחר שעה ושתיים לא שייך לדון בזה איסור דחביבה מצוה בשעתא דהיי גמ או עביר לי' בשעתא וא"כ כאן שמתאחר מלהבדיל עד אחר כרכת המון מה שייך להקשות בזה דנימא חביבה מצוה בשעתא, וגם ביטול הידור מצות זיוון ליתא בזה כיון שאינו מתאחר בת מתמם פעולת אלא מתמם תועלות לברך עליה גם ברה"ם ונלפענ"ד דדוקא כמתאחר שלעשות המצוה בתחלה זמנה מבלי הקדמות עשויות מצוה אחרת בזה ליכא רק ביטול הידור מצות זיוון אבל היכא שמתאחר מלעשותה בתחלה זמנה ע"י שרוצה להקדים איזו מצוה אחרת בזה אסור מריגא משום אין מעבירין על המצות דהוי כיווי למצוה זו שהגיע זמן קיומה כשמתאחר מלעשותה בשביל קדימות עשויות מצוה אחרת המאחרת ממנה ועתו"ס יומא ל"ג סע"א ועפ"י א"ש דהברלה שאמרו שמניחה לאחר המון כדי שיקדים לברך עליה ברה"ם ולהבדיל אח"כ שפיר הקשו אם איתא דאמרינן תביבה מצוה בשעתא ה"נ דהי' לנו לומר כאן בהברלה שאמרו לעבוד אותה על זמן מאוחר כדי להקדים גם ברה"ם לברך עלי' כיון דככה"ג הוי כיווי מצוה דהברלה ויש לנו לומר תביבה מצוה בשעתא ולא לאחריה כיוונה בשביל תועלות צדדי של קיום עור מצוה, וע"ז משני רגבי הברלה אין שום כיווי מצוה אא כשמתאחרת בשביל קיום מצוה אחרת עמה דזה כבודא

קמט נרסינן בפרק ערבי ספחים קה) אמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש וכן אמר רב אדא בר אבהו אמר רב נטל ידיו לא יקדש אמר רב רב יצחק בר שמאל בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחין לשמעתיה זימנין סניאין דהו קאימנא קמיה דרב זימנין דהוה תבינא עלי' ריפתא מקדש אריפתא זימנין דהוה תבינא לי' חמרא מקדש אחמרא אלמא בתבינותא תליא מילתא ולא בנפילה תלי' מילתא וכן הלכתא. והאי דאמר רב ברונא בשם רב נטל ידיו לא יקדש בלומר לא יקדש על היין אלא על הפת כי ליכא נפילת ידיים לפירות וכיון שנטל ידיו קבע בדעתו על הפת והפת חביב עליו והילכך לא יקדש על היין אלא על הפת ומיט נראה מכלל דברי רב ברונא כי עיקר קידושא על היין הוא מדאמר נטל לא יקדש אלא על הפת וכי ליכא נפילת ידיים לפירות וכיון שנטל ידיו קבע בדעתו על הפת והפת חביב עליו והילכך לא יקדש על היין אלא על הפת) מכלל דהיכא דלא נטל ידיו חייב כעיקר קידושא שהיא על היין. וכן אמר רב אדא בר אבהו כדברי רב ברונא. ורב יצחק בר שמאל פליג עילוה ואמר לזו אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחין לשמעתיה בלומר שאחם אומרים בשמו שעיקר קידוש על היין הוא ולא על הפת אבל אני פעמים הייתי משמש לפני רב זימנין דחביב לי' ריפתא מקדש אריפתא אפי' היכא דלא נטל ידיו קו) הדין מאי דחיי לן לעניות דעתן בשמעה זו. וחזינן למר רב עמרם שפירש זו השמועה ונראה לנו קצת שיבושין בדבריו ולא ידעין אם הן פעות סופר קו) ואלו תורף דבריו ואמר רב עמרם הא דאמר נטל ידיו לא יקדש בקידושי דכי שיטשא איתמר דאמר רב ברונא אמר רב נטל ידיו לא יקדש ולא

עתים לבניה

של מצות חבילה רכל כמה דמאחינו לי' ספי עדיף ואין בזה משום איסור דאין מעבדין על המצות וא"ש לנכון, ועפ"ו יצא לנו רגבי מצות חבילה כשיודעין או גם תלות קיום מצוה אחרת שאינה תלויה בחבילה או אינו מקדש כמות וכיוצא ולא שייך בזה לומר תדיר קודם או מקדש קודם שתוקם מצות חבילה יען רכל עניני קיימות במצות כאלו היא משום דהיי כיווי למצוה זו רחיא תדירה או מקדש שתוקם לפני מצוה אחרת הפחותה במעלה ממנה שהיא איננה תלויה או איננה מקדש כמות אבל בני חבילה לא שייך זה כמבואר מדה"ט ת"ל דבהבדלה ולא אמרין אין מעבדין על המצות אפי' לאחרת בכונה בשביל מצוה אחרת העתירה לבוא וכסברא שכתבתי ובוה נדחה דברי חס"ו כמ"ה סי' תרס"א ע"ש וכבר הארכתי גם בתשובה לדעות כל דה"פ שם והבאתי גם מש"ס ר"ה דף ל"ב ע"ב דסבואר דיש להקדים תיקיעת שופר לתפילת המוספין משום דרזיין מקדיסין למצות ותייב לתקוע בשחרית שעיקר הדין וכן הלל ע"ש אע"ג דתפילת המוספין תדירה ובע"ב משום דתפילת המוספין ליכא מצות זריזין דעדיפא ספי לאתרה עד אתר מצות דלא כתוב ב"י בבוקר כמבואר בר"פ תמיד נשחם כה"ג שוב המצוה שאינו תדירה דיש בה מצות זריזין והיא קודמת והעליתי לדניא דיש להקדים הדלקת נר הגנוכה להבדלה וכפסק דרמ"א ודלא כה"ט. קה) ספחים ק"ו רע"ב. קו) כוונת רבינו שהיא מפרש דלרב ברונא ס"ל דעיקר קידוש הוא על היין ואפילו בחביב ליה הפת לא יקדש על הפת אלא על היין אלא כשזורמן בריעבר שכבר נטל ידיו כי היכא דלא ליהו הברכה לבטלה דהא אין נט"ל לפירות בזה קאמר רב כיון רעכ"פ גילה דעתו בזה והפת חביב עליו הלכך מהני כה"ג שיקדש על הפת ולא על היין, אבל ר' יצחק תולק על זה דאיינו תלוי בענין דיעבר ע"ו שכבר נטל ידיו דלא ליהו ברכה לבטלה או דלא ליתחוי מגמי הדוח אלא אפי' היכא דלא נטל ידיו עדיין אי חביב לי' ריפתא יכול ליטול ידיו לכתחלה ולקדש על הפת ולא על היין כג"ל בכוונתו. קי) גרסא בשבט תשובה זו גם בת' הגאונים ד' ליק סימן ג"ו, והשיבוש שנראה לרבינו בתשובה זו היא כפי הנראה מ"ש בדבריו ר' יצחק בין נטל בין לא נטל קידוש על היין מצוה ועל הפת רשות [ובת' הגאונים שם חסר בטעות תיבות מצוה] דבנטל ידיו האריך יהי קידוש על היין מצוה הא מיהו כגסי הדוח וגם היי הספק לאכילה ועוד דא"כ האריך ה"י רב מקדש אריפתא כיון דעל היין מצוה תמיד, אבל לדעתו נראה דאין בזה שיבוש וכונת רב עמרם בזה שרב יצחק בא לומר דלא כמו שחשב רב ברונא דאמר לקדש על הפת במקום יין אלא

למפקד קדושא לנמרי אלא לא יקדש על היין אלא מקדש על הפת מימ יין איצ נפילת ידים בשלא ננע בבית הכסא דאמר רבנן כל הנוטל ידיו לסירות אינו אלא מנסי הרוח קחו ופת טעונה נפילת ידים וכיון שנפל ידיו ועקר דעתו מן היין ושם דעתו על הפת לסיכך אם נפל ידיו לא יקדש על היין אלא על הפת וכן אמר רב אדא בר אבהו אמר לו ר' יצחק ביש בר מרתא אכתי לא נח נפשיה דרב ושכחינן להו לשמעתיה מדי בנשל ידיו ולא נשל ידיו תליא מילתא בין נפל בין לא נפל קדוש על היין מצוה ועל הפת רשות וימנן מניאין רדי קאימנא קמיה דרב אימת דחכיבא ליה חמרא מקדש אחמרא אימת דחכיבא ליה ריפתא מקדש אריפתא :

כג ואמר מר רב האי כך היו הראשונים נוהגין לענין קדוש היו סחורין וסורתי דרבה להביא יין שראוי לכרך עליו בפהיג והיה אצלם מצוה שראוייה לחזור אחיה ואם אין להם היו מקדשין על הפת בשבת ויום חוץ מלילי ססח לפי ששנינו לא יפתחו לו מדי כוסות של יין ואסילו מן התמחור קטן והיו רואין לקדש על הפת יותר משאר מיני שכר שמברכין עליהן שהכל נ"ב. ואמר רבנן קמאי סי' נר הנוכה וקדוש היום ק"י פרסימא נימא עדיף [עדדיף] למזבין שמן לנר ולאו חמרא לקדוש ק"ל דאפשר לקדושי אריפתא. ואמר מר רב עמיס בענין ד' כוסות של ססח שאם אינו מוציא יין בכמה פרסאות או שהי' בא בספינה ואין לו חקנה כל עיקר להביא יין ק"ג ישרה ענבים או צמוקים במים ויעשה מהם ד' כוסות שכך אמרו חכמים ק"ג יין צמוקים

עמים לבינה

לעולם קדוש על היין הוא רק למצוה אבל הח"ד הרשות בידו לקדש גם על הפת אף אם אין הפת חביב עליו כפי דעיקר קדוש היא בין על הפת בין על היין אלא דהירור מצוה ספי לקדש על היין למתדוין, וזה אינו תלוי בענין הנפילה ומה שראה לרב שהי' מקדש על הפת אינו מסוים דיעבר של הנפילה שע"ז קאמר משמ"י דרב דנשל ידיו לא יקדש [על היין] אלא דגם לכתחלה הי' עושה כן בוסן דחביב ל' ריפתא מפי דככה"ג ליכא גם מצות הידור לקדש על היין דלעולם חביב עדיף ודוק. קח חגינה י"ח ב'. קט) פסחים צ"ט ב'. ק"ז) צ"ל נר הנוכה עדיף מ"ס פרסומא נימא עדיף עש"ס שבת כ"ג ב'. ק"ח) כ"כ הבה"ג בהלכות קדוש ועיין ח"י הרשב"א שם בשבת ומ"ש לעיל. ק"י) ברברי הגאון כבואר דס"ל דרבה דאמר לענין יין נפילת דשל צמוקים לא יביא ואם חביב כשר היינו בצמוקים במים עד שנעשה יין ולזה לענין קדוש גם לכתחלה כשר וכ"כ לקמן בשם הלכות גדולות והלכות פסוקת וכו' ויתר ביאור כתב הרב האוי גאון הביאור בהלכות ר"ץ גאות ה' קדוש והאי יין צמוקים דאמרינן אם הביא כשר ולקדוש גם לכתחלה צריך שיהיו בצמוקים לחלוותי רכר שרו במים יוצא מהלחלוותי שבתן למים והוי ב' מראה ומסעם יין ע"ש, וקשה דהא בש"ס ב"ב דף צ"ו ע"כ אמרינן דיין מזוג פסול למנתות דאפילו אם הביא פסול ומדעי' יין צמוקים אם הביא כשר הרי עכ"פ נתמזג היין במים והאיך יהי' עדיף מיון גמור שנתמזג, ומצאתי למתיר"ש שביאור הא"ח סי' ב' שכתב בשם אביו חכמי"ם ז"ל שהביא ראי' דיון צמוקים ועיפאם מיון מזוג מהא דיון צמוקים אם הביא כשר ויין מזוג אם הביא פסול ע"ש ולא ידעתי מדוע באמת יהי' עדיף ואיברא שד"מב"ם בפ"ז מ"ה אימרוי מזנה ה"ס השמיס הא דיון מזוג מכלל הני דאם הביא פסול, אמנם הרי לא הביאו בכלל הני דכשר, ועכ"פ כב"י וי"א בש"ס הג"ל כבואר דיין צמוקים כשר ויין מזוג פסול ועיין בלחם משנה שם, וצ"ל דרוקא ביין גמור שכבר הוא יין בזה כשנתמזג במים פעל המים להתלוש כח היין דאפי' אם הביא פסול אבל בשריות צמוקים במים שריות הצמוקים במים כשיעור הראוי הוא הפועלת להתהפך המים להיות נעשה יין במים של גשמים שנשתנו בתוך הענבים ונתהפכו ליין אלא דמ"ס לא הוי כיון ענבים רודאי יש הבלל בין פעלות השתנות במכעלפועלות השתנות ע"י השרייה ולח לכתחלה לא יביא ומ"ס עדיף מיון מזוג דאם הביא כשר משא"כ במזוג כנ"ל הלא כהגאון החכם צבי בתשובה סימן ק"ס שרדה דברי המתיר"ם בשם הסני"ס הג"ל וכתב דיון צמוקים דאמרינן דאם הביא כשר היינו שעצר הצמוקים בקרה והוציא מהם יונם בלי תערובות מים כלל אבל ביין צמוקים ששרה אותן במים ח"ו כיון מזוג וגרר מסוג ע"ש ובמח"כ אישמתמתי' כל דברי הגאונים הבה"ג והפסוקת הרב האוי ז"ל וולתן דמפרש שסמרושו ג"כ כהבנות חכמי"ם ובע"כ צ"ל דאין זה דומה למזוג וכמ"ש. ק) ב"ב

לא יביא ואם הביא כשר וכוון ולקרבן אם הביא כשר לקידוש ולהבדלה לבתחלה כשר במקום שאי אפשר להביא יין, וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמרי משמעתא דא דאין סחמא אשכול של ענבים ואין מביאין צמקין לקידוש אלא בדלא אפשר ליה וכן אתה מציא בפסוקת לענין סחמא. ועוד משמע דאין אומר הגדה בלילי סחמים על הפת. ואמר מר רב צמח סקדש על הפת במקום שאין יין (הביצד) בפסח סקדש ואינו אוכל עד שימירי את הפסח ואח"כ אוכל ואי בשבת אומר ויכולו והמציא ואינו כוצע עד שיאמר אשר קדשנו ואוכל, ובסדר מר רב עמרם נמי אין מבדילין על הפת ומקדשין על הפת. ואמר מר רב האי בשעה שאין יין תצרכין לקדש על הפת מברכין על הפת תחלה ואח"כ על (הנוסח) (היום) דמי שהפת נורמת לקידושא שתאמר ואין מקדשין על הפת אלא במקום שאין יין כלל, ואמר מר רב נפרונאי כסדר הזה מקדש אומר ויכולו וכל הפרשה ואם אין לו יין מברך בפהיג ואח"כ מברך על היום וטועם ממנו כדי רביעית ואם לא טעם כדי רביעית לא יצא י"ח וכדי רביעית הייט מלא לזמני ואם אין לו יין מקדש על הפת ובמקום בפהיג אומר המציא. ומגיל דעל יין מקדשין דאמר ר' שמאל בר נחמני ארי יחנן קידו מנין שאין אומרים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הנמן החדלתי את תירושי המשמח אלקים ואנשים אם אנשים משמח אלקים במה משמח אלא מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין קטן אמר מר זוטרא בר טוביה אמר רב אין קידוש אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח לאסוקי שריחורע דלאו אורה ארעא ולאסוקי מגולה קטן) ואע"ג דשפייה במסנתת אפיה הקריבהו נא לפתחך. ובסדר מר רב עמרם ולאסוקי קתו) דילמא נפל מדי ואע"ג

עתים לבניה

צ"ז ע"כ. (היו) כרכות ל"ה עורכין ו"א ע"א. קטו) ב"ב צ"ז שם. קתו) בגמרא שם אמרו למעוטי ריחו רע ואיב"ע למעוטי מגולה ואף דגם לשחיות רשות אמור מגולה משום מכנה קט"ל דלקידוש סמל אף שהעבירו במסנתת כר' נחמיה דמחני סיגון להכשר גילוי, והנה הא דר' נחמיה היא ברייתא תמובא בש"ס סוכה דף ג' ע"א דסחלוקת ת"ק ור' נחמיה דלת"ק לא סהני סיגון להתיר גילוי ולשו' קשה כיון דמסתמא הלכה כות"ק למה דחוק הש"ס לאוקמי הא דרב אליבא דיתודאח כיון דבבר תירץ הא דרב למעוטי ריחו רע ודחוק לומר כיון דר' נחמיה דשם קאמר בלשון אימתי לא פליג ת"ק עליו דהרי במתניתן בפ"ח דמס' תרומוט מ"ז מבואר דסחלוקת היא בין ת"ק ור' נחמיה ועיין רמב"ם פה"ס שם שכתב דאין הלכה כר' נחמיה ואיכרא דבש"ס ב"ק קט"ז ע"ב מוקי שם הש"ס לסתם ברייתא כר' נחמיה וגם מוכח שם בשם ריב"ל דקאמר לא שנו וכו' לפרש דברי ר' נחמיה משמע דכוותי"ל ס"ל ולפ"ז לפי מה דאוקי הש"ס בב"ב הנ"ל גם הא דרב אליבא דר' נחמיה ראוי לפסוק כר' נחמיה וקשה על הרמב"ם בה"מ הנ"ל וכן בהלכותיו פ"א מה' רוצח הי"ד שפסק דלא כר' נחמיה וכן פסק הסוד כו"ד ס' קט"ז וכתב שם הב"י ממרנ' דתרומוט הנ"ל זמנים וידוע דהלכה כות"ק ע"ש וצ"ע כמ"ש, ומצאתי ג"כ באיסופות זקנים לב"ק דקט"ז הנ"ל הביא בשם הרמ"ה שכתב וז"ל וקו"ל כר' נחמיה דסגיין בעלמא כוותי' ועוד האר"ם ארוב"ל סבירא לי' כוותיה עכ"ל, מ"ש דסגיין בעלמא כוותיה אין מסק שנתכוין להא דש"ס ב"ב דהבא, וכן מ"ש דריב"ל ס"ל כוותיה דר' נחמיה היינו כמ"ש מדסודר לפרש דבריו ושמתתי שזכותי לכיון ממשאי לדעת הרמ"ה ז"ל ותימה על סרן הב"י שכתב בפשיטות וירוע דהלכה כות"ק ולא הרגיש סכל זה גם לא מרברי הרמ"ה. ק"ו) צ"ל ולאסוקי נמי מגולה ע"ש בסדר רב עמרם דף כ"ז ע"ב, וכפי מה שאתבונן בדברי תגאון רב עמרם אלו נראה דדעת הגאון ז"ל לאסור יין מגולה לקידוש אמילו במקומות דלא הוישיגין לסכנות נחש וכמו בזה"ד דמ"ם ספול לקידוש וגם בהעברת מסנתת דחיישיגין דילמא נפל ביה דבר מאוס וכמו שגזרין נקיי הדעת מלשנות משקין שעומדין בגילוי איזו זמן וספול לקידוש משום הקריבתו גם לפתחך, וכ"כ להדיא בהלכות רי"צ גאות תחלת הלכות קידוש בשם הר"ש הנגיד וכ"כ בשמן נגם בסור אר"ח ס' רע"ב, אולי גם הר"ש הנגיד הכין כן מרברי רב עמרם אלו, ועפ"י יתיישבו לי דברי הרמב"ם פכ"ס מה"ה שבת הי"ד כמ"ש ולא נאמר לקידוש יין הראוי לנסך ע"ג מוכח אלא להציא יין שרירי רע או מגולה ע"ש וקשה דלא תוצרך לדו"י לכתוב מגולה רחא הוא פוסק

דעבירה במסנת ולא אשכח ביה מדי קיח) אפיה הקריבה נא לפתחך קרינן ביה :

קנ תידי קיט) אין מקדשין אלא על היין ואין מברכין אלא על היין. אמו אשיכרא ואמאי מי לא מברכין שהכל אלא אמר אביי היק אין אוסרים הכא כום של ברכה לברך אלא על היין. פ' [לברך] ברהמיז אבל על שני לא והים דלא קבע סעודתו עילוי אבל קבע סעודתו עילוי היינו משתיה ומקדשין עליו ומברכין עליו בהמיז. ובירושלמי (ק) אמר ר' זעירא מדברי שניהם מברלין כלא יין ואין מקדשין בלא יין דעתי דר' זעירא דאמר ר' זעירא מברלין על השכר ואולינן מאתר לאתר

עתיס לבניה

דמגלה גם להדיוט אכור בשתיה אפי' ע"י מסנת וא"צ להציא מקדוש, ולפ"ש א"ש דנ"ס גם לדיד' במקומות דלא היישיגן לנילו דסכנת נחש, שוב ראיתי בחפזי זהב וי"ד סי' קס"ו שהביא בשם הרד"ש שהקשה כמו כן על הסוד, ולא תרגישו שגם תרמב"ם כתב כהסוד, ומ"ש המ"ו לתרין דרוק מאוד דמה ענין לדמות חשש סכנה סבעיות דגילוי לחשש סכנה סגלוות רוזנות, אבל באמת פשוט דהסוד הקדים זה בס' ר"ע ב"ה הג"ל דכשם דגילוי אסור לקידוש גם בהעברת מסנת ל' נחמיה משום הקריבה נא לפתחך דהה"ד לידן דליכא איסור גילוי מ"ס אסור לקידוש אף ע"י מסנת משום הקריבה נא לפתחך כל דאיכא חשש מנפילות דברים המאוסים כג"ל נכון. קיח) גם כש"ס טוכה תג"ל משיני כן לענין ניסוך הים ומה מוכח דגם חיכא דמותר בשתיה אסור לגבוה או לעסק של מצוה משום הקריבה נא לפתחך, וצ"ע על מ"ש הר"ן בחולין פרק גיר הגשה בשם תשובת הגאון ז"ל בעכבור שנפל לשמן בית הכנסת דאם יש ששים מותר באכילה כש"כ להוליק בביהכנ"ס ואם לא נמזה דהוא צונן מעבירו במסנת ואי לא כשם שאמור באכילה כך אסור בהחלקה משום הקריבה נא לפתחך, וקשה דאי קודם העברת מסנת אסור משום הקריבה נא לפתחך דהי לא מתיי גם העברת מסנת אף דמתיי לחיות אכילה וכמ"ש ועיין מג"א סימן קנ"ד ס"ק י"ג, וראיתי להרמב"ם פ"ב מ"ה איסורי מצוה ה"י שכתב דבחמה שגולדה בה אותה מסיפוט האוסרת באכילה אסור לגבוה משום הקריבה נא לפתחך ומכח כדעת הגאון הג"ל דרק באמור באכילה אמרינן כן, ועמ"ש בב"ם שם והי' שלא הוצרכו ש"כ ג"כ ברש"י ותלמי כ"ג ע"א ותבחים דס"ח ע"ב ועתי"ס שם, ועיין רש"י ובחיים דף ע"ד סוף ע"ב ד"ה נפילה שכתב דנפילה ששהתה מעל"ע דצריכה בדיקה מסמיני מריפות כיון דאיתחזיק בה ספק מריפות אין סכניסין אותה לעזרה לשוחטה משום הקריבה נא לפתחך ע"ש אולי מדמה ל'י' הוא דמסנת דר"ס טוכה זב"כ הג"ל, ואכמ"ס שהקשה הגאון בפלתי סימן ג"ס לר"ם דהוי' לזיעומא האך אפשר לשוחט שום ובחמת קדשים דהא צריכין לבדוק הריאה והיא מיעוט המצוי ושכיה (פ'י' ותוי לדידו' מח"ת כוזבא לידן) ובמקדש א"א לברוק לפרשיי הג"ל משום הקריבה נא לפתחך ונרחק חלק בין בדיקות אבר אחד לבדיקות כולה ע"ש בסמ"כ לק"מ דרש"י לא כ"כ אלא בגולד כה מריפה הניכרת מחיים דמאוס ואנו רוצין לשוחטה ולבדוקה כרי להכשירה בזה לא הכניסו אותה לברוקה אולי יוכשר, משום הקריבה נא לפתחך, אבל בהמה שלימה רעלמא דלא גולד כה ביותר סימני מריפה הא לא מאוסים ואף אם נברוק אותה אחר כל ח"י מריפות כשיסות התרגום ירושלמי פ' ויקרא ור"ם בחקותי (והראיתי בסמ"א שמשך אחר ענת בני א"י שהביא) המהרש"ל כיש"ש סוף ב"ב בחילוק ב"ב ובני א"י אור י"ח והלגם תמה ע"ז במספתח ספרים) אין בזה לאסור משום הקריבה נא לפתחך אדרבא הוא כבוד הקרבן טפי להקריב לגבוה בהמה שאין בה שום צד חשש ספק מריפה כביוקר כל הקרבנות דטען קודם שחיטה אף דאמרינן לדידן שכיחי מטיני דמסלי והה"ד הביקור דלאחר שחיטה והו' פשוט וברור, ויש ל' להעיר על המ"ו וי"ד סי' קס"ו הג"ל שכתב ליושב דברי הסוד דאף דחשש סכנות גלוי אסור גם במסנת, מ"ס לענין קידוש דהוי לצורך מצוה אין לתושב ולזה הוצרך לומר דמ"ס אסור גם לקידוש משום הקריבה נא לפתחך ודבריו מותרים ספק הש"ע לביטול דברי עצמו דכיש"ע א"ח גם לקידוש משום הקריבה נא לפתחך ומראה עצמו כמתויק ברעוה שאין המצוה נצטת מהתקלה ע"ש והי' מ"ס תנ"ה ספק דאין לשפוך מים שלנו לצורך מצת משום מת או תקופה הנפולת אף דאסור מחשש סכנה בשתיה, דשוטר מצוה לא ירע דבר רע, והמ"ו שם בס"ג ג' הוסיף דאסור לשפוך אותם דהי' כסולל במצות ומראה עצמו כמתויק ברעוה שאין המצוה נצטת מהתקלה ע"ש והי' לדבריו כיו"ד הג"ל מ"ס אסור להשתמש בהם גם למצוה משום הקריבה נא לפתחך כמו דאסור לקידוש. קיט) ספחים ק"ז ע"א. קי) פ"ח דברכות ח"א. קיח) ב"ב צ"ו ר"ע, וצ"ל רבא. קכ) לא

מישמע קדושה וכתב הנגיד ולי אית מרבנן דאמרי מברלין בלא יין דקאמר היכא דשכר חמר מדינה כדבעינן למימר. ואין מקדשין אלא על היין דקאמר שאין מקדשין על השכר אע"פ דאיתיה חמר מדינה אלא פת עדיפא וזיא דחביבא ליה אי נמי דלית ליה. ובפסקות ובגדולות ואי לית ליה חמרא מייתא עינבי ועצור לזו במעלי שבתא או במעלי יומא טבא ולאורתא מקדש עליהו דאמר ריביל קבלו) מוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קדוש הזם הואיל ולענין נזיר קרוי יין דכתיב סכל אשר יעשה מנמן היין. ובסדרו מר רב עמרם ויין מניחו שפיר דמי לקדוש עליה דאמר רבא מוחט אדם אשכול של ענבים לתוך הכוס ואומר עליו קדוש הזם. ולאחר שמקדש על הכוס נוטל ידיו ומברך ענפיי. נמל ידיו לא יקדש על היין. ובפסקות ובגדולות היכא דלא שכיח יין מייתא עינבי יבשות דכמישין בגופנייהו ותרי לזו במיא קכב) ועצר להון ומברך עליהו בפהיג דהניא קכנ) יין כושי ויין בורק והלסמין של מרתף דרתח במעצרתיה ושל צימוקים לא יבא ואם הביא כשר וכל היכא דאמר ואם הביא כשר מברך עליה בפהיג. וכטא דשעים ליה בפומיה לא מיבעי לברוכי עליה ברכת המזון ולא למימר עליה קדושי ואבדלתא דאמר מר מעמו סגמו קכז):

עתים לבינה

נמצא ברכי הגאונים כמה זמן יצטרך לשיעור כבישה להיות נקרא יין לקידוש [וכן לוי"ג] וגראה לדעתיה דלמי דבריהם שורה הצמקים במים ומוחט אותם ושייית הצמקים בתמים היא כרו שיתרכבו ויפה לסתום כל ההלכות שבהם א"צ לדון בזה על זמן של שיעור כבישה וכ"מ מס"ש תהלה בשם ההלכות פסקות וגדולות רמהני עצירות הענבים גם בע"ש וא"כ הה"ד במחיות הצמקים שנכבשו במים ואין לומר דרוקא במחיות ענבים שאין בהם חמימה תערובת מים שפיר מהני אבל במחיות צמקים שנכבשו במים א"כ תרי הוי היין הנשחט בתערובות מים, מה בכך הא יין סווג כשר לקידוש כל שיש בו טעם ומראה יין, אבל היכא שאינו סוחט יפה גוף הצמקים אלא לקדש על המים אלו שנכבשו בהם הצמקים וקלטו טעם הצמקים ולחלוותי שבהם בזה יש לדון כמה שיעור כבישה להיות נקרא יין לקידוש ופה"ג ווי"ג, והנה דעת המהר"ב"ח דצריך כבישה ג' ימים מעל"ע והרב הכ"א השיג עליו דהא שיעור כבישה במעל"ע ג' ימים באחרונים והטיב אשר יזכר בזה אבא סארי הרב הגאון המובהק וצ"ל אברס"ק בתשובה שמצאתי לו בכתובים וז"ל בקצרה כדעת המהר"ב"ח להצריך ג' מעל"ע כן נראה עיקר הלכה והנה המרדכי פ"ב דביצה דעתו דשיעור כבוש לא מוקרי כפחות ג' ימים לאסור והביא רא' מע"ז דל"ג דאמרין שם דמלאן ג' ימים מעל"ע ע"ש בקנקנים של יו"ג ש"ם דאין כבישה כפחות מג', ואני תמה על המרדכי דבשלמא שם בע"ז דבעינן להכשיר הכלים שלא ישאר בהם טעם איסור ובהו להועיל לפלוג כל הטעם שבו בעינן כבישה ג' ימים מעל"ע דרוקא משא"כ לענין שיעור כבוש מאיסור להיות דבר הנכבש בה נאסר מהאיסור לא בעינן שהאיסור יבליע בהכלי כל הטעם שבו והוא ישאר כעין יבש רק אם הועיל להיות מבלוע טעם מה בהדרב נאסר הדבר אף שעדיין לא שלט בה האיסור כל הטעם שבו והרי אם נפל איסור זה כדבר אחר ונכבש בתוכו חזר ואסור אותו והדרב פסע שנית ועפ"י אין רא' כלל לדון שיעור כבישה לאסור משיעור כבישה הנאסר בכ"ש הג"ל לענין הכשר והעלה כלי האיסור דבעינן שם להפליט כל טעם שבו והכלי ישאר כע"פ בעלמא דבהו בעינן כבישות ג' ימים מעל"ע דרוקא משא"כ להיות הדבר נאסור הנה באמת משם רא' דמגי במעל"ע דחרי בקנקנים דיו"ג שם גופא קאמר דמלאן מים ומערן בכל סוף מעל"ע הרי דבשיעור מעל"ע עשה פעולות פליטה וזה ברור בסברא ומעתה נכונה ג"כ דעת המהר"ב"ח הג"ל ולענין כבישות ענבים להיות נחשבו המים כיון עעטו לקבוע ברכה בפה"ג ולקדש עלי' שהשייכות בזה לומר שע"י קליטות טעם יהי' המים כולו נחשב ליין ובהו בעינן ג' ימים כדי שיעלום כל הטעם מהצמקין ויתחפר המים להיות נקרא יין רשיעור כבישה כבהו ג' ימים מעל"ע דרוקא ובפחות מהו קיומה בעלמא היא ולא נקרא יין לא לברכה ולא לקידוש ולא לוי"ג כנ"ל נכון להלכה עכ"ד אמר"ז וצ"ל אשר פלפל עיר כזה בתשובתי שם ודבריו ברורים. קכנ) כ"ב צ"ז ע"ב, ועתו"ס שם שכתבולחלק בין בורק דתוא רק נוטה ללבן קצת ונוטה לאדום, ובין חוריון דתוא לבן יותר מדאי ע"ש ובהו כארתי דהש"ס במנהגיו צ"ה, אשר ל' מוסיא ברוקא וא"ל שמאל טי אית לך בר חזיר גווני כמ"ש בספרי גר ערוך. קכז) ברכות ג"ב ע"א ופסחים ק"ה סע"ב ועפ"ש בתוס' ברכות שם.

קָנָא (קה) כפי המוכר מרחק אמר רב וזמרא בר מובה אמר רב אין קדוש אלא על היין הראוי לנמך עיני מוכח לאמוקי שריחו רע ולאמוקי מנולה ואעין דעבריה במסנתת אסיה הקריבו נא לפחתך. אבל יין מניחו מקדשין עליו דתני ר' חייא יין מניחו לא יביא ואם הביא כשר וכיון שאם הביא כשר אנו אסילו לכתחלה מקדשין עליו ואמר רבא סהם אדם אשכול של ענבים ואמר עליו קדוש היום ויין מזוג נמי אחשבי אחשביה דארי יוסי בר חנינא מדרם חכמים לר' אליעזר ככוס של ברכה שאין מברכין עליו בפהיג עד שיתן לתוכו מים הלכך מקדשין עליה. ויין של מרתף ושל צמקים לא יביא ואם הביא כשר וכיון דאם הביא כשר אנו אסילו לכתחלה. אמרי רבוחא לא כל צמקן שרי לקדוש עליהו אלא כנון דכמישין בנופניהו ולא דיבישין וכר עצרתהו נפקי מיניהו לחלוותה הני הוא דתרינן להו במיא ומעצרינן להו ומקדשין עליהו אבל אי כר עצרתהו לא נפקי מיניהו לחלוותה לא מקדשין עליהו קכו. וזמרא דריוחה חלא ופעמיה חמרא מקדשין עליה ומברכין עליה בפהיג ורב דנרסינן בפרק המוכר מרות קכו) אמר רב יהודא יין הנמכר מברכין עליה בפהיג ורב חסדא אמר נבי חמרא דאקרים למה לי. ואיל אבוי לרב יוסף הא רב יהודא והא רב

עתים לבניה

קה) סכאן עד סוף הסימן הכל לשון הרי"ף בפרק ערבי פסחים מסוגיות הש"ס ב"ב צ"ה. קכו) בהלכות רי"צ גאות ה' קדוש ססיום על זה, והוא לחלוותה לית ליה קעב ידוע אלא לא פתחת מכו יהבו מעמא ונזנא" עכל ולמאורה לפ"ו לא הו' להגאון לחלק בין אם יש בהצמקים לחלוותה או לא כיון דהתיקרי תלוי אם יש טעם ומראה יין בהמים דתרו בהן הצמקים, וצ"ל משום דהיכא דלית בהצמקים לחלוותה כר עציר להו אף שישי בהמים איזו טעם ומראה יין מ"ם לא חשיבא יין אלא קיוהא בעלמא כדאמרינן לקמן לענין שמרים דרמי עליה מים אלא היכא שישי בהצמקים לחלוותה או צריכין לשער בענין החלוותה שיסמיק לתת טעם ומראה יין טעם וזמרא יין סכאן בפהיג ולפ"ו למ"ש הרי"א באור"ח סי' ר"ד ס"ה דיון שנחערב בכשה חלקים מים אין מברכין עליו בפהיג והיינו ברעת הרי"ב"ש בתשובה סי' תל"ג דרומס כתר"י דיון נתבטל בכשה חלקים מים כמו שפסק כן גם ביו"ד סימן קל"ו ס"ג, ולפ"ו צריך לרעת כמה סדות מים צריך שיהיו בשירות הצמקים דבע"כ א"א לחשוב כל גוף הצמקים כאילו הן יין והא איכא תרצנים וזנים ועל טעם ומראה יין אין להשיגה אלא בפחות משישה חלקים מים כמ"ש בשו"ת מהר"ל סימן קכ"ב אבל ביותר משישה חלקים מים לא סהני מעמא דבקיוהא בעלמא חשיבין לי' כיון שישעורו חכמים שבשיעור זה נתבטל היין ולא חילקו בין יין ליוין, ונלפע"ד דכל שבאמת יש בה טעם ומראה יין אלא שאנו רגין שלא יהיו ששה חלקים מים מצד ענין ביטול ולזה בכה"ג חשיבין הצמקים כמו שהם כאילו הם כולם יין (כמ"ש גם ביצחק ירנן שם בה' רי"צ גאות הג"ל בשם הרה"ג ר' מענדל קארניא), וא"כ כל שהגיע זמן הכבישה להיות נחשב יין יש לשער שלא יהיו ששה חלקים מים בנגד הצמקים הנכבשים שמה כמו גדולן עתה אף שעכשיו נתגרלו הצמקין אחר כבישה כמ"ש דודי הגאון זצ"ל בעל תב"ש בבבא שור בבחי' ב"ב רצ"ו להביא ראיו' מסנתות נ"ה דלכ"ע בגזירותו תואיל ויכול לשלק ולהתוויין לכמות שהיו משתערין לכמות שהיו קדם שנתיבשו א"כ הה"כ בהצמקים שאחר שליכתם נתגרלן בכפל משתערין כך ע"ש ומה שחשיב עליו ביצחק ירנן אות י"ז דהאין אמת יין ארע מה שח' כי תכתת דודי הגזירות ומשתערין בכמות שהיו לצמקים להשתער בכמות שהן, לא ארע מה שח' כי תכתת דודי זצ"ל מתרומת גזירת על תאנים אף שהם עתה גזורת שהם קנים מתאנים מ"ם חשיבין להו לחשבון המידה כאילו הן תאנים תואיל ויכול לשולקן ויתגרלו בתמידה כשיעור תאנים הה"ד בנתנות הצמקים יש לרששבן בתמידה בנגד חמים כאילו הן גדולים בכפל כמו שהיו תחילה מרם שנתיבשו כאשר אנו רואים שאחר השליקה נתגרלים בכפל שבע"כ ענין גזירתן שהם תזריים כמו שהיו מרם היובש כי א"א שתתגרל בכבישה יותר מאשר תחוקחוג כאשר היתה בעודה עגבה לתה ואמיתיות השיעור כמו שהן עתה אחר כבישה שהיא הגורל שהיו מרם נתיבשו, אלא דו"ל שזה דרוקא היכא דצריכין לדון בשיעור גדול המרי רבוה יש לחשוב כמו שהיתה קדם שצמקה אם גם אחר הכבישה תזורת לכמות שהיתה אבל כאן שאנו רגין על שיעור לחלוותה בזה יש לנו לשער רק שיהיו לחלוותה שבהן יותר משישה חלקים מים שבפחות דרי נתבטל החלוותה בהמים כמ"ש ויש לחשוב המים כשיעור שנמן בתחלה בחשיה דרוק. קכו) ב"ב צ"ה ע"ב. קכה) שם צ"ו ע"א רב נתמן בר

חסדא מר כמאן סיל איל אנא מתניתא ידענא דתגן הברק את החבית להיות מפריש עליה תרומה הולך ואחיב נמצא חומץ כל ג' ימים הראשונים ודאי הן מכאן ואילך ספק מאי קאמר ארי יוחנן היק כל ג' ימים הראשונים ודאי יין מכאן ואילך ספק מיפ חמרא מעילאי עקר והא טעמיה ולא עקר ואחיל בתר דטעמיה עקר ותי ריחיה חלא וטעמיה חמרא וכל ריחיה חלא וטעמא חמרא חמרא. ואעינ דפליג ריביל ואמר ריחיה חלא וטעמי חמרא חלא. ולא ידעינן כמאן מיניהו פשיט ר' יוסף הא אשכחינן לאביי ורבא דאיפליגו בהאי פלוגתא בעיז בפרק השוכר את הפועל דאיחמר חלא לנו חמרא דברי הכל בנותן טעם חמרא לנו חלא אביי אמר במשהו ריחיה חלא וטעמי חמרא. חלא. ורבא אמר בנותן טעם ריחיה חלא וטעמיה חמרא. חמרא. וקייל הלכתא כרבא וכין דקם ליה ר' יוחנן כרבא וריביל כאביי ממילא שמעינן דהלכתא כר' יוחנן ושמיים דרמי עליה מים אעינ דאית בהו טעם יין לא מברכינן עליה בפהיג דאמרינן בעי מיניה רב נחמן מרב חייא קכח) שמרים שיש בהן טעם יין מהו איל מי סברת חמרא היא קיזאה בעלמא היא :

קנב תניא (קטז) לא יאכל אדם בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת כשהוא בתאוה דברי ר' יהודה. ואית דגריס בתאוה, בירושלמי קל) לתאוה אבל כשהוא מתאוה שכשהוא הוא (קלז) ר' יוסי אומר אוכל והו לך עד שתחשך והלכתא כר' יוסי דקייל הלכה כר' יוסי מחבירו, ומתני דרעבי ספחים דברי הכל היא דמדה ר' יוסי בערב פסח משום חיוגא דמצה, ובערבי שבתות ובערבי ימים טובים היכי דאתחיל לוי סקמי מ' שעות ואימשך (קלכ) סעודתיה דתניא מססיקין לשבתות דברי ר' יהודה. ר' יוסי אומר אין מססיקין ומעשה ברשביג וריי ורי יוסי שהיו מסובין בעכו וקדש עליהן היום איל רשביג לרי יוסי רצונך נפסיק ונידוש לדברי יהודה חבירנו איל בכל יום אתה מחבב דברי בפני יהודה ועכשיו אתה מחבב דברי יהודה בפני הנם לכבוש את המלכה עמי בבית לא נפסקו שמה יראו התלמידים ופסקו הלכה לדורות אמרו לא זז משם עד שקבעו הלכה כר' יוסי. ואמר רב יהורא

עתיים לכינה

יצחק מ"ד הייא בר אבין. (קטז) פסחים צ"ט רע"ב. (קל) לפנינו שם בירושלמי הגירסא בתאוה כאית דגריס שכתב וכן הגירסא בתוספתא רפ"ד דברכות, וגירסת הר"ף שם כשהוא מתאוה וגירסת הר"ח כשהוא תאב. (קלז) כוונתו סתומה ויש בכאן איזו שיבוש, וכל דברי רבינו עד וכתב הנגיד לשון הר"ף שם ר"פ ערבי ספחים. (קלכ) צ"ל ואימשך ליה כסעודתיה עד דקריש יומא שריס ליה לספה על השלחן ומקדש וחדר גבר ליה לסעודתיה דתניא וכו', והמעתיק עבר מסעודתיה לסעודתיה, ועיין בשלטי הגבורים שם שכתב ח"ל הסוד כתב ראסור לאכול פת מתחלת שעה עשירית ולמעלה ולדעת רבינו אסור מתשעה שעות ולמעלה וכן סימיני וסכ"ג ונראה דבהא פליגי דר"ף וסייעתו מפרשי סמוך למנחה המתניתן אלפגי שעה מנחה, והסוד מפרש סמוך למנחה אלאחר שעת מנחה עכ"ל וכאשר נתקבלתי לאב"ד בק' לרמיו בבואי שמה נשאלתי ע"ד השה"ג הללו דבריו תמוהים דהרי מתחלת שעה עשירית להסוד ומסוף תשע שעות להר"ף שיעור אתה היא, ומצאתי להפרי דרש גריס' תע"א הרגיש עליו בזה, אבל באמת צ"ל בשעה"ג הסוד כתב ראסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה וכן הנוסחה בסוד, ושגג הרב שה"ג ככוונתו על סוף שעה עשירית [ועיין בהש"ג רפ"ב שם אות ג'] ולזה כתב דהסוד מפרש סמוך למנחה דתגן על אחר שעת מנחה דשעת המנחה כהש"ג ומחצה וסמוך לו חיינו חצי שעה אח"כ והיא סוף שעה עשירית, ובאמת שגג ככוונת הסוד דמ"ש הסוד אסור לאכול פת משעה עשירית כוונתו מתחלת השעה עשירית כמ"ש אח"כ להדיא עד תחלת שעה עשירית ע"ש ודעת הסוד כדעת הר"ף וא"א כלל שיפרש הסוד סמוך למנחה על אחר שעת המנחה דהרי בכל ע"ש ויו"ש אסור מתשע ומחצה וע"ש הסוד כמבואר בגמרא. גם לשון סמוך לא יוצדק כלל על אחר הזמן דעל סמיכות על אחר הזמן בא לשון תיכף וכל לשון סמוך היינו רק על לפני הזמן, ועפ"ז העליתי במק"א לברור בצדק כמה שאמרנו בריש ברכות רפ

אמר שמואל אין הלכה כר' יהודה דאמר מפסיק סעודתו ועוקר השלחן ומקדש ואחיב נומר סעודתו. ולא כר' יוסי דאמר נומר סעודתו ואחיב מקדש אלא פורס מפה ומקדש ואחיב שרי המציא קלנו) ונמר למעודתיה ומברך ברכת המזון. תניא כותיה דשמואל ושון שאין מביאין את השלחן אלא איב קדש ואם הביא פורס מפה ומקדש. והיט לקידוש אבל להבדלה אינו מפסיק כרבעינן למיטר לקמן. והא דאמר רב תחלימא בר אבימי אמר שמואל כשם שפסיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה לומר שפורס מפה וסבדיל ואחיב נומר סעודתו כדרך שהוא עושה בקידוש ליתא. וכתב הגניד הכי ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך ואסילו לר' יוסי: לא קאמר דלא ליפסיק אלא אי אתחיל אבל אתחילי לכתחלה. לא לתחילי. ולי אית מרבנן דאמר הכי מתוקמא פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי במנחה קמנה דהיינו מתשע שעות ומחצה ולמעלה ור' יוסי בערב הפסח משום חיובא דמצה קלנו) ממילא דלר' יהודה דלא יאכל מפי' שעות ומחצה ולמעלה. ולר' יהודה אסילו סמוך למנחה קמנה בערבי שבתות ובערבי ימים טובים מפי' שעות ולמעלה כר' שיכנס לשבת כשהוא תאור דברי ר' יהודה מאימתי אמר ר' יוסי דלא ליתחיל בערב הפסח הא תני חרא שרין שאין מתחילין ואוקימנא בעי' ומאי אין מתחילין מפי' שעות ומחצה ולמעלה דהיינו מן המנחה ולמעלה דבין לר' יהודה ובין לר' יוסי אין מתחילין ובעי' מפי' שעות ולמעלה לר' יהודה אין מתחילין דהיינו סמוך למנחה מפי' שעות ומחצה ומעלה לר' יוסי אין מתחילין ואיכא ביניהו חצי שעה אבל קודם תשע בין לר' יהודה בין לר' יוסי מתחילין והלכה כר' יוסי. ובשאלות דמר רב אחא תיר קלסו) בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין להן טוס ראשון ואומ' עליו קידוש היום כוס שני אומר עליו כרהמין דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך נמרו כוס ראשון אומרים עליו כרהמין והשני אומר עליו וכו'. ולי אית מרבנן דאמר לא עבדינן לא כר' ולא כר' אלא כיון שקדש היום פורס מפה ומקדש כדאמרין לעיל. אלא למאי איכתיבא הא דשאלת דמר רב אחא למיגמר מינה היכא דנמרו כשקדש עליהן היום דמזון תחלה והדר קידוש כר' יוסי ועוד משום דאית בה שאין אומר שתי קדושות על כוס אחד אלא איב אינן חרא מילתא כגון הבדלה וקידושא :

עתיים לבינה

ה' ע"ב על תפילתי שתהא סמוך למסתי שהכוונה מוכרתת על תפילה של ערבית סמוך לשכיבה וכאשר מצאתי כן בפי' אחד בערך ערך תפל ר', כי להיות שבעל המאמר אבא בניסן דשם החזיק סמוך במציאות המזוקן כאשר באו שם אח"ו מאמריו ולזה הצטער בעצמו על זה להגן מפני המזוקן, ואשר לזה בא ג"כ מאמרו אח"כ להזהיר על המתנה לחביו בתפלה והיינו ג"כ בתפילת הלילה לפעם הזה שלא יזקק חביו מהמזוקין, אבל לפרש"י ורעמי' על תפילת שחרית לא יוצדק לשון סמוך למסתי אלא תיכף למסתי, ולזה ג"כ ה' אפשר להם לפרש לשון לפני מסתי דקאמר על כוונת סמוך למסתי כמפורש בבבויטא כמפרי ר"ם וזאת הברכה לפני מותו סמוך למותו כיוצא בו לפני בא יום הגדול סמוך לביאת יום הגדול עיי"ש בפסרי והדברים ברורים. קלנו) עמ"ש ע"ז בעל המאור ובר"ן שם. קלנו) לשון הגניד משובש פה ונראה רצ' משום חיובא דמצה מורה לר' יהודה וכו' ולר' יהודה אסילו סמוך למנחה קמנה אין מתחילין כרתניא לא יאכל אדם בע"ש ועי' מתשע שעות ולמעלה כר' שיכנס לשבת כשחוא תאור דברי ר' יהודה ומורה ר' יוסי דלא ליתחיל בערב הפסח כדאמרין תני חרא שרין שאין מתחילין ואוקימנא בעי' וכו' ובעי' מפי' שעות ולמעלה לר' יהודה אין מתחילין דהיינו סמוך למנחה רמנחה היא מפי' שעות ומחצה ומעלה ולר' יוסי מתשע שעות ומחצה אין מתחילין ואיכא ביניהו וכו' כנ"ל לתקן דברי הגניד ועיין היטב בדברי הרא"ש בפ' ע"פ שם מה שהקשה על הרי"ף וכן בשלטי הגבורים שם ובשאר ראשונים בזה. קלנו) גם זה מרברי הגניד כמוכח מהלשון דבסמוך ולי אית מרבנן וכו', ותפשתי בשאלות שלנו ולא מצאתי הובא בו כלל ברייתא זו דבני חבורה וכו' [שמקרה בש"ס פסחים ק"ב סע"א כתיבתא

קָנַג וכתב הרב בהלכות דיליה הכי קלוג ח'ר בני חבורה שהיו מסובין וקידש עליהן היום מביאין כוס ראשון ואומר עליו קדושת היום והשני אומר עליו ברהמ"ז דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכלין והולכין עד שתחשך נמזו כוס ראשון מכך עליו ברהמ"ז והשני אומר עליו קדושת היום. הא מתניתא כבר אדחיא לה דאמר רב יהודא א"ש אין הלכה לא כריי ולא כריי אלא פורס מטה ומקדש מידו וא"ע דאדחיא לה נמר מינה דהיכי דנמיר סעודתיה מקמי דקדיש יוסא ואדמשו ידיו קדיש יוסא מקדמין וסברין ברהמ"ז. והשני אומר עליו קדושת היום אמאי ונסני כוס אחר אמר רב ששת לסי שאין עושין מצות חבילות חבילות קלוג ואי קשיא לך יום אחר שבת דאמר רבא יקנה"ז דאלמא אומר שתי קדושות על כוס אחר התם לאו שתי קדושות הן דקידושא ואבדלתא חדא מילתא היא אבל ברהמ"ז וקידוש תרתי מילי נינהו. וכשאלתו דמר רב אחא קלוג והיכי דאתחיל במעלי שבתא מדאנדר וקדיש עליה יוסא פורס מטה על פתורא ומקדש תרי מספיקין לשבתות דברי ר' יהודה ורי יוסי אומר אין מספיקין ואמר רב יהודא אמר שמואל אין הלכה לא כריי ולא כריי אלא

עתים לכינה

פ"ד דברכות] וכבר העיר בתולדת הערוך אות ד' שספר השאלות שלנו נקצרו ונחסרו בו דברים רבים שהעתיקו על שמו בספרי הראשונים ע"ש ונוסף גם רמ"ז ז' על ראיותיו דשם. קלוג כוננו להלכות ה"י"ף פ"ט שם רמז תשע"ב. קלוג לשון הכל בו ה' שבת מה אה"ל שאין עושין שתי מצות, של תורה" על כוס אחר, נראה מדבריו רמ"ז למה שחייש הרב אלגאוי בקהלת יעקב ח"א אות א' רכלל זה היא רק היכא דתרוויה דאורייתא או דרבנן לא בחד דאורייתא וחד דרבנן ומתרי כזה הא דמרת הש"ס פ"ב דשבת למצוא טעם מרוע אין סדליקן בשמן שריפת שבתא ולא אמרו משום אין עושין מצות ח"ה ע"ש, טוב ראיתי שדברי הכלבו הללו מבוארים מדברי הרמב"ם פ"ט מה' שבת ח"ג שכתב ולא יברך [ברהמ"ז] ויקדש על כוס אחר שאין עושין שתי מצות בכוס אחר שמצות קידוש ומצות ברכת הכזון שתי מצות של תורה הן עכ"ל והנה אחר שכבר כתב שאין עושין שתי מצות בכוס אחר מה שחזר ובפל שמצות קידוש ומצות ברהמ"ז שתי מצות של תורה הן נראה בעליל שבא להורות על כלל זה דרק בשתי המצות של תורה [או שתיהן דרבנן] אמרינן בלל זה ולזה התם דמיוזי שהי' אוכל מבעוד יום וגמר אכילתו עם הכנסת שבת דעדין לא קידש בתפילה הווי מעתה הקידוש ואורייתא ולזה צריך שתי כוסות, אבל התוס' בספרי ק"ב ע"ב דה שאין כתבו מה שנהגו ליקח בסעודות נשואין שתי כוסות אחר לברהמ"ז ואחד לברכת נשואין היא מטעם זה דאין עושין מצות ח"ה ג"ש אף דברכת נשואין רק מדרבנן ועיין בתוכות ד' ע"ב ששמע דלא ס"ל רכלל זה רק בשתי מצות שוות וכל זה נעלם מהרב קה"י הג"ל, ויש להעיר בש"ס סוכה דף מ"ו מע"א דס"ל להכמים דאם היה לפניו מצות הרבה כגון ליטול לולב ולישב בסוכה ולהניח תפילין דמברך על המצות וא"צ לברך בפ"ע על כל אחת ואחת, והא אין עושין מצות חבילות חבילות והאיך יוכלו חיוב ברכת כל אחת ואחת לפטור עצמם מהם בברכה אחת כללית, ואולי י"ל דהוי כקידוש והבדלה דמתלק הש"ס שם דאומרים על כוס אחד דהדא מילתא היא והואי במגדל עוז שם בה' שבת הג"ל שהוא הכין בדעת הרמב"ם דגם בשניהם דרבנן ג"כ לא אמרינן האי כללא דאין עושין מח"ת ע"ש ולפ"י א"ש הא דר"ש סוכה הג"ל, והנה לדעת הרב המגיד שם דקידוש יו"ט רק דרבנן צ"ל דהא דפריך הש"ס בספחים שם מוקנה"ז הוצרך הש"ס לתרץ משום דקידוש והבדלה חדא מילתא, דאפשר דהמקשן הי' טובו דקידוש יו"ט ג"כ מה"ל כשימנה שאר ראשונים כמש"ל אות פ"ג והש"ס מתרץ גם לפי שיטתו דבחדא מילתא לא אמרינן כלל זה, וע"ש מגילה ד' רע"ב קיימא בנו רבינו משלות מנת וזמנתו לאביונים נראה שיוצא בשתי מצות ששולח לפניו משום משלוח מנות ומשום מתנות לאביונים ועיין מה שסלמל בזה במדור אבן שם ולא העיר בזה משום אין עושין מצות ח"ה ויש להעיר בזה מהא דר"ש נזיר דף ס' ע"ב בניזיר שהו' ומצויע שחך הש"ס שם או מהני להיות תגלחת אחת עולה לשתי מצות תגלחת שיש עליו ע"ש וכן במנחת דף ק' ע"ב דיכול לפטור עצמו ממצות ח"ת במצות ק"ש, גם יש להעיר עמ"ש הר"ן בסוף ר"ה דבסכוין למצוה אחת אותה כוונה מעכבת מצוה אחרת שלא תחול וא"א להיות טעמה הווי עולה לקיום שתי מצות ע"ש ועתוס' מ"ק דף ז' ע"ב לענין אין מערבין שמחה בשמחה שהיא כטעם דאין עושין מצות חבילות חבילות, ובארתי כל זה באריכות בתשובה. קלוג ס'

מורס משה ומקדש. ובמסוקות ובנדולות היכא דקבעו סעודתיהו מקמי ט' שעות ואכלו עד שחשיכה וקידש יומא הלכה מורס משה עליו סתורא ומקדיש ואעינ דלא בידך ברהמי' לבתר דמקדיש שרי המוציא ונמר סעודתיה ומברך ברהמי' ונשם שמסטיקין לקדוש כך מסטיקין להבדלה ולא לעקירת שלחן אלא למשה הלכך קבע סעודתיה בשבתא ונפיק יומא מסיק סלמיכל ופרים משה ומבדיל ונמר סעודתיה ומברך. ואמר מר רב צמה אי יתבו ושחו חמרא וקדיש עליהו יומא אי איכא חכא קמיהו לא צריך למיעקריה אלא מורס עליה משה ומקדש דאמר רב יהודא אמר שמואל הלכה מורס משה ומקדש ואמרינן למאי לאו לעקירת שלחן לא למשה. ואי איכא חמרא קמיהו כיון דלא שחו עד דמקדשי היינו המסקה דיליה. ואמר מר רב סתתיה בסירוש מורס משה ומקדש כיון שהשלחן ערוך וסת סרודה אין דרך להניח סת ולקדש על היין [הלכך] משום כבוד מורס משה ומקדש על היין. ובירושלמי קנט) כתב לענין וסירוק אם היה יושב ושוחה מבעוד יום וקידש עליו החום אינו אומר בפהיג. ובנדולות היכא דנמרס סעודתיהו מקמי דקדש יומא ועד דמשו ידיהו קדש יומא קנט) ליברכו ברישא ברכת המזון ולידברו דשנתא או דיומא סבא וליסבון כסא אחרנא וליקדשו עליה ולא ליברכו תריוהו אחרא כסא לפי שאין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מיס אמר ריב בר יצחק לפי שאין עושין מצת חבלות ואי קשיא לך יי"ט אחר שבת דאמרינן קידושא והבדלה על כוס אחד התם קידושא והבדלה חדא מילתא היא הבא ברהמי' וקדושא תרתי מילי נינוד:

קנ"ד גרסינן בפרק ערבי פסחים קמ"א) רב חיננא [בר] שלמיה ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא הוו קאי עליהו רב המנונא סבא אמרי ליה זיל עיין אי ננה יומא ונפסיק ונקבעיה לשבתא אמר להו לא צריכתו למקבעיה דדוא קבעה נפשה דהכי אמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש. פי' כל דבר שאוכל ממנו בחול עראי ועדיין לא הוציא ממנו המעשר אסור לאכול ממנו בשבת אלא איכ עישר מיס כיון דכתיב וקראת לשבת עונג ובעי לענוגי לשבת במאכל ובמשתה איסתליקו לה כל פרי מתורת עראי והוי לוי בשבת כמאן דאומניהו למיכל מיניה בתורת קבע ואי עשרינהו מבעוד יום מצי למיכל מיניה בשבתא ואי לא עשרינהו מבעוד יום

עתיס לבינה

יתרו. קנט) מ"ס יש כאן וצ"ל ובירושלמי כתב לענין ברכת הספוכה לחברתה והוי קידוש וסירוק אם הוי וכו' וכונתו לירושלמי מ"א דברכות סוף ה"ה ע"ש ועיין ג"ה ברא"ש פרק ע"ב סוף סי' ב' ובב"י או"ח סי' רע"א. קמ) כן היא בבה"ג צד מ"ד, ועיין רא"ש סי' ע"ב סימן ו' שנפתק בדין זה אם צריך להזכיר של שבת וי"ט בברהמ"ז היכא דגמר סעודה מקמי דקדש יומא ע"ש ותמתיי שלא הזכיר מדברי הבה"ג דמפורש דעתו דמזכיר של שבת וי"ט והנה הרא"ש שם הביא מתוספתא מ"ד דברכות דתניא בני חבורה שהיו מסובין וקידש היום גמרו סעודתן כוס ראשון אומר עליו ברהמ"ז ומזכיר של שבת בבהמ"ז ורחה זה ראשני התם שאכלו ג"כ משתחשך הלכך דין הוא שיזכיר של שבת בבהמ"ז משא"כ בגמרו מקמי דקדש יומא ע"ש ותמתיי לוי לפי על דבריו בתשובה כלל כ"ב סימן ו' שפסק שם באוכל בשבת סמוך לחשיכה ואח"כ חשכה שא"צ להזכיר של שבת בברהמ"ז לפי שאנו הולכין אחר זמן שמברך הברהמ"ז וכיון שמברך בחול אין להזכיר של שבת כמו כמי שלא התפלל של מנחה בשבת דבמוציא שבת מתפלל שתיים של תול והביא רא"י ג"כ מתוספתא הנ"ל דקתני דמזכיר של שבת בבהמ"ז א"ע"ג דסעודת תול היתה מ"מ אנו הולכין אחר הזמן שמברך הברהמ"ז ע"ש ותמתיי דרתי לפי דבריו בפסקיו הנ"ל אין מתוספתא זו רא"י ראשני התם שאכל גם משתשיכה ונתו דעכ"פ שמעינן דלא אולוין אור עיקר סעודה אבל מ"מ אין להזכיר מזה דאולוין רק אחר זמן שמברך הברהמ"ז [ולש"ז אמר בלא אכל כלל בלילה] וגם אפשר דבתוספתא מיירי שגם עיקר הסעודה אכלו אחר שקידש היום וצ"ע ועיין בב"י וש"ע סי' קפ"ח וסי' רע"א מ"ו בהגהות רמ"א ולא הזכיר מהבה"ג שכל דבריו דברי קבלה דמפורש דלעולם מזכיר של שבת וי"ט ועיין באחרונים שם בדין זה. קמ"א) פסחים ק"ה רע"א וע"ש בד"ס,

אמור לעשרינו משחשיכה ואסילו ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הדאי ומאותו העת קבעתן השבת למעשר ואמור לאכול מהן כאותו שבת מפני שקבעו למעשר וכן מספק חשיכה ספק אינה חשיכה קבעה שבת עצמה לקידוש ולא צריכי תו למירק אחשיכה אי לא חשיכה למקבעה משום דהיא קבעה נפשה הואיל ומספק חשיכה ספק אינה חשיכה היא מריסו ססה וקרישו ותהדרו לסעודתינו. סבר מניה כשם שקובעת לקידוש ובעי למיסק סעודה ולקדושי כך קובעת להבדלה למיסק סעודה ולאבדולי אמר לזו רב עמרם הכי אמר רב להבדלה אינה קובעת והיט לענין מיסק דלא מסיק לסעודתיה אבל אתחלי בסעודה [לא] מתחיל ומיסק נמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה מוסק, ושתיה נמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה דהא רבנן דבי רב אשי לא הוו קפדי אמיא וכן הילכתא. ונשאל ממר רב האי קמנ) האי דנרטינן רב חיננא בר שלמיה ותלמידי דרב הוו יתבו בסעודתא, והוה קאי עילוינו רב המננא סבא אמר ליה חוי אי ננה קמנ) קריש יומא נפסוק ונקבעי לשבתא אמר לזו לא צריכתו שבתא היא קבעה נפשה דהכי אמר רב כשם שהשבת קובעת לענין סעשר כך קובעת לענין קידוש ילמנו אדונינו אנה אמר רב שמועה זו והאיך מירושל. שמצאנו קמנ) בתלמוד ארץ ישראל ביאור כמעט ולא נתברר לנו. יש כמו זאת במקומות אחרות שאומרים שמעיה משום חכם ואין אנו מוצאין אותה כגון הא דאמרי קמנ) מסייע לי לחזקה דאמר חזקיה מלאוה בקרובים כשר. והשיב אל יקשה בעיניכם כי הרבה בלא מנין יש בתלמוד שנאמרו שמיעות בתוך מעשים וגוטה דשמעתא לא נאמרה בדוכתא אחריתי קמנ) וזימנן דהררין אמרין

עתים לכינה

קמנ) תשובה זו נדפסת [בקצת שבועים] גם בשו"ת הגאונים דפוס ליק סימן ג"ח, ובשערי תשובה סימן ק"ם העתיק כל הענין מספר העתים דהכא. קמנ) מורכב משתי גרסות שונות דיש גרסו אי ננה יומא ויש גרסו אי קריש יומא, ויש הבדל בין שתי גרסות אלו עיין בבעל המאור ובמלחמות זב"א"ש פרק ערבי פסחים שם. קמנ) אצלינו לא נמצא רבו וכמ"ש לבסוף גם הגאון המשבי"ם"ש בהגהות א"י הים בש"ת סי' הג"ל, והירושלמי היא בריש ערבו פסחים" העיד על מה שלא ראה כי אין שם רבו. קמנ) ב"ב ק"ב ע"ב. קמנ) סי' שאצלינו לא נמצא עיקרה בדוכתא אחריתא ומסמנן שכתב הגאון א"ח"כ דלאו כולוהו מכילתן אתיין לנו. וזמנינו כן גם במשנה חולין פ"ג ע"א וכדברי ר' יוסי הגלילי אף עיוה"כ בגליל, לשון וכרברי מוכיח שירמוז על מה שאמר ריה"ג במקום אחר ולא נמצא בזולת מקום זה שריה"ג אומר שבגליל הו' זבת רב בעיוה"כ, וגם רבינו הגדול רש"י ז"ל העיר כאילו מקומות שאינו יודע שורש המאמר היכון כמו בברכות כ"ה ב' מאן שמעית ליה כולא בית כד"א רבי ר"ש בן אלעזר וכתב רש"י לא ידעתי היכן הוא, ובשבת ק"ה ב' והתניא ספוי וביצי ננים פרש"י מתנייתא היא ולא ידענא היכא תניא, וכן בעירובין מ' ע"ב לית הלכתא כרב אחא ב"ב" כתב רש"י שם הא דראב"י לא איתפרשי היכן, וכן בפסחים ל"ד רע"ב תנא דבי רבה ב"א היא דאמר אפילו מגול טעון עיבור צורה. פרש"י עוקר מילתא לא ידענא היכן, ובר"ה דף י"ג סע"ב סי' שם זאני לא ידעתי מאן הוא האי תנא ע"ש, ויסיק לנו לכל זה תירוץ הגאון כאן שהעיד דהרבה בלא מנין נמצא כן בתלמוד, והי' נודעים להם אז עיקר שורשם למקומותיהם סבלי שהעירכו לשנות ולפרש אהיבא איתמר זה ולבאר, ועיין רבינו גסים גאון בהקדמות ספר המסכתא כתב ז"ל ויבא שיוכר ענין לא הוא מבואר בתלמודא אבל היא מבואר בתלמוד א"י כמו בסנהדרין כי האי מעשה דבעיא מוכסא אשר ביאורו בגמרא סנהדרין דירושלמי, ויבא שיוכר ענין שאינו בתלמודנו ולא בתלמוד א"י כאומרם במס' סוטה כגון יוחני בת רטיבא וכאומרם בתענית כמה גדולים בעלי אמנה מחוללה וכו' וכאומרם בברכות ובע"פ אל תשובו על מטה ארמית משום מעשה רב פסא עכ"ל ועש"ס גרה ח' סע"א רמייתא במשנה מס' ברכות וקאמר זאמר ר' אלעזר ובתלמודנו בברכות שם לא מוכרח מימרא זו דר"א ופרש"י בגדה שם ובירושלמי בברכות שם איתא ל', וכן בש"ס נויר דף ב' רע"ב אמרו השתא י"ל חסידתא אמר רב וכו' ולא ביארו שם היכן שורש מימרא זו רב ופרש"י שם והיכן שמעינן ל' לרב דאמר הכי במס' סנהדרין ירושלמית עיי"ש, ועיין ג"כ פרש"י תענית ס"ז ע"א על מה דאמרו שם ולמה

נטא והו בה חמינין דשביק לה וסן הווא דוכתא בלחוד נמרינן לה ולא צריכתא לאשכוחה ברוכתא אחרתי יותר על כן משניח ברייתא דאמרי תד הניא ולא ידעינן הווא אמרין דלאו כולדו ככילתא (לא) מטיין לוותין וקאמרי קמו) אסעד מילתא לא איהר ליה ואהדר ליה בככילתא אחרתי הווא הא שמעתא דאמר רב המנונא סבא דהא היא דוכתא ולכך הוזכר מעשה זו כדי שתאמר בו שמועה זו ולמקבעה בנפרא. ואנו בנעורינו כך הגיע אלינו בעבור ההיא שמעתא באלו מצאות קמה) דאיסור זרב ספרא דארכרינן מאי דתנן אלמנה מכרת שלא בבית ואיל רי אבא לרב ספרא ולא איתמר עלה אמר רב יוסף בר מניוסי אמר רב נחמן איצ לביד שומחין אבל צריכה לביד הדינשות שמראין דברים הללו דאיתמר עלה ברוכתא. וברוכתה ליכא מירי הווא בלחוד היא דאיתאמרא עלה וכמה תמהו מזאת עד שראינו רוב קמט) התלמודים כך הוא וישר בעינינו. והא שמעתא דרב דאתאן עלה מהא את למדנו כשם ששבת קובעת מוקצה ק) למעשה כך קובעת שבת לקדוש. ופי' הדבר הזה כי העת שמסק

עתיים לכינה

מתכסין בשקיף, וכן מצינו שסמכו בשורש המאמר על אגרות סודשים כמו ביזמא כ"ט למה במשלה אסורי לאילה ע"ש פרש"י, ובר"ה ס"ו רע"ב שנאמר כאשר הוא שם ע"ש פרש"י, ובהלכות דף ס"ה ע"א לא לחינם הלך זוריר, עיין ב"ר פס"ה, וש"ס עירובין ק' ע"ב גזל ממלה, עיין דברים רבה שומטים, ובמטהרין כ"ס סע"א שנאמר אבן אלקים לא תאכלו וכו' ע"ש פרש"י והיא בב"ר שם. קמ) נראה רצ"ל אפשר במתניתון לא אהדר לוי וכו', וכונתו לש"ס פסחים ס"ח סוף ע"א. קמה) ב"ס דף ל"ב רע"א. קמט) נראה רצ"ל רוב פעמים בתלמוד. ק) אינו יודע למי שבת הגאון למשך קביעות שבת למעשה לענין איסור מוקצה עד שחוצר' להביא רא' מפרק מפנין דסבל אפרו בסלסול בשבת משום מוקצה והרי באמת ענין קביעות שבת למעשה לענין איסור אכילה ערוא נאמרה (ואהרבה לענין איסור מוקצה אמרינן דלא קבעה דסבל מוכן היא אצל שבת עש"ס ביצה דל"ד סע"ב) וגם דר"ף בפרק ע"ס שם ס' כדברי רבינו הגאון אבל כתב ג"כ לענין איסור אכילה, ועיין להר"ה שם שכתב לפרש להיוצר דשבת אינו קובעת בספק חשיכה אלא מצה"כ וה"נ לענין קידוש הלא כדרי"ף ויתכן שבת לפרש כן דקשי' לוי ג"כ קישויות דרא"ש בפע"ס שם, והרמב"ם קודם במלחמות כתב שהר"ף קיבל פירושו מרבינו האי גאון וז"כ בתשובותיו, ואינו ספק שנתכווין לחשובה זו דרב האי שהעתיק דהרמ"ה פה ועיין היסב בפי' רבינו הגאון לפסחים שם כתב כעין ס' רבינו האי אבל גם הוא כתב ג"כ לענין איסור אכילה ולא הביא כלל מהא דר"ס סגנין ע"ש וכפי הנראה הו' למגיהם הגוסמא כשם שהשבת קובעת, מוקצה" למעשה וזה הודאי שיבוש דהא בש"ס ביצה דל"ד ע"ב איבעי' להו או שבת קובעת מוקצה למעשה ומסקינן דמוקצה אינו קובעת אולי לזה נדחק לפרש לשון מוקצה הכוונה לענין איסור סלסול מוקצה וד"ק, וראיתי שם בצל"ח פסחים שכתב דמה למדנו דתלמודי דרב חשבו שאין לקדש עד שחשיכה והתיר להם ר"ה בשם רב לקדש גם בספק חשיכה ומה שמשמע שעכ"פ בעוד דראי יום אמר לקדש (או לפי' דרא"ש והר"ה קודם צה"כ) וכתב והדבר תמהו דהרי הלכה רווחת בפי' רס"ז דסלסול הכנה יוכל להתפלל ולאכול סוד ע"ש ובנודאי שמקדש קודם אכילה ע"ש מ"ש ומה שסיים להדש, ואין אני רואה קוש' כלל דררי זה פשוט בש"ס ברכות כ"ו ע"ב דבמחלל של שבת בע"ש אומר גם קדושה על הכוס ועמ"ש רבינו המתבר בשם תשובותיו של רב האי בסוף ה' ערב שבת מהו, אמנם כאן לא הו' ספק לענין אי סותרין לקדש אלא לענין אם חייבין להפסיק שבתן וע"י שחל עליהן תובת קידוש אשר לזה השיב להם ר"ה דתובת קידוש לא חל אלא מצה"כ או להיוצר לפי' הגאונים מספק חשיכה ומאוהו זמן חייבין להפסיק ולקדש כדי לגמור סעודתן אבל לשון דר"ן שם שכתב שנחמקו אם הגיע הזמן שיהיו יכולין לקבוע השבת ולקדש והוא השיב להם שיוכלין לקדש מביה"ש כמו שקובעת למעשה ע"ש אבל באמת לא הו' כוונת דר"ן בלשון "יכולין" דקודם ביה"ש אקור לקדש או להר"ה קודם צה"כ אלא הכוונה דעיקר הזמן שיוכלין לקדש היא מצה"כ או מביה"ש ולזה נתחייבו או להפסיק אבל קודם זמן זה אינו זמן הראוי לקדוש סעד עצם קדושת השבת וכמ"ש ג"כ להכיות כן בשלמי הגבורים שם ולא נתחייבו להפסיק אבל מ"ס גם ספגל המנחה מיקרי זמן לענין שאם ירצה להתפלל ולקבל עליו השבת סאו ויכול ג"כ

חשיכה וספק לא חשכה קנול) אין מעשרין את הודאי וכל מה שהניע עונה הזאת ולא עישר הרי נקבע מוקצה לכל השבת כולה והנן קנול) מסנין תרומה וודאי אבל לא את המבל ולא את מעשר ראשון שלא נימלה תרומתו ולא את מעשר שני והקדש שלא נפדו ואין אדם צריך לקבוע כלכבו על אותה התבואה כי היא מוקצה אלא הנעת העונה שהיא כלכבו של אדם ספק קובעת אותה למוקצה ואין אדם צריך לבדוק ולחקור וכן מעת שרואה אדם ספק חשיכה ספק לא חשיכה הרי נקבעה שבת לקידוש ואיצ לחקור מן הגנות או מראשי הרקלים התניע עת הקידוש כמו שאמרו לרב המנונא לבדוק להן כדי שימטיקו לקידוש ויכינו את השלחן אלא משעה שנראית להן כן כבר נקבעה שבת והקצה המבל ונתחייבו להמטיק ומביאין את השלחן לקידוש, ומה שמצאתם בתלמוד אי בענין שמעיה זו אין אני יודעין מה הוא אלא מאי דנמירנא בפרושה הגדנו לכם, וסיפא דשמעתא סבור מינה כי הוי דקבעה לקידוש קבעה להבדלה כי הלקה מסוקה כשם שממטיקין לקידוש כך ממטיקין להבדלה אמר לה רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת להבדלה אין קובעת ולא אמרין אלא לאמטוקי אבל לאתחילי קבעה, הוי מפרשי רבנן לאמטוקי דלא מסלקינן שלחן ולהמטיק מלמעום כלום שאין אני חייבין בשעה שסמק חשיכה ספק לא חשיכה אבל להתחיל בסעודה אין מתחילין אלא בתר דנסיק יומא ומבדיל, וכי אמרינן שאין קובעת להמטיק ולא מיחייב לאמטוקי ה"ט לאכילה אבל לשתייה ממטיק, ולשתות נמי לא אמרין דממטיק אלא חמרא ושיכרא אבל למיא לא ממטיק קנול) כתב הגניד הכי ולי אית מרבנן דאמרי הא דאמרי רבנן לענין אבילה דקא מסיק ויכא דאתחיל בשבת קודם ספק חשיכה ספק לא חשיכה אם לא נמר מן חשיכה פורס מפה ומבדיל, ואיכא לאקשווי האיך תאמר שאין מתחילין באכילה מסמק חשיכה ספק לא חשיכה הוא אגן תנן ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשן כולן לאחריו דאלמא אוכלין אמרי משחשיכה במיש, וסידק קושיא זו כדאמרינן התם קנול) אין לו שני היז אין לו שני: קנול) ונשאלתות דמר רב אחא נשי נמי מיחיבינן לקדושי ביממא דשבתא דאמר רב ארא בר אבהו נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה

עתים לבניה

לקדש כשיסות חסוכים כן שהביא תבוי תבוי רס"ז, או אפשר שת"ן סוכר כוש מתגאונים שס"ל שאינו מקדש עד הערב, קנול) שבת ל"ד ע"א. קנול) שם קכ"ז ע"ב. קנול) כוונת דברי הגניד רס"ל דהא דאמר שמואל במסחים שם דף ק' סע"א דכשם שפוסק לקידוש כך פוסק להבדלה לא פליג אדרב רס"ל דמינו קובעת להבדלה לאמטוקי אלא רשמואל מיירי גודאי חשיכה דאז מחויב להמטיק להיות פורס מפה ומבדיל ורב רס"ל דמינו קובעת להבדלה לאכילה שא"צ להמטיק חיינו בספק חשיכה ודלא כהתוס' ברוך ק' רע"ב שם, וכדעת הגניד כן הבין גם הסמ"ב בדעת הרי"ף וכמ"ש בשו"ת סדרי"ק פורש צ"ו ע"ש והר"א"ש כמ"ש שם סימן י"ב הביא כן גם בשם בעל העיטור והוא כתב עליו דאין זה דברים של מעט ורחוק מן הדעת היא ע"ש וכנראה שרמ"א לא הבין כן בדעת הרי"ף ועיין כצ"ל"ח שם שהביא בשם הגאון ר' אברהם ברודא ו"ל שהוא פי' דעת הרי"ף דס"ל דלהבדלה אמרי גודאי חשיכה אין קובעת, ולפ"ש בשו"ת מהרי"ק הג"ל שכן היא שיטת הרמב"ם מוכח כדעת הגאון רא"ב דירוע דהרמב"ם והר"א"ש נמשכין עפ"י רוב אחר דעת הרי"ף, אמנם מ"ש הצ"ח להכריח כן דאי נימא דחש"ם מיירי רק בספק חשיכה א"כ למה הצריכו לומר דאתחילי לא מתחילינן משום איסור הבדלה תיפוק לי' דאסור משום ק"ש של ערבית דהא בספק חשיכה עדיין לא קרא ק"ש שומגה מצה"כ, לכאורה ו"ל רנ"ג לענין נשים החייבין ג"כ בהבדלה ופסורין מק"ש, אלא רשנויי רחיקא הוא, אבל ו"ל עוד רנ"ג היכא שקרא ק"ש בספק חשיכה ונמו דמספק צריך לתזור ולקרוא אח"כ מצה"כ מ"מ לא מיקרי אוכל קודם ק"ש וכן מפורש בכ"י סימן רס"ז אבל משום איסור הבדלה אסור, קנול) צ"ל אין לו שאני וכוונתו לך ק"ב ע"ב שם ועתס' שם דקושי' זו הביאו בשם הגאון רבינו נסים והתוס' תירצו כתיורין הגניד. קנול) פ' יתרו סימן

קנו) ואמאי מי ע שהיג היא ונשים סמורות אמר אביי מרבנן איל רבא הוא דבר תורה קאמר ועוד אי הכי כל היכא דמסירין מדאורייתא ליחייבינו מרבנן אלא אמר רבא וכוזר ושומר ברבור אחד נאמרו כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ונשים הנאיל וישנן בשמירה ישנן בזכירה קמו) ואמר מר רב האי נשים חייבות בקדוש היום דבר תורה ואעני דומן נטמא ודכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. ולי אית מרבנן דאמר קמו) כיון שאשה ישנה בזכירה מהית אשה מכרכת לבעלה אלא שהיא מגונה אבל קמן כיון שאינו מחויב בדבר אינו מציא אחרים ידי הוכתן. וכשאלתו דמר רב אחא נמי מאן דלאו בר הוכה היא כנון חשיו כי מקדש לא מסקין אחרים ידי הוכתן כדתנן קמו) זה הכלל כל שאינו מחויב בדבר אינו מציא את הרבים ידי הוכתן קמו) וכתב נמי רב אחא בים אלו מאן דבעי מזבין שרנא וקדושא לשכתא וליכא בידיה אלא [על] חד מינתן הי מינייהו עדיף קדוש היום עדיף דהויל הוכה דאורייתא דכתבי וכוזר את יום השבת לקדשו ואמר מר זכרנו על היין ככניסתו אבל נר לכבוד בעלמא הוא או דלמא נר עדיף דאי ליכא נר לא מתאכיל ליה ולא מישהי ליה ומעניא שבתא ולא הויל שלום בביתיה. תיש דאמר רבא שמיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו קמו) בעי רבא נר חנוכה וקדוש היום הי מינייהו עדיף בתר

עתים לבינה

ג"ד. קני) ברכות כ' ע"ב. קמו) נראה דצ"ל ואמר מר רב שמאל וכו"מ סמ"ש אחר זה ולי אית מרבנן שזה רק לשון תר"ש הנגיד אשר לו רגיל על לשונו. קמו) עיין ב"י סי' רע"א הביא זה בשם הכלבו וע"ש בב"ה ומנ"א והנה מפורש כן כבר שזה דעת הנגיד ז"ל. קמו) ר"ה כ"ס ע"א. קמו) עיין שאלתות סוף פ' תצוה וכן בס' בהעלותך. קמו) חסר נר ביתו וקדוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו עש"ס שבת כ"ג ע"ב וחסרון זה גם בשאלתות תצוה. והנה סה שהקדים השאלתות לחתמק אם קדוש היום עדיף משום דה"ל תוכה דאורייתא תקנה בעיני סוכא דא"כ מחויבן שמיטא לי' באמת לרבא מבלי שום ראוי' דנר ביתו יהי' עדיף מקדוש היום אף שהוא דאורייתא. ועוד רעכ"ס תו"ל לרבא להקדים זה בלשון בעיא דה"ל לומר בעי רבא נר ביתו וקדוש היום הי מינייהו עדיף נר ביתו עדיף משום שלום ביתו או קדוש היום עדיף דהוא דאורייתא כמו בסמך באיבעי' קדוש היום ונר חנוכה, וכן קשה גם בהאיבעי' דקדוש היום ונר חנוכה ונקיט קדוש היום עדיף דתריר דצריכין לדתק לרעת הגאון דה"ק דמלכד דהוא דאורייתא תא גם תריר (כס"ש בשאלת שלום שם) דמלכד שזה דוחק שהשמים המעלה היותר עקירת זולת זה מחויבין שוב הדר פשטי' מבלי שום הבאות ראוי' דפרסומא ניסא עדיף אף נגד מעלות דאורייתא ומעלות תריר, ולרעת ויהי' הסבורים דקדוש על הכוס רק דרבנן א"ש הטוביא לנכון דרבא תקדים שמיטא לי' נר ביתו ונר חנוכה דיש לנר ביתו מעלה דהיא תריר ויש לנר חנוכה מעלה דהיא פרסומא ניסא מ"מ נר ביתו עדיף משום שלום ביתו וא"כ איכא לנר ביתו שתי מעלות, וכמו כן נר ביתו וקדוש היום רשניהם תריר ג"כ נר ביתו עדיף משום שלום ביתו וא"כ איכא לנר ביתו מעלה נוספת, ושבו מיבעי' לי' בנ"ח וקדוש היום דלנר חנוכה איכא מעלה דפרסומא ניסא ולקדוש היום איכא מעלה דתריר ואין לאחת מעלה נוספת על השניה כזה יש ספק בשיקול מעלות פרסומא ניסא עם מעלה דתריר אינו משתיהם עדיף, והדר פשיט' לי' מכברא דפרסומא ניסא עדיף ובהו עולה הטוביא לנכון כלי שום דוחק וקשי, וצריכין אנו למשכנו נפשין ליישב דעת ראש הגאונים הרב אחאי ונ"ל דס"ל דהא דרשיט' לי' לרבא דמעלת פרסומא ניסא עדיף גם סמכות דאורייתא ותדיר אויל לשיטתו בש"ס מגילה דף ג' ע"ב דקאמר רבא שם שמיטא לי' עברה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדריב"ח תלמד תורה ומקרא מגילה מקרא מגילה עדיף מדסמכו של בית רבי הרי הוכיח כאן בראיות דמעלות פרסומא ניסא עדיף גם לדחות ס"ע דאורייתא ותדיר ועפ"ז פשיט' לי' גם כאן דג"ח וקדוש היום ג"ח דהיא פרסומא ניסא עדיף אף דק"ה דאורייתא ותדיר, ועפ"ז י"ל ג"כ הא דרשיט' לי' כאן לרבא דנר ביתו ונר חנוכה או נר ביתו וקדוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו היינו ג"כ כפי סה דבעי לי' לרבא במגילה שם מקרא מגילה וסת מצוה הי מינייהו עדיף מקרא מגילה עדיף משום פרסומא ניסא או"ד מת מצוה עדיף משום כבוד הבריות והורו פשיט' לי' רמת מצוה עדיף מדגרויל כבוד הבריות שרונה ל"ת שבתורה ע"ש ועפ"ז גם כאן מדאמינן בש"ס תולין רף קמ"א ע"א דגרויל השלום שרונה ל"ת

דבעיה הרר משמשה פרסומא ניסא עדיף. וכתב הנגיד הכי ולי אית מרבנן דאמר תניא כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם לכבוד לילה (קסט) ולא איפשיש בהדיא מאי כבוד יום ומאי כבוד לילה ומדקא מפרש מר רב אחא דנר לכבוד בעלמא היא קסט איכא למיטר דכבוד לילה כגון נר בלילי שבת. וממילא ידעת דכבוד יום כגון עונג שבת וכיוצא בו, ועוד מדקייל (קסד) אם אין לו אלא כוס אחד קידוש היום קודם לכבוד היום ידעת דהכי היא קסט) ועוד דאמר מר בר רב אשי קסו) לענין קידושא רבה דיומא דשבתא אתייהכא ומברך עליי. ומשגרי משום כבוד השבת :

עתים לבינה

המורה דמיוקות שם הקדש א"כ נר ביתו עדיף ממעלות פרסומא ניסא, וממילא כש"כ דעריך מקידוש היום אף דקידוש היום דאורייתא דהרי פרסומא ניסא עדיף ממצוה דאורייתא וכיון דשלוש ביתו עדיף מפרסומא ניסא א"כ כש"כ דעריך מצוה ד"ת גידיא כניל נכון, ומהשאלתות הללו מצוה דס"ל שלא כרעת הד"ן והתוס' שהביא הרמ"א באורח סי' תרפ"ז דס"ל דאין שום מ"ע דאורייתא נרחית מפני מקרא מגילה אף דהיא פרסומא ניסא ועיין בסורי זבב שם, ותמתי ג"כ על הרשב"א בחי' שבת כ"ג כמגוין דפשיטא לי' דאי קידוש היום דאורייתא או עדיף מפרסומא ניסא [והיא כשישנות התוס' והד"ן ברמ"א הנ"ל] ולא היגישו מדברי השאלתות דהכא, ועש"ס ברכות י"ד ע"א דבעי שם אשיאן מ"י חייא או אמרינן ק"ו ק"ש דאורייתא פוסק הלל ומגילה דרכנן מיבעי' אור"י פרסומא ניסא עדיף, ובק"ש איכא גם מעלה דתדיר מבואר דמפיקא היא אם פרסומא ניסא עדיף ממצוה דאורייתא ותדיר או להפוך ועיין מ"ש בשו"ת דברי יעקב סימן מ"ב דבר נכון ומתקבל בתשובת ר' חייא שם, ועיין מ"ש לעיל באות ל"ה. (קסז) פסחים ק"ה סע"א. (קסז) חנה זה אמת דהדלקת נרות היא ג"כ בכלל כבוד השבת וכמ"ש גם הרא"ש בשבת פרק כל כתבי סימן ה' וביוסא פרק יוח"כ סימן ט' משה דכתיב על כן באורים כבוד ד'. ומ"ש שם בשם התרגום ליתא כן בתרגום שלנו אבל כן הוא בפסיקתא פוסקא קומי אורי ועיין רמב"ן עה"ת סוף פ' נה. אבל לא זכותי להבין דכרי הנגיד ו"ל דהאיך אפשר לומר דכבוד לילה דקאמר היינו נר בלילי שבת והאיך יהי' כבוד יום קודם לנר שבת השתא קידוש היום קודם לכבוד יום כש"כ נר ביתו דקדם לקידוש היום לא כש"כ דקדם גם לכבוד היום, וכאמת הרי הוא גומא כתב דכבוד יום היינו כגון עונג שבת א"כ ממילא כבוד לילה ג"כ הכוונה כן ובוה כבוד יום קודם וכפרשי"י ורשב"ם שם דאם אין לו רק מעט יין או דגים וכיוצא יגוחם יותר למערות היום וצע"ג. (קסד) שם, וצ"ל אם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום וכו'. (קסד) כוונתו דש"ס מזה דכבוד היום היא שתיות כוס יין לענג שבת, וכן מפרש בירושלמי ברכות סוף פ"ז ועתוס' פסחים דק"י סע"א, ובגמרא שם הקשו דאם אין לו אלא כוס אחד לקידוש הלילה לישבקי' עד למחר וליעבד ב' תרות ומשני חביבה מצוה בשעתה וקשה בעיני דא"כ מדוע נאמר דכבוד יום קודם לכבוד לילה ויניחם עד היום כיון דגם בלילה מצווה על עונג שבת כמו ביום א"כ ניסא דחביבה מצוה בשעתה, וצ"ל דרווקא בקידוש ליל שבת שדעקבע חיוב המצוה לקרש בלילה בזה נהו דאם לא קידש בלילה יכול להשלים לקדש ביום מ"מ אין לנו לומר שירדה בכחון חיוב מצוה הקבוע עליו עתה ליום השני אף שלמחר יעשה בזה עוד קיום מצוה דחביבה מצוה בשעתה ואין מעבירין על המצות, אבל מצות עונג שבת אינו חיוב מצוה קבועה אלא דכששורתה כוס יין וכיוצא סמיום כזה מצות עונג שבת וכוה כיון דכבוד יום קודם לכבוד לילה מש"ה יותר טוב שיניחנה עד היום לקיים מצות עונג שבת בזמן העדיף שפי, וי"ל עוד דגם בחיוב מצוה קבועה כל שקיים מצוה אחת היא יסוד לדרתה ליום מחר כל שביום מחר יעשה מצוה דעדיף שפי וכמו שדעתיא בשו"ת חכם צבי סימן ק"ו מש"ס מנחות מ"ש דלא אמרינן אין מעבירין על המצות אלא בשתייהן שוות ע"ש ולזה גם ככבוד יום וכבוד לילה כיון דכבוד יום עדיף שפי דחינן מצוה עונג שבת הלילה ליום מחר, אבל חביבה מצוה בשעתה ענין אחר היא וכל שהמצוה ההוא אם יעשנה עתה בזמן חיובה מקיים המצוה כרינא ואם יעשנה למחר לא גתקיים כתיקונה כקידוש הלילה שעיקר קיום מצוהה היא בלילה ואם לא יקדש עתה אלא למחר אין זה רק תורת השלמת מצוה הלילה ונתו דבקידוש יום מחר יתוסף בזה מצוה צדדיות קיום עונג שבת מ"מ אין לדרתה המצוה מעיקר זמנה ולעשותה בזמן שאין אז עיקר קיום המצוה ע"י איוו תועלת צדדי שאין בו עדיפות לעצם מצוה זו דרחינן לה ואמרינן בזה דחביבה מצוה בשעתה עדיפא שפי ואין לדרתה, וזה ג"ל סברא ישרה ומקומת. ועתוס' יומא ל"ג ע"ב, ועיין משנה למלך פ"א מה' מגילה ה"א מ"ש לחלק בין מצוה אחת למצות תלויות יעש"ב ודוק. (קסו) מאמר זה שהביא הנגיד ו"ל בשם מר בר רב אשי

קָנָן ולאחר שמוקדש על הבוס על השלחן נוטל ידיו ומכרך על גטילה ידים. וחיב לבצוע קספ) על שתי ככרות בשבת ומכרך המצאי דרסינן בספק כיצד מכרכין קספ) אמר ר' אבא וחיב לבצוע על שתי ככרות בשבת שנא' לקפו לחם משנה ואמר רב אשי חזינא לרב כהנא דנקיס תרתי ובצע חדא. נקיס תרתי דכתיב לקפו לחם משנה ובצע חדא דלא ליתחזי כרעבתנותא. ר' אמי ור' אסי כי מיקלע להו ריפתא דעירובא דשבתא מכרכי עלה המצאי הואיל ואיתעביד ביה חדא מצה נעביד ביה מצה אחרת. ואמסור דהא דר' אמי ור' אסי כננן זיס טוב שחל להיות בערב שבת דעבינן עירובי תבשילין קספ) בחמשה ואכלינן ליה להווא עירובא כליל שבת. אי נמי כננן דעביד עירובא מחול לשבת לענין טלסול ואכלינן ליה במצאי שבת קפ) הואי מיקלע להו ריפתא לא בא להשמיענו דשבתת היא אלא אפילו בחול עתים לבינה

לא נמצא בשום מקום בש"ס וגם חיבות ומשנר אין לו ביאור, ומצאתי בשאלות מ' יתרו דאודי שזעתיק מאמר תגמרא בפסחים ק"ז ע"א דקידוש היום אמר רב יהודא בורא כהה"ג דסיף על זה „אתיין כמה דחמרא ומכרך כהה"ג ומישתי [וכן יש להגי' כדברי רה"ח פה במקום ומשנר] משום כבוד שבת" ע"ש והביאו גם בפרש"ם סמחים שם, ובזוהרי כי כספר שלפני הנגיד ה' כן הגוססא בגמרא בשם ר' בר רב אשי. קפ) ראיתי כוס של שלמה סוף ב"ק כקונטרס חלוק בניי בכל ובני א"י כתב שם באות כ"א ור"ל בניי בכל בוצעים בשתי ככרות בשבת שהם דורשים לחם משנה בני א"י בוצעים על אחד שלא להכניס כבוד של ערב שבת עכ"ל ודברים הללו מצאתי גם בראב"ן דף ע"ד ע"ב שהביאו כן בשם חלוקות בניי בכל ובני א"י ושם כתב בא"י [בוצעים] על אחת שליטה שלא להכניס [כבוד] של ע"ש בשבת מ' כי לתם משנה אחד לשבת ואחד לערב שבת עכ"ל, ועמ"ז נראה רלבניי בכל ה' מביאים שתי לחמים ובוצעים גם את שתיהם אבל בניי א"י לא היו מביאים רק אחד ולא דרשו לחם משנה על שבת דלתם אחד ה' לע"ש ולזה רב כהנא נהג כמנהג שתייהם שהי' נקיס שתיים שדרש לחם משנה כמנהג בניי בכל אלא דרשו ל' רק על מצות התבואה על השלחן דלקפו כתיב ע"ש פרש"י והי' בוצע רק אחד כמנהג בניי א"י ודלא כרבינו המחבר פה שכתב הטעם דבצע חדא דלא ליתחזי כרעבתנותא דהא בגמרא מבואר דלא שייך כזה מיתחזי כרעבתנותא כנ"ל. קפ) ברכות ל"ט ע"ב וע"ש בוח' דרשב"א ושבת ק"ז ע"ב. קפ) המעתיק הראשון הגי' בזה"כ דברים קשים נגד רבינו כתב ור"ל וכן הדין מצד עירובי תבשילין בפת מה שחלקו ב"ש ובי"ה לא הזכירו אלא תבשיל וגם בפירוש הזכירו רבותיו במס' יו"ט שאין מערבין בפת עכ"ל דברי רוח הן ולא ידע שהכה"ג ור"ש חוקן ודח"ת כולם מספק כרי"א דצריך לערוב ע"ת גם בפת כסוכה ברא"ש פ"ב דביצה ותוס' שם דף י"ז ע"ב ועיין כספר המכריע סי' ב' וס"ש כזה בתנתיי עליו הנקיא בשם הכרעות התלמיד [שנרסם ברוסא] ובזוהרי שגם רבינו הבריע בהלכות ע"ת לתת לפסק הבה"ג דרעמי' לערוב ע"ת גם בפת כמנהג שלט, ורש"י בברכות ושבת שם מפרש ל' בעירובי חצרות, וראיתי גם בשאלות מ' בשלה סימן ג' שהיא גורם בהא דאביי מני ה"ו ע"א שם לא שנו אלא תבשיל, ופת"א אבל פת, „לתהדיה" אמר ע"ש גם הנה מבואר גם דעת השאלות דצריך לערוב ע"ת גם בפת ותסתתי על הראשונים הנ"ל שלא הביאו אותו. קפ) דעת רבינו ככאן שנבה מסני מדוע כרמפרש ל' על עירובי תבשילין נוחא ל' לפרש שבצעו על העירוב כליל שבת, וכפ"י זה דמפרש ל' על פת דעירובי חצרות דהק לפרש דאכלו ל' במצאי שבת ולמה לא מפרש גם בפת של עירובי חצרות שאכלו העירוב כליל שבת ועיין ב"י אוח"ס סי' שצ"ד שהביא בשם המכריע והגהמ"י שהי' המהר"ם נוהג לאכול פת העירוב של עירובי חצרות משחשיכה מיד וטעמא משום רגבי עירובי תחומין נמי משום דירה היא ואפ"ה בבין השמשות מני הה"ד לעירובי חצרות ע"ש ועתים' עירובין מ"ח ע"א ד"ה כיון, וראיתי גם בפ"י רבינו אהרן הלוי ור"ל לברכות דל"ש שם שכתב על זה דר' אמי ור"ל מ' אי בפת עירובי חצרות לאו באותה שבת ואי בפת עירובי תחומין אמי' לאותה שבת ובגוססא דרד"ף כתיב אי מיקלע להו ריפתא דעירובא בשבתא עכ"ל אולי כוונת הרא"ה במ"ש דאי בפת עירובי חצרות לאו באותה שבת משום דסוכי שאין מערבין עירובי חצרות בכל ערב שבת שלא יבא לירי שכתה ולזה נקיס בלשון אי מיקלע להו כיון שלא הי' בכל שבת ובאמת א"צ דלשון אי מיקלע היינו משום דלאו בכל ע"ש היו מניחין הפת בביתם כמ"ש רש"י בשבת ק"ז הנ"ל ועיין ג"כ בר"ן שבת פקק כל כתבי שם, אבל זה ודאי דלכ"ע בכל וסן שזדמן להם הי' יכולין לאוכלה

קאמר כלומר כי מיקלע לזו בכל עת. קעג) שאלו מקמי רב נמרוני נאון ביום טוב צריכן אנו לבצוע על שתי ככרות או לא והשיב הכי. הו יורעין שצריכן אנו לבצוע על שתי ככרות מה מעם מפני שבשבת עצמה לא נתחייבו לבצוע על שתי ככרות אלא משום מן שכיח שלא היה יורד בשבת והחירו ישראל ללקוט לחם משנה ואר' אבא חייב ארם לבצוע על שתי ככרות בשבת דכתיב לקטו לחם משנה ובימים טובים נמי כיון שלא ירד מן ביום קעג) חייבין אנו לבצוע על שתי ככרות כבשבת ומנין שלא ירד מן בימים טובים שכך שנו חכמים ששת ימים תלקטוהו קעג) ר' יהושע אומר למדנו שאיט' יורד בשבת. ביום טוב מנין תיל לא יהיה בו. בזהב'ס מנין תיל שבת לא יהי בו :

סליק.

עתים לבינה

גם בליל שבת וכמ"ש בשם הב"י בשם מהר"ם וא"צ במר"ש רווקא וטרמוכה ג"כ למי נוסחת הרי"ף בשבתא, ובדרכי משה שם כתב בשם מנהגי מהר"א דיש לאוכלו בשחרית בשבת ופסק כן ברמ"א שם ולא פירש מה טיבו בשחרית רווקא ואם ח' רצה להשתמש בו למצוה ללחם משנה א"כ יש לאוכלו במנהג, ומצאתי למרדש"ל פ"ב דביצה סי' י"ח בסופו שהוא כתב בשם מהר"ם שהי' נוהג לתבוע פת של עירוב ללחם משנה בכל סעודה ובסעודה ג' הי' ברצוע עליו [ולא כעדות הגהמ"י בשמ"ן] ומ"ס מי שנתג לבצוע בבוקר על שתי הככרות יגיד פת העירוב למעלה ויכצוע עליו ע"ש ומזה תבין דמ"ש במנהגי מהר"א לבצוע עליו בשחרית היינו רק למי שנוהג לבצוע בבוקר על שתי הככרות ולדירן באמת נכון יותר לבצוע עליו בסעודה שלישית ודלא כפסק הרמ"א, ובגליון הב"י שם מצאתי לאבא סארי הגאון המובהק וצ"ל שכתב וז"ל מ"ש הב"י בשם הגהמ"י להתיר לאכול העירוב רע"ח משחשיכה מיד וכן במ"ש בד"ס שיש לאוכלו בשחרית תמה בעיני שלא הזכירו מה המפורש בירושלמי מ"ו דעירובין ה"ז דאמרו שם בפת של ע"ה ר' יוסי ב"ד בון מברך עליו בלילא שבתא לומר כיון שנעשה בו מצוה עכ"ל ומפורש כהנהמ"י בשם מהר"ם. ועיין ג"כ בקה"ע בשיריו שם, ועכ"פ דברי הרמ"ח כאן מלואים. קעג) נדפסה בשמו גם בשו"ת הגאונים [חסדה גנוזה] סימן נ"ו. קעג) עתוס' ביצה ב' ע"ב ופסחים קס"ז ע"א ד"ה מה, שכתבו דמדרשות הלוקות הן דיש מדרש ויברך וכו' ויקדש אותו ברכו בסן וקדשו בסן שלא הי' יורד בשבת אבל כיו"ש ירד כבגוסת התפלה קדשתו מכל הזמנים ע"ש ועיין מדרש זה שמצויין בתוס' פסחים שם למכילתא בשלח מ"ס ומקורו כבראשית רבה שם ועיין ג"כ במרש"י עה"ת פ' בראשית שם ע"ש זה שכתב בירכו בסן וקדשו בסן, ותסתחי על תרב רבינו בהיי שם שכתב עליו דכבוד הרכ במקומו מונח דאינו נכון שירמ לעתיד עיי"ש ובמה"כ לא ראה שדברי רש"י אלו הם מהב"ר שם ורימו לעתיד מצוי הרבה כדוכיח הש"ס ככתובות יו"ד ע"ב ועיין ג"כ בב"ר פט"ז ופ"ד, ויש להעיר על רש"י דבפ' בשלח ט"ו כ"ו שם הביא כדרשות המדרש דביו"ש ויו"כ ג"כ לא הי' הסן יורד והאריך פי' בס' בראשית ברכו בסן וקדשו בסן והם מדרשות הלוקות וכמ"ש התוס' וזהו תמה עליו גם בכרתי ופלתי סימן כ"ם סק"ג, אבל באמת זה דרכו של רש"י להביא במירושויו עה"ת מדרשות הלוקות כמ"ש ג"כ במדרתי ר"ם בראשית והארכתי להוכיח כן במק"א. קעג) עיין מכילתא פ' בשלח ובתוס' ביצה ופסחים הנ"ל ע"ש :

סליק.